

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU Na lata 2023-2027

Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady

Spis treści:

1. Rozdział I Charakterystyka Partnerstwa lokalnego	3
1.1 Nazwa stowarzyszenia i forma prawna	3
1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków	3
1.3 Opis struktury LGD	7
1.4 Informacja o składzie organu decyzyjnego	9
1.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	9
1.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji	10
2. Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	11
2.1 Opis obszaru – dane podstawowe	11
2.1.1 Opis obszaru	11
2.1.2 Wielofundusowość	12
2.1.3 Spójność przestrzenna	12
2.1.4 Spójność społeczna i kulturowa	13
2.1.5 Spójność środowiskowa i przyrodnicza	14
2.1.6 Spójność gospodarcza	15
3. Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	17
4. Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	26
4.1 Analiza potrzeb i potencjałów obszaru wdrażania LSR Spójność kulturowa	26
5. Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.	50
6. Rozdział VI Cele i wskaźniki.	70
7. Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.	76
7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno - instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.	77
7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.	78
7.3 Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także lub operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR, o ile zostały przewidziane w LSR.	79
7.4 Informacja o ewentualnej realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village) i/lub operacji własnych i/lub operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.	80
8. Rozdział VIII Plan działania.	81
9. Rozdział IX Plan finansowy LSR.	82
10. Rozdział X Monitoring i ewaluacja.	83
10.1 Monitoring	83
10.2 Ewaluacja	84
Literatura:	88
Spis tabel	89
Załączniki do LSR	90
Załącznik nr 1: Cele i przedsięwzięcia	90
Załącznik nr 2: Plan Działania	92
Załącznik nr 3: Budżet LSR	98
Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR	99

1. Rozdział I Charakterystyka Partnerstwa lokalnego

1.1 Nazwa stowarzyszenia i forma prawna

Nazwa stowarzyszenia. Adres. Dane kontaktowe.	Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady. ul. 1000-lecia 1 38-600 Lesko Tel/fax: 13 469 62 03	
Forma prawna:	<p>Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady, jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną, wpisanym do Krajowego Rejestru Sądowego postanowieniem Sądu Rejonowego w Rzeszowie Wydział XII Gospodarczy w dniu 24.04.2008 r. pod pozycją KRS 0000303330, nad którym nadzór stanowi Marszałek Województwa Podkarpackiego.</p> <p>W strukturze stowarzyszenia występują następujące organy: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna oraz Rada LGD.</p> <p>Obszar LGD leży w centralnej części Bieszczad, których walory przyrodniczo – historyczne oraz geograficzne zostały wykorzystane przez mieszkańców jako naturalne dobrodziejstwo do rozwoju branży turystycznej co przyczyniło się znacznie do podniesienia poziomu życia i zamożności mieszkańców. Z tego też powodu Lokalna Grupa Działania, przyjęła wdzięcznie brzmiącą nazwę Nasze Bieszczady.</p>	

1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków

Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady jest stowarzyszeniem powołanym na Walnym Zebraniu Członków w dniu 23 stycznia 2007 roku w Lesku. Pomysł powołania LGD zrodził się z inicjatywy aktywnie działających społeczności lokalnych z terenu gmin: Baligród, Cisna, Komańcza, Lesko i Zagórz. Przedstawiciele stowarzyszeń, grup nie formalnych składające się z mieszkańców, przedsiębiorców również i jednostek samorządów terytorialnych od kilku lat współpracowały ze sobą w zakresie rozwoju gospodarki, kultury, promocji oraz zachowania dziedzictwa kulturowego, realizując projekty/operacje mające wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców.

W/w Inicjatorzy kilkakrotnie spotykali się w celu wypracowania metod wykorzystujących zasoby lokalne które zapewnią zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności oraz jej aktywizację. Dzięki zaawansowanym formą współpracy wszystkich interesariuszy powstała decyzja o wzięciu współodpowiedzialności za rozwój społeczny i gospodarczy obszarów za pośrednictwem podejścia LEADER. W celu usprawnienia i koordynacji prac związanych z tworzeniem LGD i opracowywaniem do realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju zgodnej z siedmioma zasadami podejścia LEADER, powołano zespół roboczy. Zintensyfikowano także prace nad LSR, w tym celu na obszarze LGD organizowane były liczne spotkania służące tworzeniu partnerstwa i budowaniu Lokalnej Strategii Rozwoju. Inicjatywę związaną z powołaniem Lokalnej Grupy Działania i budową LSR promowano w prasie lokalnej, na stronach internetowych gmin, podczas zebrań i spotkań wiejskich, na spotkaniach z mieszkańcami, na sesjach rad gmin, na tablicach informacyjnych oraz za pomocą ogłoszeń parafialnych. Działania te miały na celu, jak najszersze rozpropagowanie idei partnerstwa, zintegrowania i oddolności oraz zaangażowanie jak najszerszego grona osób chętnych do współpracy. Aktywne zaangażowanie się wielu podmiotów, reprezentujących sektor samorządowy, biznesowy, pozarządowy, rolniczy oraz osób prywatnych (liderów społecznych) potwierdziły potrzebę założenia LGD. Potwierdzeniem woli współpracy samorządów tworzących obszar LGD były uchwały Rad Gmin o przystąpieniu w/w samorządów do LGD. Dnia 23 stycznia 2008 r. odbyło się Zebranie Założycielskie LGD Nasze Bieszczady, w którym uczestniczyli Burmistrzowie, Wójtowie z gmin Baligród, Cisna, Komańcza, Lesko i Zagórz oraz 19 innych przedstawicieli reprezentujących stowarzyszenia, przedsiębiorców, instytucje a także mieszkańcy. **Podczas zebrania przyjęto opracowany Statut i przeprowadzono wybory do organów stowarzyszenia, przy założeniu, iż każdy z Członków organów LGD sprawuje przyjętą funkcję na okres określonej w Statucie § 20, 4 letniej kadencji. Przyjęty Statut stowarzyszenia określa cele, organizację, członkostwo w LGD w skład którego z każdej gminy wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno gospodarczych i działających w partnerstwie trójsektorowym (sektory społeczny w tym mieszkańcy, gospodarczy i publiczny) oraz ramach partnerskich relacji z lokalną społecznością również w Statucie § 15 zawarto zapisy dotyczące inkluzyjności poprzez. określenie gotowości do ciągłego poszerzania partnerstwa o nowych członków.**

LGD powstało aby wspólnie z lokalną społecznością stymulować i wspierać rozwój obszarów wiejskich poprzez aktywizację mieszkańców, wzmacniania kapitału społecznego, działalności w kierunku rozwoju gospodarczego i ekonomicznego, a także promowania i zachowywania lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru na którym działa.

LGD Nasze Bieszczady od 2008 roku realizuje obrane cele poprzez wdrażanie w dwóch okresach programowania 2007-2013 oraz 2014 – 2020 Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR).

W okresie programowania 2007-2013 w ramach wdrażania LSR działania członków LGD skierowane były w dużej mierze na pobudzanie aktywności społeczności lokalnych oraz ich czynny udział w realizacji LSR. To właśnie połączenie zaangażowania mieszkańców i pomocy unijnej, pozwoliło na wsparcie rozwoju rekreacyjno-turystycznego, społeczno-kulturalnego i promocji dziedzictwa regionu. Poprzez realizację poniższych działań LGD budowała lokalne partnerstwa, szkoliła mieszkańców, promowała obszar objęty LSR, zapoznawała z różnorodnością obszaru, prezentowała dorobek mieszkańców, stowarzyszeń i przedsiębiorców.

W ramach działalności LGD w każdej gminie organizowało spotkania informacyjne i szkolenia dla mieszkańców w celu przekazania jak najszerszej wiedzy o możliwości pozyskania środków w ramach ogłaszanych naborów, członkowie stowarzyszenia będąc lokalnymi liderami informowali mieszkańców i zachęcali do udziału, w sumie przeprowadzono: 18 spotkań, również prowadzone były warsztaty z rękodzieła lokalnego - 12 spotkań. W 2013 r. i 2014 roku LGD zorganizowało wydarzenie promocyjne Festiwal Kolęd i Pastoralek, który został wpisany do kalendarza imprez cyklicznych. Członkowie LGD, głównie KGW oraz mieszkańcy aktywnie uczestniczyli w wystawach, targach i imprezach organizowanych na obszarze LGD jak i w innych regionach województwa, zdobywając wyróżnienia, certyfikaty i nagrody (ok. 30 imprez). Na Targach Agrobieszczady przez 3 kolejne lata Członkowie LGD byli wyróżniani za przygotowanie i aranżację stoisk. Podobnie za udział w Konkursie Bożonarodzeniowym organizowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w latach 2012 r. i 2014 r. oraz w Konkursie Wielkanocnym 2012 r. Podsumowując swoje działania LGD Nasze Bieszczady zorganizowało 3 Konferencje mające na celu przedstawienie dobrych praktyk ze zrealizowanych przez członków LGD operacji, które również zostały opublikowane w wydany folderze.

Powyższe działania pozwoliły aby na obszarze LGD w ramach LSR w okresie programowania 2007-2013 członkowie zrealizowali **64** operacje: z zakresu Odnowy Rozwoju Wsi i Małych Projektów.

Z zakresu pomocy na Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw 1 przedsiębiorca zrealizował operację w zakresie rozwoju i wzrostu konkurencyjności firmy poprzez zakup wyposażenia pensjonatu.

Łączna kwota dofinansowania wyniosła **3 681 203,38 zł**, co stanowi **92,15 %** budżetu na Wdrażanie LSR.

Ponadto LGD zrealizowała projekt współpracy międzyregionalnej pod nazwą: „Zachowanie tożsamości kulturowej poprzez aktywizację społeczności lokalnej”, celem projektu była aktywizacja społeczności lokalnej, zachowanie tożsamości kulturowej i promocja obszaru LGD Kraina Nafty i Nasze Bieszczady.

LGD Nasze Bieszczady podejmowało działania w celu pozyskiwania środków unijnych spoza PROW, w ramach projektu Alpy – Karpatom – projekt na rzecz uwolnienia potencjału ekonomicznego górskich południowych obszarów województwa podkarpackiego, w terminie 01.05.2014 r. do 30.09.2014 r. realizowano projekt pt. „Nasze Bieszczady w obiektywie”. Celem działania była promocja walorów przyrodniczych, kulturalnych oraz lokalnych produktów, wspierająca rozwój turystyki na terenie LGD Nasze Bieszczady poprzez wydanie 1500 sztuk albumów.

Kolejna perspektywa finansowa na lata 2014 – 2020 pozwoliła kontynuować podjęte inicjatywy, skupiać się na podobnych celach, jednakże większy nacisk położony został na rozwiązywanie problemów gospodarczych obszaru, w tym rozwój przedsiębiorczości, zakładanie działalności gospodarczej i tworzenie nowych miejsc pracy, jako środka niezbędnego do rozwoju społecznego mieszkańców.

W etapy tworzenia LSR **na lata 2014 -2020**, mocno angażowała się lokalna społeczność, która zachęcana i inspirowana była przez członków LGD. Mieszkańcy podczas spotkań warsztatowych wskazywali obszary wymagające interwencji słabe i mocne strony terenów na których mieszkają jak i propozycję mające wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców, również dokładna analiza środowiska pozwoliła na wskazanie osób z grup w nie korzystnej sytuacji.

W spotkaniach najbardziej zmotywowane do działania były i są nadal działające na obszarze LSR stowarzyszenia z których inicjatywy, zaplanowano i zrealizowano projekty grantowe, które realizowali członkowie LGD oraz inne organizacje z obszaru m.in. Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, grupy nie formalne tworzone przez mieszkańców i stowarzyszenia. Działania te sprzyjały budowie i zacieśnianiu relacji, wymianie wiedzy i dobrych praktyk pomiędzy Grantobiorcami, a zrealizowane działania do dziś służą lokalnej społeczności. Zakresy

w ramach których realizowano zadania to zachowanie dziedzictwa lokalnego, rozwój infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej oraz wzmacnianie kapitału społecznego. Powstały place zabaw, siłownie zewnętrzne oraz doposażono siedziby KGW i OSP oraz ngo, przeprowadzono warsztaty z ochrony środowiska oraz rękodzieła lokalnego.

Członkowie LGD będący jednostkami samorządów terytorialnych realizowały operacje nastawione na poprawę jakości życia mieszkańców w zakresie poprawy dostępności do infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej dzięki temu, powstały place zabaw, siłownie zewnętrzne, wyremontowano i doposażono Ośrodki Kultury i Świetlice Wiejskie.

W ramach realizacji LSR dedykowano przedsięwzięcia mieszkańcom i przedsiębiorcą z zakresu rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD, do 31.12.2022 roku powstało 53 nowe firmy w ramach podejmowania działalności gospodarczej ze środków na rozwój istniejących firm w celu stworzenia miejsc pracy skorzystało 5 przedsiębiorstw.

W wyniku działalności LGD nastąpił znaczący rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy obszaru. Organizacje pozarządowe w sposób bardziej aktywny włączyły się w działalność na rzecz ochrony tradycji, zwyczajów i kultury regionu, lokalni twórcy i zespoły folklorystyczne chętniej prezentowały swój dorobek podczas imprez kulturalnych, a gospodarstwa agroturystyczne i instytucje publiczne bardziej zintensyfikowały działania w kierunku promocji turystycznej obszaru, poprzez liczne wydawnictwa promujące walory obszaru. Realizację tego okresu można uznać za sukces LGD.

Łączna kwota zrealizowanych i wypłaconych operacji na dzień 31.12.2022 wynosi **1 429 889,94 EUR** z Wdrażania LSR.

Doświadczenie Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady w realizacji operacji w partnerstwie do dnia 31.12.2022 roku.

LGD zrealizowała 2 projekty współpracy:

- W 2018 roku Międzynarodowy pn. „**Smak na produkt - promocja i rozwój obszaru w zakresie turystyki w oparciu o dziedzictwo kulinarne**” miała na celu Poprawa jakości życia mieszkańców oraz promocja i rozwój obszarów objętych projektem współpracy w zakresie dziedzictwa i kulinariów oraz walorów turystycznych poprzez organizację warsztatów kulinarnych, pokazu plenerowego, wydanie publikacji, utworzenie podstrony internetowej, przeprowadzenie szkoleń z zakresu certyfikacji produktów tradycyjnych oraz udział w wyjeździe studyjnym i konferencji międzynarodowej. W realizacji projektu wzięły udział trzy Lokalne Grupy Działania z Województwa Podkarpackiego tj. LGD „Ziemia Przemyska”, LGD „Zielone Bieszczady” i LGD Nasze Bieszczady które sąsiadują terytorialnie ze sobą, mają zbliżoną kulturę i tradycję, podobne kulinaria oraz podobne potrzeby i dążenia oraz Partner zagraniczny Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Körös Völgye z Węgier.

- W 2022 roku Krajowy projekt współpracy w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania „Kraina Nafty” pn. **Sieć obiektów rekreacyjno-turystycznych**. To wysokobudżetowy projekt, opiewający na kwotę prawie miliona trzystu złotych, w ramach którego powstało 11 altan rekreacyjno-turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (5 na obszarze naszej lokalnej grupy), po jednej na obszarze każdej z gmin partnerów projektu. Cel operacji: Poprawa współpracy między podmiotami będącymi LGD Nasze Bieszczady i LGD „Kraina Nafty” poprzez powstanie sieci altan rekreacyjno-turystycznych (11 obiektów) wraz z obiektami małej infrastruktury.

Doświadczenie Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady w pozyskiwaniu środków do dnia 31.12.2022 roku.

Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady w trakcie swojej działalności sięgała z sukcesami również po środki z Krajowej Sieci Obszarów Wiejski realizując operacje które pozwoliły członkom stowarzyszenia oraz partnerom z innych LGD z terenu województwa podkarpackiego, zawiązać partnerskie relacje podczas wspólnych szkoleń oraz wyjazdów studyjnych poznać dobre praktyki realizowane w innych województwach, zawiązać sieci kontaktów w celu wymiany wiedzy i wspólnej realizacji operacji, zdobyć wiedzę z zakresu wdrażania wielofunduszowych LSR, wdrażania koncepcji SV, zagród edukacyjnych.

Poniższa tabela przedstawia zrealizowane operacje w ramach KSOW:

Tabela 1. Operacje zrealizowane w ramach KSOW

Rok	Lp.	Tytuł operacji	Kwota
2019	1	Partnerstwo i dialog w rozwoju współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania	89 600,00 zł

2020	2	Dobre praktyki zrealizowane w ramach wdrażania Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2014 – 2020, promocją obszaru i działalności Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady	60 480,00 zł
2021	3	Organizacja szkolenia dla lokalnych grup działania z Województwa Podkarpackiego	62 624,00 zł
	4	Budowa platformy współpracy międzynarodowej pomiędzy lokalnymi grupami działania, w celu wymiany wiedzy w zakresie produkcji i sprzedaży produktów lokalnych oraz promocji obszarów wiejskich	96 350,00 zł
2022	5	Aktywizacja mieszkańców obszaru działania LGD Nasze Bieszczady poprzez stworzenie sieci kontaktów międzyterytorialnych, w celu wymiany wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z produkcją i sprzedażą produktów lokalnych, promocją obszaru i rozwojem turystyki	148 600,00 zł
	6	Budowa platformy współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania w celu wymiany wiedzy w zakresie wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju	115 900,00 zł

Ponadto w 2018 roku Stowarzyszenie realizowało również projekt/inicjatywę pn. **Nie chcemy stać w przedsionku – promocja lokalnych inicjatyw** współfinansowany ze środków przekazanych przez Operatora Programu Grantowego w ramach projektu „Podkarpacki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej” realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego mającego na celu promocje relacji partnerskich w ramach wspólnych podejmowanych działań w zakresie rozwoju gospodarczego obszaru.

Kolejne środki LGD pozyskało w 2022 roku na realizację projektu pn. **Staże 30+** współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na podstawie umowy o dofinansowanie projektu nr RPPK.07.01.00-18-0098/20-00 zawartej z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Rzeszowie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa VII Regionalny rynek pracy, Działanie 7.1 Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy – projekty konkursowe.

LGD bardzo aktywnie działa w partnerstwie z Stowarzyszeniami (min. KGW, OSP) przy organizacji zajęć aktywizujących mieszkańców są to warsztaty, imprezy oraz z grupami nieformalnymi poprzez udzielanie osobowości prawnej przy aplikowaniu o środki finansowe w ogłaszanych naborach w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, Ekonomii Społecznej oraz Działaj Lokalnie. Co rocznie minimum 5 zgłoszonych przez lokalnych Partnerów do LGD inicjatyw oddolnych jest realizowane w partnerstwie poprzez organizację zaproponowanego przedsięwzięcia. Stowarzyszenie prowadzi również dodatkowe i mniej formalne formy aktywizujące lokalną społeczność przy organizacji działań na rzecz mieszkańców np. imprez, konkursów, szkoleń oraz spotkań które finansuje lub percypuje w kosztach organizacji.

W okresie programowania 2014 -2020 zrealizowano 5 Operacji grantowych w ramach których wykonano ponad 75 zadań/ grantów, które realizowali członkowie LGD oraz partnerzy z obszaru m.in. Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, grupy nie formalne tworzone przez mieszkańców i stowarzyszenia z obszaru LSR. **LGD Nasze Bieszczady działa wspólnie z Partnerami z pozostałych 25 LDG-ów z Województwa Podkarpackiego poprzez wspólną organizację szkoleń podnoszących wiedzę i umiejętności z zakresu funkcjonowania LGD, organizowania naborów, świadczenia doradztwa na rzecz wnioskodawców, wyjazdów studyjnych w celu pozyskania wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk. LGD Nasze Bieszczady jest inicjatorem i członkiem założycielem Podkarpackiej Sieci LGD.**

Działania prowadzone przez stowarzyszenie pozwoliły lokalnej społeczności oraz partnerom z województwa podkarpackiego na realizację projektów, które w sposób znaczący wpłynęły na, aktywizację społeczności lokalnej, zwiększenie wiedzy i umiejętności mieszkańców w zakresie pozyskiwania środków unijnych, wzmocnienie walorów turystycznych obszaru, zachowanie/pielęgnowanie tradycji, kultury i zwyczajów regionu, poprawę sytuacji ekonomiczno-gospodarczej, poprzez rozwój przedsiębiorczości i utworzenie nowych miejsc pracy, a także wzmocnienie współpracy w ramach partnerstwa. W ramach „Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2023-2027”, wykorzystane zostaną

oświadczenia wynikające z dotychczasowej działalności oraz informacji przekazywanych od lokalnej społeczności podczas konsultacji społecznych.

1.3 Opis struktury LGD

LGD Nasze Bieszczady jest stowarzyszeniem „specjalnym” – jest to forma organizacyjno-prawna, która została uregulowana przepisami prawnymi. Zgodnie z powyższym, członkami zwyczajnymi LGD mogą być zarówno osoby fizyczne jak i prawne.

Organami statutowymi LGD Nasze Bieszczady jest:

- **Walne Zebranie Członków** – najwyższy organ stowarzyszenia członkowie podczas zebrań podejmują wspólnie decyzje o sprawach związanych z funkcjonowaniem LGD m.in. w sprawie składu, wyboru i odwoływania organów stowarzyszenia, zatwierdzają zmiany w Statucie, wewnętrzne dokumenty i regulaminy, procedury wyboru operacji, dokonują podział środków finansowych, zatwierdzają sprawozdania finansowe ponadto rozpatrywane są wnioski i postulaty wnoszone przez członków jak i odwołania od uchwał Zarządu LGD, Rady i Komisji Rewizyjnej. Statut stowarzyszenia w § 22 szczegółowo określa kompetencje Walne Zebrania Członków. Zgodnie ze Statutem z zebrania członków zwoływane są przez Zarząd jak i również na wniosek członków Komisji Rewizyjnej lud co najmniej 1/3 członków LGD. Podczas każdego zebrania każdy członek ma prawo się wypowiedzieć program zebrania zawiera punkty dotyczące dyskusji i wolne wnioski, z WZC jest przygotowywany protokół w którym zapisywane są inicjatywy i uwagi członków, które są analizowane przez Zarząd w celu poprawy sytuacji lub przygotowania propozycji na zgłoszoną inicjatywę do akceptacji przez członków.

Wszelkie zmiany w obowiązujących dokumentach, a zwłaszcza Statucie, LSR i procedurach wyboru i oceny operacji oraz inicjatywy członków są podejmowane oddolnie tj. konsultowane z lokalną społecznością za pośrednictwem stosownych formularzy które wraz z opisem są publikowane na stronie internetowej stowarzyszenia, wszyscy mieszkańcy obszaru LGD mają prawo wypowiedzenia się i wniesienia uwag.

- **Zarząd LGD** – organ zarządzający stowarzyszeniem, wybierany jest przez członków stowarzyszenia podczas Walnego Zebrania Członków z pośród członków LGD na 4 letnią kadencję. Organ zarządzający na co dzień stowarzyszeniem i wykonują uchwały powierzone przez WZC, Zarząd realizuje swoje zadania za pośrednictwem Biura LGD i zatrudnionych pracowników, prowadzi bieżące sprawy stowarzyszenia, które dotyczą funkcjonowania m.in. opracowywania zmian w dokument, ogłaszania naborów wniosków, wysokości składek członkowskich, organizacji szkoleń i spotkań z lokalną społecznością, aplikowania o środki z innych funduszy oraz działań w zakresie aktywizacji lokalnej społeczności, wszystkie kompetencje Zarządu są wskazane w Statucie.

Uznaje się, iż ustalony w liczbie 5 członków Zarząd, składający się po 1 przedstawicielu z każdej gminy tworzącej obszar LGD, daje możliwość wymiany poglądów i opinii z całego obszaru objętego Strategią, pozwalając tym samym na podejmowanie najbardziej racjonalnych decyzji i rozwiązań.

Obecnie członkiem Zarządu jest osoba która ma więcej niż 60 lat, i należy do sektora społecznego.

Szczegółowy opis pełnionych funkcji, zakres zadań spoczywających na tym organie znajdują się w regulaminie Zarządu LGD.

Personel Biura wykonuje zadania powierzone przez Zarząd, w biurze pracują:

- dyrektor biura – zatrudnienie: umowa o pracę w wymiarze - 1 etatu;
- specjalista ds. funduszy unijnych i wdrażania LSR – zatrudnienie: umowa o pracę w wymiarze - 1 etatu;
- specjalista ds. marketingu i promocji – zatrudnienie: umowa o pracę w wymiarze 1 etatu.

Zakładana struktura zatrudnienia pozwala na szybkie reagowanie na pojawiające się potrzeby, inicjatywy i wyzwania. Pozwala na szybkie reagowanie na pojawiające się problemy, nie ogranicza się do wąskich specjalizacji, dzięki czemu pozwala na wdrażanie działań finansowanych z różnych źródeł publicznych.

Dla powyższych stanowisk pracy zostały opracowane podziały zadań do realizacji. Dodatkowo w celu zapewnienia wysokiej jakości obsługi zarówno LSR jak i działalności biura LGD, dla ww. został opracowany plan szkoleń uwzględniający podnoszenie wiedzy i kwalifikacji zawodowych wynikający z wdrażanych działań oraz ze zmieniających się przepisów.

Szczegółowy opis stanowisk, zakres zadań pracowników, opis zadań w zakresie animacji lokalnej i współpracy, metody ich pomiaru a także metody pomiaru udzielanego doradztwa znajdują się w regulaminie pracy Biura LGD.

- **Komisja Rewizyjna** – organ kontroli wewnętrznej oraz na podstawie Statutu organ czuwający na rozwiązywaniem ewentualnych sporów pomiędzy Członkami stowarzyszenia, a Zarządem. Wybierany przez WZC.

- Ponadto w ramach LGD obok w/w organów statutowych funkcjonuje dodatkowy organ jakim jest **Rada LGD**. Jest to organ decyzyjny, do którego wyłącznej właściwości należy podejmowanie decyzji w sprawie oceny i wyboru operacji oraz ustalania kwoty wsparcia projektów realizowanych w ramach LSR.

Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem trójsektorowym, którego członkami są przedstawiciele trzech sektorów: społecznego w tym mieszkańcy, gospodarczego i publicznego, tj. **przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno gospodarczych**; osoby fizyczne, przedsiębiorcy, rolnicy, stowarzyszenia, jednostki samorządu terytorialnego oraz ich jednostki organizacyjne – łącznie 71 członków – stan na 31.12.2020 r. **Sektor publiczny** tworzą gminy i instytucje kultury (GOK-i, biblioteka) tj. 11 członków. **Sektor gospodarczy** liczy 14 członków, są to osoby prowadzące działalność gospodarczą, przedsiębiorstwa i rolnicy. **Sektor społeczny** tworzony jest przez organizacje pozarządowe, w tym fundacje i stowarzyszenia oraz Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne tj. 28 przedstawicieli, w tym **mieszkańcy** – osoby zamieszkałe na obszarze objętym LSR – 18 osób.

Liczba członków i podział według sektorów potwierdza inkluzywny charakter działalności stowarzyszenia, powszechny dostęp dla każdej osoby fizycznej czy prawnej chętnej do realizacji celów stowarzyszenia. Dostęp do udziału w partnerstwie zawsze był i pozostaje otwarty.

Dla właściwej realizacji celów stowarzyszenia, a wśród nich dla prawidłowego wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, możliwym będzie rozszerzanie i modyfikowanie składu członkowskiego Stowarzyszenia. Zasady, na których odbywać się będzie ten proces, określa statut Stowarzyszenia. Zgodnie z nim organem właściwym do stwierdzania nabycia i utraty członkostwa jest Zarząd, który rozstrzyga te kwestie w drodze uchwały, przyjmowanej zwykłą większością głosów.

Wszystkie założenia dotyczące funkcjonowania LGD, zmian w dokumentacji dotyczącej wdrażania LSR będą podlegały konsultacjom społecznym. Stowarzyszenie będzie otwarte na inicjatywy członków LGD, członkowie będą mogli zgłaszać propozycje dotyczące funkcjonowania Stowarzyszenia, jak również wdrażania lokalnej strategii rozwoju. Istotną rolę LGD jest aktywne wspomaganie oraz zachęcanie do zgłaszania przez beneficjentów i członków LGD pomysłów lub projektów, które mogą przyczyniać się do lepszej realizacji LSR.

LGD będzie skupiać się nie tylko na wyborze, ale na rozwijaniu już wdrażanych projektów. Taka animacja, która nadzorowana będzie przez specjalistę ds. marketingu i promocji stanie się istotnym narzędziem służącym wdrażaniu podejścia LEADER na obszarze Lokalnej Grupy Działania

- **Skład LGD jest reprezentatywny w stosunku do lokalnej społeczności, bez dominacji jakiejkolwiek grupy interesu i uwzględnia przedstawicieli grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, przedsiębiorców, rolników, lokalnych liderów, przedstawicieli gospodarstw agroturystycznych oraz mieszkańców.**

- **Osoby prawne reprezentowane są w LGD przez wskazaną w uchwale osobę upoważnioną do reprezentacji.**

Zbudowany potencjał LGD, w postaci organów zarządzających i decyzyjnego, personelu Biura i doświadczenia podmiotów współpracujących z LGD, zostaną wykorzystane w nowej perspektywie finansowej, poprzez dalsze zaangażowanie w rozwój obszaru i umiejętne wykorzystywanie pozyskiwanych środków. Dotychczasowi Beneficjenci LGD (organizacje pozarządowe, j.s.t. instytucje kultury, osoby fizyczne, przedsiębiorcy) posiadający doświadczenie w aplikowaniu o środki, będą pozytywnym wzorcem i zachętą dla nowych organizacji do realizacji projektów i wspólnego budowania kapitału społecznego i gospodarczego obszaru.

Lokalna Grupa Działania korzysta z usług księgowych wyspecjalizowanej firmy zewnętrznej.

Obecnie siedziba biura zlokalizowana jest w użyczonym lokalu od Urzędu Miasta i Gminy Lesko o ogólnej powierzchni 72,30 m² przy ul. 1000-lecia, 38-600 Lesko. Pomieszczenia biura wyposażone zostały w podstawowy sprzęt biurowy tj. biurka, krzesła, stoły, szafa-regały, telefon, fax, drukarki, kserokopiarki, rzutnik, komputery oraz materiały biurowe. Biuro posiada podstawowe zaplecze sanitarno-socjalne. Pomieszczenia i będący na ich wyposażeniu sprzęt i urządzenia biurowe pozwalają na urządzenie 3 stacjonarnych standardowych stanowisk pracowniczych i archiwizowanie tworzonej dokumentacji przez okres wymagany przepisami prawa. Wielkość pomieszczeń i wyposażenie pozwalają na przyjmowanie i załatwianie interesantów oraz udzielanie im doradztwa i pomocy merytorycznej ponadto pomieszczenie jest wystarczające do odbywania posiedzeń Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej. Dla potrzeb odbywania Walnych Zebrań Członków, bardziej licznych narad, spotkań i szkoleń, LGD ma zapewnioną możliwość korzystania z sal konferencyjnych Urzędów Gmin członkowskich.

1.4 Informacja o składzie organu decyzyjnego

Rada Stowarzyszenia – organ decyzyjny w zakresie wyboru operacji wskazanych w Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR). Do kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie LSR. Rada Stowarzyszenia wybierana jest w głosowaniu jawnym na Walnym Zebraniu Członków spośród członków reprezentujących partnerów sektora publicznego, społecznego i gospodarczego. Kadencja Rady wynosi cztery lata, członkowie Rady nie mogą być jednocześnie członkami Zarządu Stowarzyszenia, Komisji Rewizyjnej lub pracownikami Biura.

W razie zmniejszenia liczby członków Rady, Walne Zebranie Członków dokonuje wyboru uzupełniającego na najbliższym posiedzeniu. Rada Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady liczy 11 członków; członkowie zostają wybierani przez Walne Zebranie Członków. W skład Rady wchodzi: Przewodniczący, Wiceprzewodniczący oraz 9 członków. Przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesów nie kontrolują procesu podejmowania decyzji przez ten organ. Statut LGD zapewnia rozdział funkcji pomiędzy poszczególne jej organy, w szczególności gwarantuje rozdzielenie funkcji zarządczej i kontrolnej od funkcji decyzyjnej.

W celu dalszej profesjonalnej realizacji zadań stowarzyszenia oraz podnoszenia wiedzy i kompetencji członków organu decyzyjnego zaprojektowany został ponadto plan szkoleń. Szkolenia te mogą być organizowane i prowadzone we wszystkich pozaszkolnych formach dydaktycznych (w tym jako zajęcia warsztatowe, seminaria, konferencje oraz kursy).

Członkami Rady LGD są osoby do 25 roku życia i powyżej 60 lat.

1.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Rozwiązania stosowane w procesie decyzyjnym zawarte zostały w: LSR, Regulaminie Rady, Procedurze wyboru i oceny operacji LSR, Kryteriach wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów. Wszystkie przyjęte rozwiązania to rozwiązania wypracowane w procesie konsultacji społecznych z udziałem społeczności lokalnej i zostały opracowane z wykorzystaniem metod partycypacyjnych przedstawionych w niniejszej strategii. Zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków LGD.

Zasady funkcjonowania Rady LGD gwarantują dokonywanie oceny i wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym tj. *grupy jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści, której członkowie mają świadomość istnienia tych więzów. Jej członkowie mogą brać mniej lub bardziej aktywny udział w artikulacji swoich interesów w trakcie oceny wniosków, starając się wpłynąć na realizację tych interesów.*

Do grupy interesu sektora publicznego zaliczamy: przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, osoby pełniące funkcje związane z ich reprezentowaniem, w tym radnych; uczelni publicznych; jednostek badawczo – rozwojowych; samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej; państwowe lub samorządowe instytucje kultury oraz państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych przepisów w celu wykonywania zadań publicznych. Do grupy interesu sektora gospodarczego zalicza się osoby prowadzące własną działalność gospodarczą, rolników. Reprezentantów przedsiębiorstw społecznych, samorządów gospodarczych, w tym m.in. cechy branżowe, cechy rzemiosł, izby gospodarcze, przemysłowo- handlowe, izby rzemieślnicze, izby rolnicze. Do grupy sektora społecznego zalicza się natomiast: mieszkańców obszaru, przedstawicieli organizacji pozarządowych (stowarzyszenia, OSP), przedstawicieli związków wyznaniowych, organizacji społeczno- zawodowych rolników, w tym KGW oraz dobrowolnie deklarowane zrzeszenia i ruchy obywatelskie.

- Rada LGD stosuje parytet, który nie stawia w uprzywilejowanej sytuacji danej grupy interesu.
- Żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Ma to zapobiec dominacji jednego z sektorów podczas wyboru wniosków do finansowania. Członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji. Tym samym, ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada większości praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny.

Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji oraz ustalanie kwoty wsparcia, projektów realizowanych w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju. Wybór tych operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, podejmowanych zwykłą większością głosów, przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania, z zachowaniem określonych wyżej parytetów.

LGD ma zagwarantować powyższe każdemu kto składa wniosek o dofinansowanie. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości składający wniosek o dofinansowanie operacji ma mieć ponadto możliwość wniesienia protestu na każdym etapie oceny / wyboru - takie sytuacje mogą mieć miejsce w przypadku uzasadnionego braku zgody na przeprowadzone postępowanie w w.w. zakresie, jak również w przypadku stwierdzenia odstąpienia przez

Radę od przyjętych założeń określonych w LSR, regulaminie organizacyjnym Rady, czy też innych przyjętych procedurach, przepisach, czy też aktach prawnych regulujących proces wykonywania powyższych czynności przez LGD.

Wybrani do oceny operacji Członkowie Rady posiadają wiedzę z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader lub doświadczenie w zakresie realizacji operacji lub projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z budżetu UE, dzięki czemu tworzą zespół, który będzie potrafił realnie oceniać wszelkie wnioski z zakresu realizacji LSR. Osoby zasiadające w Radzie są gwarancją rzetelnej oceny składanych w przyszłości wniosków. Istotnym kolejnym elementem w przypadku ocen projektów prowadzonych przez Radę LGD, jest fakt, iż w przypadku zdań odrębnych poszczególnych członków takie sytuacje mają obowiązek zostać opisane w protokole z posiedzenia Rady i zostać podane do publicznej wiadomości.

Charakterystyka funkcjonowania Rady LGD, jako organu decyzyjnego, oraz zasady obowiązujące w procesie decyzyjnym zawarte będą w Regulaminie Rady oraz w następujących procedurach:

- a) procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR;
- b) procedura wyboru i oceny operacji własnych,
- c) procedura wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych.

Wszystkie procedury będą podane do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD wraz z możliwością przysyłania uwag do poszczególnych dokumentów, które będą brane pod uwagę podczas aktualizacji i wprowadzania zmian.

1.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji

Dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD są:

- 1) Statut określa cele i kierunki działań podejmowanych przez Stowarzyszenie, akty prawne w oparciu, o które funkcjonuje LGD, określa strukturę organów ich podstawowe obowiązki, zadania i uprawnienia, w tym organu decyzyjnego odpowiedzialnego za wybór operacji oraz szczegółowe określenie jego kompetencji i zasad reprezentatywności, zasad zachowywania bezstronności członków Rady w procesie decyzyjnym, w tym przesłanki wykluczania z oceny operacji. Statut zawiera także warunki nabycia i utraty członkostwa w LGD. Statut LGD zapewnia podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami, w szczególności gwarantuje rozdzielenie funkcji zarządczej, kontrolnej i decyzyjnej, w zakresie oceny i wyboru projektów do dofinansowania;
- 2) Regulamin Obrad Walnego Zebrania Członków (określający m.in.: zasady zwoływania i prowadzenia posiedzeń Walnego Zebrania Członków, zasady prowadzenia posiedzeń, zasady podejmowania uchwał, zasady protokołowania posiedzeń);
- 3) Regulamin Zarządu (określający m.in.: zakres kompetencji członków zarządu, podział zadań pomiędzy członków Zarządu, procesy decyzyjne);
- 4) Regulamin Organizacyjny Rady (określający m.in.: zasady wyboru członków Rady, zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń);
- 5) Regulamin Komisji Rewizyjnej (określający m.in.: zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń);
- 6) Regulamin Pracy Biura (określający zasady prowadzenia biura, zatrudniania pracowników);
- 7) Akty prawne / podstawy prawne:
  - a. ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.),
  - b. ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 z późniejszymi zmianami,
  - c. rozporządzenie 2021/1060 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021),

- d. ustawa z dnia 8 lutego 2023r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 r. poz. 412),
- e. ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079).

Wspólnym celem działania wszystkich organów Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju podejście LEADER na obszarze działania 5 gmin: Baligród, Cisna, Komańcza, Lesko i Zagórz.

Organem uprawnionym do uchwalenia Lokalnej Strategii Rozwoju jest Walne Zebranie Członków. Statut Stowarzyszenia jest nadrzędnym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD określa zakres uregulowań zgodnie z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym m. in. Cele i zasady działania Stowarzyszenia, sprawy dotyczące członkostwa w szczególności sektorowość, procedury wprowadzania zmian w LSR, określa władze Stowarzyszenia i zakres działania Walnego Zebrania Członków i innych organów Stowarzyszenia, określa majątek i gospodarkę finansową Stowarzyszenia.

Wszystkie regulaminy określają skład organów, wskazują reprezentatywność organu, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady podejmowania decyzji oraz sposób protokołowania posiedzeń. Regulaminy są uchwalane i zmieniane przez Walne Zebranie Członków.

Regulamin Obrad WZC określa ponadto szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie składu, wyboru i odwoływania organów stowarzyszenia. Do wyłącznej właściwości WZC należą sprawy wymienione w Statucie Stowarzyszenia dotyczące jego kompetencji.

Regulamin Zarządu ponadto określa sposób reprezentowania Stowarzyszenia na zewnątrz, wskazuje uprawnienie zarządzania majątkiem, nadaje uprawnienia do przyjmowania nowych członków, daje umocowanie prawne w zakresie opracowywania projektu i realizację LSR, określa zakres nadzoru w stosunku do Prezesa Zarządu wynikający z prawa pracy oraz uprawnienia do zatwierdzania regulaminu funkcjonowania Biura Stowarzyszenia.

Regulamin Organizacyjny Rady określa ponadto sposób wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, reprezentatywność sektorową w składzie osobowym Rady, rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji członków Rady, prowadzenia rejestru interesów, oraz sposób postępowania w przypadku wnoszenia protestów i odwołań.

Regulamin pracy biura LGD określa zasady naboru i zatrudniania pracowników, strukturę i opis stanowisk, sposób świadczenia bezpłatnego doradztwa, uprawnienia dyrektora Biura, zasady udostępniania informacji uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.

LGD posiada sprawnie i efektywnie funkcjonujące Biuro oraz kompetentny, doświadczony i zaangażowany personel, zatrudniony w okresie programowania PROW 2007-13. LGD zapewnia ciągłość pracy Biura w odniesieniu do zatrudnionych pracowników. Osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD i realizację LSR posiadają odpowiednie wykształcenie, doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym i lokalnym, a także kompetencje i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym, dotyczy to zarówno pracowników Biura, jak i organów, szczegółowe wymagania dotyczące poszczególnych stanowisk pracy zawarte są w w/w regulaminach.

2. Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1 Opis obszaru – dane podstawowe

2.1.1 Opis obszaru

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego położony jest na pograniczu Beskidu Niskiego i Bieszczadów w południowej części Województwa Podkarpackiego. Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady działa na rzecz mieszkańców i rozwoju społeczno – gospodarczego oraz ekonomicznego 5 gmin położonych w powiatach leskim 3 gminy Baligród, Cisna i Lesko oraz 2 gminy z powiatu sanockiego: Komańcza i Zagórz, które zamieszkuje łącznie 33 056 osoby (stan na dzień 31.12.2020 roku) dając gęstość zaludnienia na poziomie 30 osób na km². Wszystkie gminy łączą się ze sobą stanowiąc spójny powiązany ze sobą terytorialnie obszar zajmujący 1 104 km², co stanowi 6,19% całkowitej powierzchni województwa podkarpackiego. W 2020 roku obszar ten zamieszkiwało 33 056 osób. Na przestrzeni 5 lat obszar LGD zanotował spadek liczby mieszkańców o 1374 osoby. Jest to stosunkowo duży

spadek liczebności mieszkańców gmin z obszaru objętego LRS. Podobna tendencja spadku liczebności zauważalna jest w całym kraju. Na przestrzeni lat 2015 – 2020 liczba ludności w Polsce spadła o 0,9%, natomiast na obszarze Lokalnej Grupy Działania spadek ten wynosi 3,99%. Spadek liczby ludności dla województwa podkarpackiego wynosi 1,4%. Wynika z tego, że na opisaną niekorzystną tendencję demograficzną ma wpływ ujemne saldo migracji oraz słaby przyrost naturalny.

Tabela 2. Charakterystykę poszczególnych gmin tworzących Lokalną Grupę Działania Nasze Bieszczady prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Nazwa gminy/rok	Liczba mieszkańców		Powierzchnia [km ²]	
	2015	2020	2015	2020
Baligród (2)	3 188	3 083	158	158
Cisna (2)	1 757	1 710	287	287
Komańcza (2)	4 933	4 333	456	388
Lesko (3)	11 516	11 038	111	111
Zagórz (3)	13 036	12 892	160	160
SUMA	34 430	33 056	1 172	1 104
POLSKA	38 437 239	38 088 564	312 696	312 705
PODKARPACKIE	2 127 657	2 096 166	17 846	17 846

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31 grudnia 2015/2020 roku

2.1.2 Wielofunduszowość

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2023 – 2029 opracowana przez Lokalną Grupę Działania jest strategią wielofundusową objętą Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 i Programem Regionalnym Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.

Oznacza to, że jest ona współfinansowana przez różne Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne (EFSI). Zgodnie z załącznikiem Nr 1 do Uchwały Nr 467/9693/23 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie w ramach wdrażania wybranych do dofinansowania strategii stwierdza się, iż będą one finansowane przez:

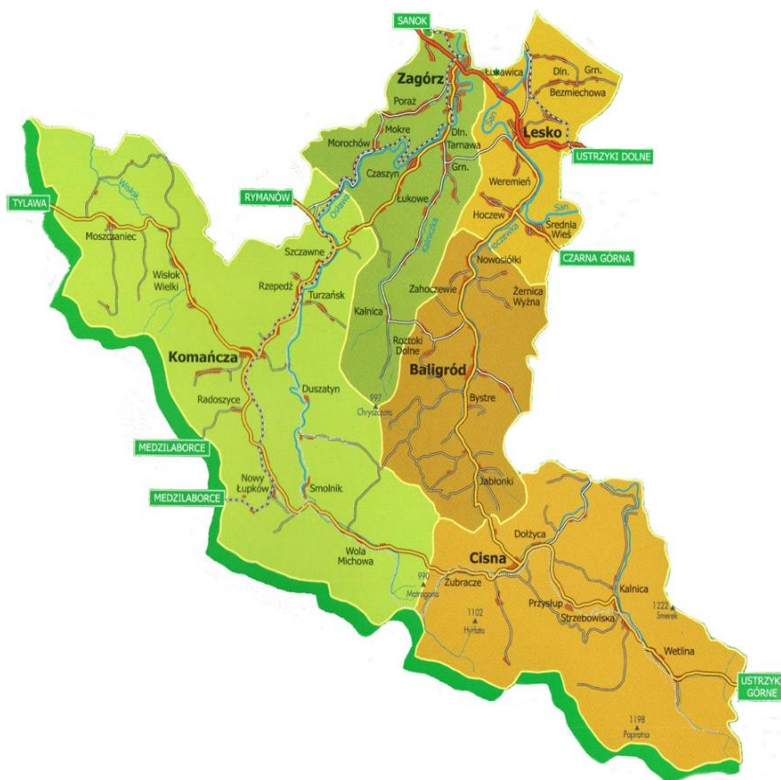
Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),

Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027, Poszczególne EFSI obejmują swoim zakresem oddziaływania cały obszar LGD, czyli każdą z 5 wchodzących w skład Stowarzyszenia gmin. Oznacza to, że w każdej z nich będzie możliwość realizowania operacji w ramach każdego z w/w Funduszy, pomimo, iż każda z gmin posiada cechy odróżniające ją od pozostałych. Pomimo dostrzeganych różnic to jednak obszar LGD posiada podobne problemy społeczne i gospodarcze, a także podobne zasoby przyrodnicze i kulturowe, które jak pokazują dotychczasowe doświadczenia niejednokrotnie służyły poprawie sytuacji całego obszaru LGD. Fakt ten potwierdza możliwość zastosowania obydwu funduszy na całym obszarze LGD bez wyjątków.

2.1.3 Spójność przestrzenna

Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady jest obszarem spójnym przestrzennie w kontekście geograficznym (każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar). W granicach obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego występują 2 miasta (Zagórz i Lesko) o liczbie mieszkańców nie przekraczającej 20 tys. więc fakt ich włączenia do obszaru objętego przedmiotową LSR nie rzutuje na spójność tego obszaru.

Ponadto tworzy foremny kształt, wpisujący się w dwa owale, których osią na linii wschód-zachód są pasma górskie a na linii północ-południe rzeki Oślawa i Hoczewka, którym towarzyszą główne arterie komunikacyjne – wzdłuż Oślawy droga nr 892 z Zagórza do Komańczy, a wzdłuż Hoczewki nr 893 z Leska do Cisnej. Komańczę z Cisną łączy wiodąca równolegle do pasm górskich droga nr 897, prowadząca dalej z Cisnej przez Wetlinę do Ustrzyk Górnych.

Mapa 1. Obszar gmin objęty LSR

Źródło: Opracowanie własne Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność Objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na Lata 2014-2020

Położenie gmin, w tym samym regionie fizyczno-geograficznym warunkuje występowanie podobnych cech środowiska naturalnego, takich jak: ukształtowanie terenu, szata roślinna, świat zwierzęcy, warunki klimatyczne i glebowe.

Szeroko rozumiana spójność obszaru jest jego kluczową cechą, która wpływa na zasadność stosowania w jego obrębie podejścia RLKS. W przypadku LGD Nasze Bieszczady spójność ta nie ogranicza się jedynie do przestrzennej bliskości gmin wchodzących w skład LGD, tworzą one obszar spójny nie tylko geograficznie - przyrodniczy, ale także

kulturowo, społecznie, gospodarczo – ekonomiczny i środowiskowo. Łączą go tradycje historyczne, tożsame zasoby przyrodnicze i naturalne oraz wspólne dziedzictwo kulturowe.

Mapa 1. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR

Źródło: Opracowanie własne

2.1.4 Spójność społeczna i kulturowa

Obszar LGD posiada nieoceniony potencjał, którym są mieszkańcy otwarci na rozwój i innowacyjność, przedsiębiorczy, chętni do współpracy, jednocześnie zachowujący swoją tożsamość kulturową, pielęgnujący lokalne tradycje i zwyczaje przodków. Mieszkają tu do dziś żywi świadkowie tragicznej historii tych ziem (Akcja Wisła). Istotne znaczenie dla kształtowania się procesu kulturowego tego przygranicznego regionu miało wielowiekowe

przenikanie się różnych kultur – Polsko – Rusińskich (Łemkowie i Bojkowie) - co stanowi bez wątpienia o jego walorach. To dzięki temu Obszar LGD Nasze Bieszczady jest miejscem niezwykle interesującym, barwnym i przyciąga rzesze turystów, szukających spokoju, domowego zacisza i zapomnianych smaków. Doskonałym uzupełnieniem potencjału przyrodniczego obszaru jest pielęgnowana na obszarze wszystkich gmin kultura ludowa. Przejawia się to w przekazywaniu tradycji, obrzędów, obyczajów, legend, nazw miejsc i miejscowości. Obszar ten wyróżnia również kultywowana na tym terenie tradycja wytwarzania lokalnych produktów. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania ze strony mieszkańców analizowanych gmin, popularyzacją lokalnych produktów – będących wyróżnikiem ich regionu. Dla większości mieszkańców Bieszczadów produkty te stały się źródłem dochodów. Wśród produktów lokalnych wyróżnić można następujące kategorie: żywność, rękodzieło, obróbka drewna. Lokalna społeczność bardzo jest aktywna w kultywowaniu tradycji regionalnych organizacje funkcjonujące na obszarze LGD organizują imprezy i przedsięwzięcia promujące i upowszechniające rodzimą kulturę, dziedzictwo kulturowe, produkty i wyroby lokalne. Są to głównie wydarzenia związane z promocją lokalnej kultury, historii, tradycji i obrzędów oraz zachwalające lokalne przysmaki. Wydają także broszury i książki promujące lokalne dziedzictwo kulturalne oraz kulinarne. Wiele stowarzyszeń i organizacji chętnie bierze udział w imprezach i przedsięwzięciach promocyjno-upowszechniających organizowanych przez gminne instytucje kultury. Najchętniej udział biorą zespoły artystyczne działające przy gminnych ośrodkach kultury, Koła Gospodyń Wiejskich oraz Ochotnicze Straże Pożarne. Obszar LGD łączy również przeszłość historyczna. Tereny te do końca II wojny światowej zamieszkiwane były przez ludność pochodzenia ukraińskiego oraz polskiego. Na trwałe w jego kulturę wpisane były mniejszości narodowe – Bojków i Łemków z charakterystyczną i unikatową tradycją duchową oraz materialną. Obydwie grupy wyznania greckokatolickiego, różniły się sposobem ubierania się, budowania domów i cerkwi, językiem. Pozostała po nich spuścizna przybierająca obecnie postać bezcennych zabytków architektury drewnianej, ikonostasów, unikatowych w skali europejskiej starych, wyludnionych wsi, gdzie przyroda ponownie zastąpiła gospodarkę człowieka.

2.1.5 Spójność środowiskowa i przyrodnicza

Obszar LGD jest nie tylko spójnym przestrzennie w kontekście geograficznym (każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, ale również środowiskowo i przyrodniczo jest on porośnięty kompleksami mieszanych lasów liściasto iglastych oraz unikatową roślinnością występującą na wyższych terenach górskich. Opisany teren tworzy foremny kształt, wpisujący się w dwa owale, których osią na linii wschód-zachód są pasma górskie a na linii północ południe rzeki Osława i Hoczewka, którym towarzyszą główne arterie komunikacyjne – wzdłuż Osławy droga nr 892 z Zagórza do Komańczy a wzdłuż Hoczewki nr 893 z Leska do Cisnej. Komańczę z Cisną łączy wiodąca równolegle do pasm górskich droga nr 897, prowadząca dalej z Cisnej przez Wetlinę do Ustrzyk Górnych. Niewątpliwie największą atrakcją obszaru objętego działaniem LGD są tereny należące do Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BdPN) chroniącego fragmenty wschodnio-karpackiej przyrody w polskiej części Bieszczadów Zachodnich. Posiada on powierzchnię 29 201,62 ha. Park ten stanowi centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Znaczną jego część zajmują lasy bukowe i bukowo-jodłowe z udziałem jawora i świerka. Bieszczadzki Park Narodowy i prawie całe wysokie Bieszczady zamieszkane są przez spore populacje niedźwiedzi i żubrów, wilków i jeleni, jastrzębi i orłów, zwierząt dawnej karpackiej puszczy. 5,2% powierzchni Parku leży na obszarze LGD. Na obszarze Parku istnieje 142 km szlaków i ścieżek dydaktycznych, w opinii turystów jest to najlepiej przygotowany do obsługi ruchu turystycznego park narodowy w Polsce.

Ponadto na obszarze działania LGD występują:

1. Ciśniańsko - Wetliński Park Krajobrazowy o powierzchni 50 971,50 ha chroniący walory przyrodnicze i krajobrazowe Bieszczadów Zachodnich, będący częścią Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Teren parku to wartości przyrodnicze charakteryzujące się wysoką - sięgającą 83% lesistością.

2. Jaśliński Park Krajobrazowy – chroni górne dorzecza Jasiołki i źródeł Wisłoka. Jest to najślabiej spenetrowany turystycznie fragment polskich Karpat. Park ochrania powtórnie zdziczałą przyrodę po wysiedleniach ludności łemkowskiej po II wojnie światowej. Lasy Parku zajmują buczyny oraz jodły, jawory i graby. Żyją tu zwierzęta drapieżne: wilki, rysie i żbiki.

3. W obszarze działania LGD Nasze Bieszczady wyznaczono 4 obszary Natura 2000, są to:

a. Obszar specjalnej ochrony ptaków „Bieszczady” (kod obszaru PLC 180001)): powiat leski – gminy Baligród, Cisna, powiat sanocki – gminy Komańcza, Zagórz.

b. Specjalny obszar ochrony siedlisk „Bieszczady” (kod obszaru PLC 180001): powiat leski – gminy Baligród, Cisna, powiat sanocki – gminy Komańcza, Zagórz.

c. Specjalny obszar ochrony siedlisk „Dorzecze Górnego Sanu” (kod obszaru PLH180021): powiat leski – gminy Baligród, Lesko, powiat sanocki – gminy Komańcza, Zagórz.

d. Obszar specjalnej ochrony ptaków „Góry Słonne” (kod obszaru PLB180003) – powiat leski (gmina Lesko).

Tabela 3. Powierzchnie Gmin znajdujące się w obszarze Natura 2000

Powierzchnie Gmin znajdujące się w obszarze Natura 2000			
Nazwa gminy	Powierzchnia Gminy w km²	Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) km²	Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) km²
Baligród (2)	158	90	90
Cisna (2)	287	287	287
Komańcza (2)	388	294	210
Lesko (3)	111	30	29
Zagórz (3)	160	18	23
SUMA	1 104	719	639
PODKARPACKIE	17 846	5 077	3 522
POLSKA	312 696	49 128	34 921

Źródło: <https://geoportal-krajowy.pl/natura-2000> oraz <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3217 Obszary Natura 2000

Najistotniejsze znaczenie w zakresie oddziaływań środowiskowych, zwłaszcza w horyzoncie długookresowym, mają zmiany populacyjne, rozwoju zabudowy ośrodków wiejskich i miejskich, a co za tym idzie koncentracji w ich obrębie szeregu oddziaływań obciążających środowisko min. wzrost odpadów wymagających unieszkodliwienia, ilości ścieków kierowanych do oczyszczenia, wzrostem zapotrzebowania na wodę pitną i towarzyszącym temu rosnącym deficytem zasobów wody zdatnej do użytku oraz emisja gazów i zanieczyszczeń do atmosfery. Wobec obserwowanych zmian klimatu stosuje się prawne rozwiązania i zmiany adaptacyjne oraz uporządkowanie gospodarowania przestrzenią. Kwestie istotne z punktu widzenia wpływu na bioróżnorodność są związane przede wszystkim ze sposobem zagospodarowania obszarów przyrodniczo cennych, w tym objętych ochroną prawną i znajdujących się w ich bezpośrednim sąsiedztwie.

Wspominając o wymiarze środowiskowy, klimatycznym i przestrzennym, warto zwrócić uwagę na to, że działalność LGD integruje rozwój obszaru ze swoim otoczeniem i nie jest wyrwana z szerszego kontekstu zachodzących procesów zewnętrznych. Wręcz przeciwnie, możliwości rozwoju wynikają zarówno z posiadanych specyficznych potencjałów, jak również z szans w otoczeniu. Na uwagę zasługuje też postrzeganie procesów rozwoju jako pewnej sekwencji integrującej różne zjawiska, z określonymi przyczynami i skutkami. Przejawia się to w postrzeganiu działalności społecznych, aktywności liderów lokalnych i organizacji pozarządowych jako możliwego źródła dla rozwoju funkcji rynkowych i powstawania nowych podmiotów gospodarczych wykorzystujących lokalne potencjały dla kreowania swojej oferty, budowaniu fundamentów pod przyszły rozwój poprzez podejmowanie podstawowych działań edukacyjnych i organizacyjnych.

Teren LGD Nasze Bieszczady jest obszarem zrównoważonego rozwoju gospodarczego, który poprzez zwiększenie i zróżnicowanie usług turystycznych będzie w pełni korzystał ze swoich zasobów endogenicznych tworzonych przez walory środowiska przyrodniczego, a dzięki poprawie dostępności przestrzennej oraz wzrostowi jakości kapitału ludzkiego podnosi swoją atrakcyjność jako miejsca lokalizacji inwestycji oraz zamieszkania.

2.1.6 Spójność gospodarcza

Spójność gospodarcza: struktura gospodarcza obszaru nie posiada wyraźnie określonego profilu. W poszczególnych gminach można co prawda zauważyć pewne wybijające się branże jak turystyczna, jednak w żadnym przypadku nie są to działalności, które można uznać za jednoznacznie wykrystalizowane specjalizacje. Analiza zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wskazuje na podmioty mikro i małe przedsiębiorstwa plasujące się w różnych branżach: budownictwo, działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, handel, mechanika, pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (sekcja S i T). Wśród działalności gospodarczych dosyć istotną rolę odgrywają te, które oparte są na wykorzystywaniu walorów przyrodniczych, w tym turystyka, aczkolwiek

dziedziny te wymagają daleko idących przemian. Rynek usług turystycznych na obszarze LSR w dużej części skoncentrowany jest wokół jego zasobów przyrodniczych i kulturowych. Bogate tradycje kulturowe tutejszego regionu, a także jego walory naturalne, szczególnie przyrodniczo – krajobrazowe, bez wątpienia wpływają na kierunki rozwoju usług turystycznych, które stanowią wśród mieszkańców źródło dochodu.

Tabela 4. Ilość turystycznych obiektów noclegowych.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat		
Nazwa gminy/rok	2016 ¹	2020
Baligród (2)	8	8
Cisna (2)	24	32
Komańcza (2)	7	8
Lesko (3)	12	12
Zagórz (3)	5	7
PODKARPACIE	582	609

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3186 Turystyczne obiekty noclegowe w lipcu, Powszechny Spis Rolny 2010 oraz 2020

Rolnictwo charakteryzuje się typowym dla Podkarpacia dużym rozdrobnieniem. ponadto dostęp do rynków zbytu powoduje małą opłacalność produkcji rolnej, większość produkcji prowadzona jest na własne potrzeby. Średnia powierzchnia gospodarstwa na terenie objętym działaniem LGD wynosi 7,36ha. Zdecydowana większość użytków rolnych znajduje się we władaniu właścicieli prywatnych (99,8%). Użytki rolne zajmują 19% terenu objętego LSR. Podstawowym problem obszaru jest niska jakość gleb - głównie IV i V klasy bonitacyjnej, rozdrobnienie gospodarstw, rozdrobnienie hodowli zwierzęcej i krótki okres wegetacji roślin. Dla wielu osób gospodarstwo rolne jest źródłem utrzymania. Dochody z rolnictwa stanowią źródło utrzymania dla 86% gospodarstw rolnych. Produkcja rolnicza w zdecydowanej większości gospodarstw ma charakter wszechstronny bez określonego kierunku specjalizacji. Dominującymi uprawami są zboża oraz rośliny okopowe – głównie ziemniaki a w produkcji zwierzęcej chów drobiu, bydła, trzody chlewnej i koni. Przeważającą część wytworzonych produktów rolnych rolnicy przeznaczają na własne potrzeby, niewielką część na sprzedaż. Efektem tego jest brak dużej sieci punktów skupu produktów rolnych i innych. Kierunkiem dominującym w większości gospodarstw jest produkcja roślinna, która ma jednak charakter wielokierunkowy i nie wyspecjalizowany z przewagą upraw roślin mało pracochłonnych, tj. zbóż i okopowych. Wśród upraw zbożowych przeważa pszenica ozima, mieszanki zbożowe ozime i pszenżyto ozime mniejszy udział ma owies, żyto i jęczmień. Dominacja gruntów rolnych i leśnych odgrywa ważną rolę gospodarczą i środowiskową, kształtując charakter krajobrazu, a obszary leśne stanowią także ważny czynnik kreowania zachowań społecznych, poprzez ich funkcję rekreacyjną.

Tabela 5. Średnia powierzchnia gospodarstw w ha

Wyszczególnienie	Średnia powierzchnia gospodarstw w ha	
	2010	2020
Gmina Baligród	8,49	10,97
Gmina Cisna	7,41	8,11
Gmina Komańcza	14,40	17,12
Gmina Lesko	3,94	3,97
Gmina Zagórz	2,58	4,18
Razem:	36,82	44,35

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010 oraz 2020

¹ Przedstawione są dane z roku 2016, ponieważ nie ma danych dotyczących ilości turystycznych obiektów noclegowych z roku 2015.

W ogólnej powierzchni województwa podkarpackiego wynoszącej 17846 km², w posiadaniu gospodarstw rolnych w 2020r. znajdowało się 562,40,0 tys. ha.²

Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazywali, że właściciele małych gospodarstw rolnych mogli by być zainteresowani podejmowaniem działań zmierzających do dywersyfikacji źródeł dochodu, zajmowania się agroturystyką i rozwijaniem zagród edukacyjnych. Małe gospodarstwa to szansa na produkcję ekologicznej żywności, która ostatnimi laty bardzo zyskuje na popularności, co z kolei daje potencjał na wzmocnienie i rozwijanie krótkich łańcuchów dostaw.

Do uwarunkowań rozwoju gospodarczego decydujących o podobieństwie gmin należy przede wszystkim zaliczyć cechy kapitału ludzkiego. Ludność obszaru cechuje podobna aktywność przedsiębiorcza i zawodowa. Pozytywnie można ocenić historycznie ukształtowane cechy pracowitości, odpowiedzialności, kreatywności, czy gospodarności, zaś negatywnie niski odsetek osób z wykształceniem wyższym. Wszystkie gminy LGD uznać można za obszary rozwoju wielofunkcyjnego.

Potrzeba realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na przedstawionym obszarze jest wskazana dla tego obszaru z uwagi na wieloaspektową spójność. Jak to już wcześniej opisano - obszar na którym działa Stowarzyszenie pod względem społeczno-gospodarczym wykazuje zbliżone do siebie charakteryzujące go cechy. Obszar zamieszkuje ludność wyznająca podobne poglądy, uznająca podobne wartości, kulturowo zbliżona do siebie. Na obszarze istnieją podobne problemy społeczne (patologie, wykluczenie, emigracja zarobkowa, niski przyrost naturalny itd.). Popularnym jest status chłoporobotnika, gdzie jednak praca poza gospodarstwem rolnym daje dodatkowe źródło utrzymania. Mieszkańcy w większości poszukują zatrudnienia w ośrodkach miejskich.

3. Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

Nowa perspektywa finansowa postawiła przed LGD Nasze Bieszczady główne wyzwaniem, jakim jest opracowanie i realizacja Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność przy współudziale lokalnej społeczności oraz w partnerstwie trójsektorowym tj. publicznym, gospodarczym i społecznym w tym mieszkańcy, będący przedstawicielami stowarzyszeń, KGW, OSP, Warsztatów Terapii Zajęciowej, Ośrodków Kultury, Placówek Oświaty grup nie formalnych składających się z mieszkańców, przedsiębiorców również i jednostek samorządów terytorialnych. Podczas realizacji działań partycypacyjnych szczególną uwagę zwrócono na udział w budowaniu strategii grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. W/w od kilku lat współpracowali ze sobą w zakresie rozwoju gospodarki, kultury, promocji oraz zachowania dziedzictwa kulturowego, realizując projekty/operacje mające wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców. Podejmowane wcześniejsze działania przez w/w posłużyły zdobyciu wiedzy o obszarze i nabyciu doświadczenia w zakresie aktywizacji mieszkańców i realizacji działań pozytywnie wpływających na rozwój obszaru LGD. Zaangażowanie w tworzenie LSR doświadczonego partnerstwa trójsektorowego pozwoliło na dogłębną diagnozę obszarów wymagających interwencji oraz poszukiwanie alternatywnych sposobów zmiany, poprawy zdiagnozowanej sytuacji i sformułowanych problemów, które za pośrednictwem środków dedykowanych LGD powinny zostać rozwiązane. Konsultacje aktywizujące i angażujące mieszkańców oraz realna szansa na zaspokojenie zidentyfikowanych potrzeb doprowadziły do podjęcia wspólnych decyzji o potrzebie realizacji wytyczonych działań.

W proces planowania LSR włączona została grupa robocza powołana w formule partnerskiej dobrowolności i z zaangażowaniem lokalnej społeczności w której nie prowadzono ograniczeń w stosunku do liczby członków tj. Członkowie Zarządu i Rady, pracownicy biura LGD, przedstawiciele Stowarzyszeń KGW w Zahoczewiu, KGW w Zahutyniu, KGW w Nowym Łupkowie, OSP Bezmiechowa Dolna, Razem dla Glinnego, MGOSIK w Zagórz, Biblioteki w Zagórz, przedstawiciele Rady Gmin w Cisnej, Komańczy i Zagórz grupa robocza czuwała nad prawidłowym przebiegiem tworzenia oddolnego dokumentu, w/w dokonywała analizy materiałów i wniosków płynących ze spotkań gminnych, badań ankietowych oraz zajmowała się zbieraniem i dostarczaniem informacji np. GUS, Urzędy Gmin etc. Taka metodyka włączenia lokalnej społeczności w prace nad LSR pozwoliła skonfrontować różne spojrzenia i poglądy na temat sytuacji i pożądanego kierunku rozwoju obszaru, a jednocześnie dzięki wiedzy i doświadczeniu zespołu redakcyjnego, pozwoli na przygotowanie dokumentu zgodnego z wytycznymi i odpowiadającego wymogom konkursowym.

Konsultacje zostały zorganizowane w sposób stwarzający mieszkańcom warunki do uczestnictwa zgodnie z zasadą powszechności, partnerstwa, równości i jawności.

---

² Podkarpacka Izba Rolnicza - Powszechny Spis Rolny 2020

Proces opracowania LSR oparty był na metodach partycypacyjnych poprzez zasady:

- 1) Transparentności – przejrzystość i jawność na każdym jego etapie, przekazywanie mieszkańcom obszaru wszelkich informacji na temat jego realizacji,
- 2) Inkluzywności – włączenie przedstawicieli wszystkich sektorów wchodzących w skład LGD, przedstawicieli wszystkich potencjalnych grup docelowych, grup w niekorzystnej sytuacji oraz ze szczególnym uwzględnieniem zasady równości płci,
- 3) Sprawczości – zapewnienie wszystkim uczestnikom realnego i równego wpływu na jego przebieg.

Przed przystąpieniem do prac nad strategią podano do publicznej wiadomości „Plan włączenia społeczności”, poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD oraz chcąc zapewnić wszystkim zainteresowanym współtworzenie Strategii Rozwoju Lokalnego zastosowano następujące **Metody/narzędzia angażowania zainteresowanych stron** o planowanych działaniach mając na uwadze dotarcie do jak najszerszego grona osób za pośrednictwem:

- a. informacji zamieszczonych na stronach internetowych (strona internetowa LGD Nasze Bieszczady, strony internetowe tworzących partnerstwo gmin i ich jednostek organizacyjnych)
- b. informacji rozsyłanych pocztą elektroniczną do wszystkich osób figurujących w bazie mailingowej LGD Nasze Bieszczady informację o budowie strategii i terminach warsztatów konsultacyjnych;
- c. rozmów indywidualnych prowadzonych zarówno bezpośrednio jak i telefonicznie;
- d. plakatów informacyjnych (eksponowanych w każdej gminie objętej LSR oraz na tablicach ogłoszeń).

W procesie tworzenia strategii wykorzystano następujące środki konsultacji społecznych:

1. Prowadzenie strony internetowej, gdzie były zamieszczane m.in. harmonogram planowanych konsultacji społecznych, z podanym terminem, miejscem i godziną oraz bieżące efekty prac nad strategią z możliwością zgłaszania uwag.
2. Materiały informacyjne – kolportaż plakatów i ulotek informujących o prowadzonym działaniu związanym z budową LSR, za pośrednictwem narzędzi elektronicznych oraz miejsc do tego wyznaczonych w obiektach użyteczności publicznej tj. budynków będących siedzibami JST, które są członkami LGD.
3. Prowadzenie punktu informacyjno-konsultacyjnego w biurze LGD Nasze Bieszczady - działanie to umożliwiło społeczności lokalnej stały dostęp do szerokiej informacji m.in. nt. postępu prac nad tworzeniem LSR. Ponadto działalność punktu posłużyła też społeczności lokalnej jako miejsce zgłaszania swoich uwag oraz propozycji zadań strategicznych, które mogłyby zostać ujęte w nowej LSR.
4. Warsztaty konsultacyjne to kolejny element, który przewidziany był do realizacji w ramach procesu tworzenia nowej LSR i obejmował zorganizowanie jednego spotkania na obszarze każdej gminy planowanej do objęcia LSR. Warsztaty miały formę otwartą, dopuszczającą uczestnictwo wszystkich zainteresowanych procesem tworzenia LSR. *Podczas warsztatów szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom związanym z innowacyjnością, cyfryzacją, środowiskiem i klimatem a także ze zmianami demograficznymi (starzenie się społeczeństwa i wyludnianie obszaru planowanego do objęcia LSR) i partnerstwa w realizacji LSR polegającego na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów.* Kolejnym z celów warsztatów była diagnoza obszaru oraz poddanie pod konsultacje i analiza z mieszkańcami potrzeb rozwojowych i potencjału, stworzenia koszyka potrzeb i problemów, barier i szans rozwoju gmin objętych LSR, analiza SWOT obszaru, a także celów i przedsięwzięć realizujących LSR. Ponadto konsultacje posłużyły do zdefiniowania i wskazania osób w niekorzystnej sytuacji, realizowaniu operacji innowacyjnych oraz z zakresów wskazanych w PS WPR oraz działań EFS+. Dodatkowo podczas organizowanych Warsztatów Uczestnicy nabyli wiedzę o założeniach podejścia LEADER oraz o działalności LGD Nasze Bieszczady.

Tabela 6. Tabela przedstawiająca dodatkowe informacje dot. spotkań z przedstawicielami społeczności lokalnych:

L.p.	Nazwa gminy i miejsce spotkania	Grupa biorąca udział w spotkaniu	Termin spotkania wraz z godzinami spotkania
1.	Baligród Sala w Gminnym Ośrodku Kultury w Baligrodzie Ul. Plac Wolności 11 38 – 606 Baligród	lokalni liderzy - mieszkańcy, Sołtysi Baligrodu i Zahoczewia, przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.), samorządowcy oraz przedstawiciele lokalnego biznesu. Liczba uczestników: 14	Termin spotkania: 25.07.2022 godz. 16:00

2.	Cisna Sala w Gminnym Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej 38 – 607 Cisna 23	lokalni liderzy Radni - mieszkańcy Gminni, przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.), samorządowcy oraz przedstawiciele lokalnego biznesu. Liczba uczestników: 19	Termin spotkania: 04.08.2022 godz. 16:00
3.	Komańcza Sala w Gminnym Ośrodku Kultury w Szczawnem Szczawne 32 38 – 542 Rzepedź	lokalni liderzy - mieszkańcy, Sołtys Szczawnego, przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.), samorządowcy oraz przedstawiciele lokalnego biznesu. Liczba uczestników: 14	Termin spotkania: 02.08.2022 godz. 16:00
4.	Lesko Sala w Urzędzie Miasta i Gminy Lesko Ul. Parkowa 1 38 – 600 Lesko	lokalni liderzy - mieszkańcy przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.), samorządowcy oraz przedstawiciele lokalnego biznesu. Liczba uczestników: 22	Termin spotkania: 09.08.2022 godz. 16:00
5.	Zagórz Sala w Gminnym Ośrodku Kultury i Sportu w Zagórz Ul. Piłsudskiego 37, 38 – 540 Zagórz	lokalni liderzy - mieszkańcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.), samorządowcy oraz przedstawiciele lokalnego biznesu. Liczba uczestników: 22	Termin spotkania: 27.07.2022 godz. 16:00

5. Badania ilościowe – przeprowadzone były w sposób ciągły za pośrednictwem badania ankietowego wśród mieszkańców zostały uzyskane zwrotne informacje dotyczące pogłębionej diagnozy obszaru LSR w tematach związanych z wskazaniem zakresów wsparcia, wskazaniem osób w niekorzystnej sytuacji, opracowaniem definicji innowacyjności, działań aktywizujących lokalną społeczność, określania celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania. Wyniki prowadzonych badań zostały wykorzystane w opracowywaniu LSR, dzięki ankiecie, każdy mieszkaniec mógł uczestniczyć w procesie tworzenia strategii LGD Nasze Bieszczady oraz wyrazić swoją opinię na temat pomysłów na zwiększenie szans rozwojowych obszaru LGD, wykorzystania jego walorów przyrodniczych, geograficznych, kulturowych a także potencjału społecznego obszaru aktywizacji lokalnej społeczności w celu polepszenia warunków życia, pracy i wypoczynku.

6. Ciągłe prowadzenie akcji informacyjnej i konsultacyjnej on-line, dotyczyło upowszechniania informacji, jak również dania możliwości wszystkim zainteresowanym wypowiedzenia się w sprawie, jak i umożliwienie im wpływu na dokument jakim ma być Lokalna Strategia Rozwoju.

Opracowując LSR można powiedzieć, iż uczestnicy tego procesu (tj. szeroko pojęta społeczność lokalna) byli zaangażowani w jej opracowanie poczynając od oceny potrzeb, identyfikację silnych stron, szans oraz zagrożeń obszaru LGD z pomocą analizy SWOT, jak również wyznaczanie celów Strategii, zdefiniowania grup w niekorzystnej sytuacji, określenia procedur wyboru operacji, kryteriów wyboru operacji, jak i określeniu poziomu pomocy dla poszczególnych grup beneficjentów.

Metodyka zastosowana w procesie opracowania Strategii zakłada podział prac na cztery zasadnicze etapy, które prowadzą do stworzenia dokumentu o wysokiej wartości merytorycznej i wdrożeniowej. W każdym z etapów wykorzystano zasady dotyczące sposobu przygotowania poszczególnych elementów z dbałością o najwyższą jakość.

Opracowanie dokumentu Strategii składało się z 4 etapów:

- Etap I – diagnoza i analiza SWOT,
- Etap II – określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania,
- Etap III – opracowanie planu komunikacji oraz zasady monitoringu i ewaluacji
- Etap IV – końcowa wersja LSR

Etap I Diagnoza i analiza SWOT

1. Rodzaj podjętych działań: Warsztaty konsultacyjne, badania ilościowe za pośrednictwem ankieta, punkt informacyjno-konsultacyjny, wywiady indywidualne, grupa robocza.

2. Opis podjętych działań:

W ramach diagnozy i analizy SWOT zebrano informacje poprzez zastosowanie w/w metod i technik. Dzięki temu uwzględniono zdanie wszystkich podmiotów tworzących dokument jak i mieszkańców. Działania polegały na

przeprowadzeniu prac analitycznych i tzw. partycypacyjnej diagnozy obszaru oraz analizy SWOT. W jego efekcie powstała diagnoza społeczno – gospodarcza obszaru oraz zidentyfikowano główne problemy i potrzeby. Analiza SWOT została wypracowana przy szerokim udziale społeczności lokalnej, która określiła mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Do przygotowania analizy zostały wykorzystane informacje zebrane podczas przeprowadzonego badania ankietowego wśród mieszkańców obszaru, informacje uzyskane w oparciu o prowadzone konsultacje w biurze LGD, na otwartych spotkaniach przeprowadzonych w każdej z gmin. Po otrzymaniu i przeanalizowaniu wniosków od grupy roboczej.

Etap II Określenie celów i wskaźników, kryteriów wyboru operacji oraz planu działania

Rodzaj podjętych działań: Warsztaty konsultacyjne, badania ilościowe za pośrednictwem ankieta, punkt informacyjno-konsultacyjny, wywiady indywidualne, grupa robocza.

1. Opis podjętych działań:

Etap ten polegał na zdefiniowaniu przez społeczność lokalną celów i wskaźników dla obszaru LSR oraz opracowaniu planu działania na podstawie podsumowania z diagnozy obszaru jak również analizy SWOT sporządzonej w trakcie I Etapu. Wnioski z podjętych działań pozwoliły na sformułowanie ostatecznego brzmienia oraz hierarchii celów, wraz z potencjalnymi typami przedsięwzięć kierowanych do przyszłych konkursów. Ponadto sformułowano cele w odniesieniu do niwelowania problemów infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych z którymi boryka się ten obszar, a mianowicie potrzebą wsparcia grup społecznych w obszarze: osób zagrożonych wykluczeniem, w tym osób młodych (dzieci i młodzież), osób starszych oraz osób poszukujących pracy – bezrobotnych, rolników z małych gospodarstw jak i osób z niepełnosprawnościami. Również sformułowano cele w odniesieniu do niwelowania problemów z podejmowaniem działań aktywizujących lokalną społeczność. Wskazano kryteria wyboru poszczególnych operacji w ramach których uwzględniono przyznawanie punktów osobą w niekorzystnej sytuacji opisanym w rozdziale IV LSR oraz operacją realizującym innowacyjne rozwiązania na obszarze LSR.

Po otrzymaniu i przeanalizowaniu wniosków Zespół roboczy ds. Opracowania LSR w konsultacji z Zarządem przyjął wypracowane Cele i wskaźniki, kryteria, które szczegółowo zostały opisane w rozdziale VI LSR.

Etap III Opracowanie planu komunikacji oraz zasady monitoringu i ewaluacji

Rodzaj podjętych działań: Warsztaty konsultacyjne, badania ilościowe za pośrednictwem ankieta, punkt informacyjno-konsultacyjny, wywiady indywidualne, grupa robocza.

1. Opis podjętych działań:

Punktem wyjścia do opracowania planu komunikacyjnego oraz zasad monitoringu i ewaluacji były wnioski Raportu końcowego z badania i diagnozy obszaru przeprowadzonego w 2022 r. Z raportu wynika, że dzięki bieżącemu monitorowaniu wskaźników oraz budżetu LSR udało się Lokalnej Grupie Działania osiągnąć wymagany umową poziom wskaźników oraz wydatkować niemal w 100% budżetu strategii. Do sprawnego wydatkowania środków pod koniec wdrażania strategii przyczyniły się również właściwie dobrane i realizowane przez Biuro działania informacyjno-promocyjne, w tym świadczone doradztwo. Jeśli chodzi o słabe strony, w ewaluacji wskazano potrzebę przeprowadzania ewaluacji on-going (w trakcie), by mieć możliwość reagowania na pojawiające się problemy. Wniosek ten został uwzględniony w procedurze monitoringu i ewaluacji.

Po otrzymaniu i przeanalizowaniu wniosków Zespół roboczy ds. Opracowania LSR w konsultacji z Zarządem przyjął wypracowany plan komunikacji oraz zasady monitoringu i ewaluacji, które szczegółowo zostały opisane w rozdziale X LSR.

Etap IV Końcowa wersja LSR

1. Opis podjętych działań:

Ostatnim etapem było zatwierdzeniem **LSR** przez Wale Zebranie Członkom.

Różnorodność metod partycypacyjnych sprawiła, że w trakcie prac nad lokalną strategią rozwoju nikt nie został wykluczony z możliwości udziału w przygotowywaniu dokumentu. Spotkania w każdej gminie pozwoliły na udział osobom mniej mobilnym, konsultacje online, badania ankietowe sprawiły że każda osoba mająca do dyspozycji komputer lub telefon z Internetem mogła wyrazić swoje zdanie na wszystkie kluczowe tematy a jeśli ktoś nie posługiwał się komputerem zawsze mógł skorzystać z konsultacji w biurze. Działania informacyjne w trakcie tworzenia LSR oraz odpowiadające im środki przekazu uwzględniające różnorodne rozwiązania komunikacyjne, których atrakcyjność i stopień innowacyjności dostosowane były do poszczególnych adresatów pozwoliły włączyć lokalną społeczność w proces przygotowania LSR oraz skutecznie dotrzeć do społeczności lokalnych i przekonać je, że warto aktywnie uczestniczyć w pracach nad opracowaniem LSR jak i w późniejszej jej realizacji.

Analiza przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji.

Wnioski i rekomendacje wypracowane w trakcie spotkań, to przede wszystkim strategia obejmująca działania w zakresie poprawy ogólnodostępnej infrastruktury społecznej, aktywizacji lokalnej społeczności, pomoc dla osób chcących założyć działalność gospodarczą lub rozwinąć już istniejące przedsiębiorstwo i działania w obszarze społecznym kierowane do dzieci, młodzieży i osób starszych. Informacje / dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które zostały wykorzystane do opracowania dokumentu to przede wszystkim konkretne propozycje projektowe dzięki którym możliwe było zaplanowanie celów i przedsięwzięć przewidzianych do realizacji.

Poniższe zestawienie przedstawia wyniki z przeprowadzonych konsultacji (badania ankietowego) z mieszkańcami gmin Baligród, Cisna, Komańcza, Lesko i Zagórz, które min. zostały wykorzystane do opracowania LSR i dzięki którym możliwe było zaplanowanie celów i przedsięwzięć przewidzianych do realizacji:

Jakie działania w aspekcie gospodarczym są najbardziej potrzebne w gminie, w której Pan/i mieszka.

a. Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych - 45 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

b. Rozwój istniejących firm i przedsiębiorstw – 49 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

c. Rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych m.in. agroturystyka, zagrody edukacyjne, gospodarstwa opiekuńcze - 43 osoby zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

d. Wspieranie rolników w zakresie rozwoju krótkich łańcuchów żywnościowych i zbytu produktów rolno-spożywczych – 29 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

e. Wspieranie działalności gospodarczych nakierowanych na innowacyjność – 28 - osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

f. Wspieranie rozwoju zielonej gospodarki, rozwiązań ekologicznych, w tym odnawialnych źródeł energii – 30 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie działań w tym zakresie nie jest przewidziane w ramach inicjatywy LEADER zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko.

g. Tworzenie nowych miejsc pracy – 62 osoby zarekomendowały działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

h. Wspieranie osób dorosłych o niskich umiejętnościach lub kompetencjach w zdobywaniu kompetencji zawodowych i ogólnych, w tym również cyfrowych – 31 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

Jaki rodzaj infrastruktury, w tym publicznej jest najbardziej potrzebny w gminie, w której Pan/i mieszka.

a. Szlaki i ścieżki turystyczne (piesze, rowerowe, konne) – 60 osób zarekomendowało działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

b. Wiaty, altany, miejsca postojowe – 44 osoby zarekomendowały działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

c. Siłownie plenerowe, place zabaw, parki, skwery, sceny plenerowe – 41- osób zarekomendowało działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

d. Świetlice, kluby, miejsca na organizację warsztatów i spotkań tematycznych – 22 osoby zarekomendowały działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

e. Infrastruktura kulturowa – inwestycje w obiekty kulturowe i historyczne – 20 osób zarekomendowało działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

f. Chodniki – ciągi piesze – 37 osób zarekomendowało działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

g. Oświetlenie miejscowości – 30 osób zarekomendowało działanie - Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciu dotyczącym wsparcia dla JST w zakresie budowy małej infrastruktury.

h. Infrastruktura środowiskowa, w tym w odnawialne źródła energii – 26 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie działań w tym zakresie nie jest przewidziane w ramach inicjatywy LEADER, zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko.

i. Dostępność budynków i miejsc publicznych dla osób niepełnosprawnych – 19 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie działań w tym zakresie nie jest przewidziane w ramach inicjatywy LEADER zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Program dostępność PLUS.

Jakie działania w aspekcie edukacji oraz kształcenia dzieci i młodzieży są najbardziej potrzebne w gminie, w której Pan/i mieszka.

a. Zajęcia warsztatowe/szkolenia/ korepetycje rozwijające kompetencje, uzdolnienia, umiejętności oraz zainteresowania uczniów poza edukacją formalną (szkolną) – 17 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

b. Wyjazdy studyjne i szkoleniowe oraz półkolonie tematyczne rozwijające kompetencje, uzdolnienia, umiejętności oraz zainteresowania uczniów poza edukacją formalną (szkolną) – 15 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie jest przewidziane w ramach LSR.

c. Pomoc uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów, np. związanych z pandemią, stresem, wymaganiami, presją społeczną – 12 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

d. Zajęcia dydaktyczno-wychowawcze skierowane do uczniów z trudnościami edukacyjnymi – 8 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

e. Wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych – 4 osoby zarekomendowały działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.
- Wsparcie jest przewidziane w ramach LSR.

f. Podnoszenie kwalifikacji i kompetencji zawodowych nauczycieli, pracowników dydaktycznych i kadry zarządzającej szkół – 8 osób zarekomendowało działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.

g. Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów i nauczycieli – 5 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

h. Włączenie rodziców w działalność szkoły – 9 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

i. Wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole – 7 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

Jakie działania w aspekcie usług społecznych i integracji społecznej są najbardziej potrzebne w gminie, w której Pan/i mieszka.

a. Usługi opiekuńcze i asystenckie dla osób starszych i niepełnosprawnych potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu – 35 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

b. Opieka wytchnieniowa w placówkach dla osób starszych i niepełnosprawnych potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu – 14 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.

- c. Tworzenie lub wsparcie już istniejących placówek wsparcia seniora – 24 osoby zarekomendowały działanie – Planowana możliwość finansowania tego rodzaju inwestycji jest zaplanowana w ramach LSR w przedsięwzięciach z EFS+.
- d. Aktywizacja seniorów poprzez np. kluby, warsztaty – 42 osoby zarekomendowały działanie – Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.
- e. Tworzenie wypożyczalni sprzętu wspomagającego, pielęgnacyjnego i rehabilitacyjnego wraz z doradztwem i treningiem w zakresie obsługi w warunkach domowych – 27 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie zostało przewidziane w ramach realizacji LSR.
- f. Poprawa warunków mieszkaniowych w zakresie ich dostosowania do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (np. podjazdy, dostosowanie łazienki) – 26 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.
- g. Szkolenia i kursy podnoszące kompetencje i kwalifikacje kadr świadczących usługi społeczne, w tym pracowników pomocy społecznej – 18 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.
- h. Wsparcie kierowane do dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym zarówno przebywających w rodzinach jak i placówkach całodobowych – 20 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.
- i. Wsparcie skierowane do rodzin wychowujących dzieci, w tym przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze lub doświadczających kryzysu oraz otoczenia ww. osób/rodzin – 14 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie nie jest przewidziane w ramach LSR ze względu na mały budżet na wdrażanie LSR., zainteresowane osoby poinformowano o możliwości uzyskania wsparcia w ramach innych Programów min. Fundusz Europejski dla Rozwoju Społecznego - POWER.
- j. Aktywizacja i integracja mieszkańców gminy, w tym ludzi młodych (np. warsztaty, szkolenia, imprezy kulturalne, rekreacyjne, sportowe) – 58 osób zarekomendowało działanie - Wsparcie jest przewidziane w ramach LSR.

W trakcie realizowanych konsultacji społecznych przyjęto następujące kryteria, których brak akceptacji powodował odrzucenie propozycji przedsięwzięć lub uwag (takie podejście do opracowania LSR realizowane było w trakcie całego procesu tworzenia LSR:

- brak powiązania z diagnozą obszaru i analizą SWOT oraz wnioskami z konsultacji społecznych;
- przedsięwzięcie lub uwaga jest niezgodna z celami inicjatywy LEADER;
- przedsięwzięcie nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i UE;
- przedsięwzięcie negatywnie wpływa na obszar;
- koszty przedsięwzięcia nie są zgodne z budżetem przewidzianym dla poszczególnych przedsięwzięć;
- ramy czasowe propozycji wykraczają poza okres przewidziany dla wdrażania LSR;

Zastosowanie powyższych kryteriów stosowane było w wyniku m.in. z pojawiających się interpretacji, wyjaśnień instytucji zarządzającej, wytycznej dla programu. Działania te były realizowane przez grupę roboczą. Dokumenty potwierdzające podane powyżej statystyki są dostępne i znajdują się w biurze LGD Nasze Bieszczady.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków i konsultacji wraz z odniesieniem do grup zaangażowanych w przygotowanie LSR, planowanych działaniach informacyjnych i działań zachęcających do większej współpracy.

Wynik przeprowadzonych konsultacji społecznych pozwolił na określenie i sprecyzowanie zapisów dotyczących celów LSR. W wyniku konsultacji społecznych stwierdzono, że jest potrzebą tworzenia nowych miejsc pracy na terenie LGD, rozwoju infrastruktury kulturowo- rekreacyjnej, która poprawi jakość życia a jednocześnie przełoży się atrakcyjność turystyczną terenu objętego LSR oraz potrzebą umiejętnego zagospodarowania czasu wolnego różnych grup wiekowych. Wskazano również, że bardzo istotnym elementem jest posiadane dziedzictwo kulturowo-historyczne, które należy odpowiednio zagospodarować i wykorzystać dla rozwoju obszaru. Również należy aktywizować lokalną społeczność poprzez włączenie stowarzyszeń, KGW, OSP grup nie formalnych do realizacji operacji w partnerstwie z lokalną społecznością. Konsultacje społeczne pozwoliły również na zidentyfikowanie grup w niekorzystnej sytuacji które zostały dokładnie sprecyzowane z rozdziale IV. Dodatkowo

oprócz wykorzystania materiałów z szeroko prowadzonych konsultacji społecznych, przy opracowaniu Strategii wzięto pod uwagę wyniki raportu ewaluacyjnego z poprzedniego okresu programowania, w szczególności płynące z niego rekomendacje.

W trakcie planowania przyszłej strategii najbardziej zaangażowaną grupą byli przedstawiciele lokalnych organizacji pozarządowych (KGW oraz OSP), mieszkańcy oraz przedstawiciele sektora publicznego. Trochę mniej udzielali się przedsiębiorcy. Współpraca z lokalnym środowiskiem sprawiła, że strategia na lata 2023 – 2027 kładzie nacisk na:

- wzmocnianie zaangażowania lokalnej społeczności w etap wdrażania LSR poprzez: realizację projektów grantowych, operacji własnych, spotkań tematycznie związanych z naborami, spotkania i szkolenia, konkursy aktywizujące itp.
- rozwoju infrastruktury kulturowo- rekreacyjnej, która poprawi jakość życia a jednocześnie przełoży się atrakcyjność turystyczną terenu objętego LSR oraz potrzebą umiejętnego zagospodarowania czasu wolnego różnych grup wiekowych.
- rozwoju infrastruktury edukacyjnej w ramach wdrażania EFS+ zaplanowane zostały konkursy zarówno dla jst i jednostek organizacyjnych w celu wprowadzenia nowoczesnych form edukacji na obszarze LGD.
- wskazano również, że bardzo istotnym elementem jest posiadane dziedzictwo kulturowo-historyczne, które należy odpowiednio zagospodarować i wykorzystać dla rozwoju obszaru.
- szerokie informowanie o realizacji lokalnej strategii za pomocą różnych kanałów i technik informacyjnych. Z uwagi na różnorodne grupy społeczne informacje o realizacji lokalnej strategii rozwoju będą przekazywane za pomocą strony internetowej, Facebooka, indywidualnie w biurze, w trakcie różnego rodzaju imprez i spotkań, mailingu, a nawet informacji prasowych jeśli zajdzie taka konieczność.
- zachęcanie do wprowadzania zmian w strategii. Pomimo bardzo przemyślanych zapisów lokalnej strategii rozwoju może zdarzyć się konieczność dokonania zmian w dokumencie – tym bardziej, że jest on przygotowany na bardzo długi okres, a życie społeczne i gospodarcze intensywnie się zmienia więc w trakcie wdrażania poszczególnych przedsięwzięć może okazać się, że niezbędne będą zmiany. W takim przypadku uruchomione zostaną różne kanały informacyjne w celu przeprowadzenia możliwie szerokich konsultacji społecznych i wprowadzenia zmian rzeczywiście wymaganych i potrzebnych z punktu widzenia przyszłych beneficjentów. Wszelkie zmiany będą opiniowane i zatwierdzane przez Zarząd w kolegiальnym procesie podejmowania decyzji³.
- włączanie do współpracy ludzi młodych i seniorów – w ramach wdrażania EFS+ zaplanowane zostały konkursy zarówno dla pierwszej jak i drugiej grupy społecznej, w ramach których będą mogły być realizowane różnego rodzaju zajęcia ruchowe, zajęcia artystyczne, spotkania aktywizujące, wyjazdy, kolonie, kluby osiedlowe, uniwersytety trzeciego wieku, zajęcia edukacyjne itp.
- strategia przewiduje także wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji poprzez zadedykowanie im konkursu w ramach podejmowania działalności gospodarczej oraz aktywizacji w ramach projektów grantowych i operacji własnej. Wśród tych osób znajdujących się w nie korzystnej sytuacji i zdiagnozowanych w ramach konsultacji można wymienić przede wszystkim: osoby z niepełnosprawnością, osoby poszukujące zatrudnienia, rolników z małych gospodarstw, oraz osoby wskazane w diagnozie które zostaną objęte wsparciem osoby do 25 roku życia w tym dzieci, młodzież, seniorzy. Przygotowanie dla nich specjalnego konkursu znacznie zwiększy ich szanse na samo uniezależnienie się i powrót do aktywności zawodowej. Szczegółowy opis wsparcia grup osób w niekorzystnej sytuacji znajduje się w rozdziale VI.
- promowanie wszelkiego rodzaju przedsięwzięć innowacyjnych, w przypadku trudności we wprowadzaniu innowacji LGD rozpocznie działania animacyjne w postaci spotkań, szkoleń – działania planowane i realizowane w zależności od potrzeb i zgłoszeń samych beneficjentów. Innowacyjność jest tu rozumiana jako: wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu(wyrobu lub usługi), nowego lub istotnie ulepszanego procesu, nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych, nowej metody marketingowej, nowej metody organizacji w zakresie praktyk biznesowych, organizacji miejsca pracy bądź relacji ze środowiskiem zewnętrznym. Zalicza się tu produkty,

³ **KOLEGIALNOŚĆ** (łac. *collegialis* – zbiorowy; ang. *Collegiality*) – zasada organizacyjna w procesie podejmowania decyzji przez ciała zbiorowe; kolegiálny – oparty na współpracy grupy osób, zespołu; zbiorowy, zespołowy. Zbiorowe podejmowanie decyzji wiąże się także z kwestią ponoszenia za nie odpowiedzialności. Na ogół uznaje się, że decyzje podejmowane w procesie kolegiальnym są lepsze niż te podjęte jednoosobowo. / Encyklopedia administracji publicznej/ <http://encyklopediaiap.uw.edu.pl/index.php/Kolegialno%C5%9B%C4%87> .

procesy, sposoby i metody, które dany podmiot opracował jako pierwszy, oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów. Jeżeli dane przedsięwzięcie nie spełnia warunków, aby można było uznać je za innowacyjne, jednak pewne jego części wskazują na powiązania produktu, usługi, procesu, sposobu, metody z pojęciem innowacyjności to można mówić o takim przedsięwzięciu jako zawierającym elementy innowacyjne. Operacje zawierające elementy innowacyjne to projekty oparte na nowych rozwiązaniach, nieznanych lub niestosowanych na obszarze LGD, technologiach, pozwalających na efektywniejszą pracę i nowatorskie rozwiązania w sferze biznesu. W odniesieniu do operacji z innego zakresu to wykorzystanie nowego sprzętu, nowych zasobów, zastosowanie lepszego, efektywniejszego sposobu promocji obszaru lub usług lokalnych, nowe rozwiązania np. zintegrowanie różnych środowisk przy realizacji zadania, wykorzystanie lokalnych zasobów.

- prowadzenie szerokiej akcji informacyjnej o realizowanych i przyszłych działaniach oraz o ich efektach. LGD posiada spore możliwości komunikowania się z lokalną społecznością: strona www, Facebook, lokalne media, mailing (bardzo duża lista adresowa członków i sympatyków LGD), spotkania w gminach, współpraca z gminami i lokalnymi organizacjami pozarządowymi – możliwość publikacji różnych ogłoszeń na ich stronach internetowych, możliwość uczestniczenia w cyklicznych spotkaniach gminnych, spotkaniach branżowych organizowanych na terenie LGD (coroczne dożynki, dni miejscowości, pikniki rodzinne itp.). Szeroki wachlarz technik i metod przekazywania informacji sprawi, że każdy będzie miał szansę otrzymać skuteczną informację o działaniach LGD i możliwościach dofinansowania. Skuteczne i systematyczne przekazywanie informacji o realizowanych działaniach pozwoli zbudować wiarygodność i zaufanie do LGD.

Wykorzystanie danych z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR do jej opracowania.

Przeprowadzone konsultacje społeczne pozwoliły w sposób jasny i klarowny opisać analizę potrzeb i potencjału LSR, wskazać cele i wskaźniki a także zaplanować plan działania. Spotkania z przedstawicielami różnych środowisk pozwoliły bardzo szeroko spojrzeć na lokalne problemy społeczne i określić obszary tematyczne strategii.

Już po pierwszych spotkaniach widoczny był trend, który w późniejszych konsultacjach potwierdzał potrzebę wpisania do strategii działań ukierunkowanych na poprawę sytuacji społeczno – gospodarczej oraz działania wspierające wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży. Zarówno konsultacje społeczne prowadzone w gminach jak i późniejsze konsultacje poszczególnych elementów lokalnej strategii rozwoju pozwoliły stworzyć dokument strategiczny odzwierciedlający rzeczywiste potrzeby lokalnej społeczności i zaplanować działania realizujące te potrzeby.

Działania planowane w ramach wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR wraz z opisem działań planowanych w celu rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD.

W celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR zaplanowano następujące działania aby wzmocnić współpracę pomiędzy podmiotami z obszaru LGD:

- a) możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR (także w partnerstwie),
- b) możliwość zgłaszania pomysłów/inicjatyw realizacji projektów wykraczających poza LSR (co czasem może wymagać zmiany LSR),
- c) zapewnienie informowania o wyniku dokonanej przez LGD weryfikacji zgłoszonej propozycji/inicjatywy z uzasadnieniem tego wyniku (taka możliwość może mieć różnorodną formę np. formularzy kontaktowych na stronie internetowej; informowanie poprzez liderów społecznych, do których w pierwszej kolejności wysyłane są wszystkie wiadomości związane z LGD, lider pełni funkcję lokalnego animatora, który zapewnia sprawny przepływ informacji pomiędzy biurem a lokalną społecznością). LGD będzie informowała lokalną społeczność poprzez zamieszczanie informacji na stronie internetowej, prowadzenie profilu na Facebook'u, a także systematyczne przekazywanie informacji (ustnych i pisemnych) na spotkaniach organizowanych dla lokalnej społeczności, poprzez uczestnictwo LGD w lokalnych imprezach i wydarzeniach. LGD będzie udzielała doradztwa zarówno ogólnego jak i związanego z konkretnymi naborami. Informacje na ten temat będą: zamieszczane w siedzibach j.s.t. z terenu działania LGD, w tym na ich stronach internetowych, przekazywane w ramach organizowanych stoisk promocyjno-informacyjnych podczas przedsięwzięć organizowanych przez inne organizacje, które z LGD stale współpracują.
- d) otwarte konsultacje nowych pomysłów LGD np. przy okazji zmiany/ aktualizacji LSR.
- e) przystępna forma komunikacji, dostosowana do odbiorców.

Na każdym etapie tworzenia, jak i realizacji LSR uwzględniano zasady horyzontalne określone w art.9 rozporządzenia 2021/1060 tj. zagwarantowano poszanowanie podstawowych praw człowieka oraz przestrzeganie

Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w procesie wdrażania Funduszy; poszanowanie równości kobiet i mężczyzn; poszanowanie zasad równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób niepełnosprawnych podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów wdrażanych przez LGD. Działania zaplanowane do realizacji są zgodne z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

Działania ukierunkowane na animację związaną z wdrażaniem i realizacją projektów innowacyjnych.

Mając na uwadze, iż w ramach podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej przewidziano do realizacji projekty o charakterze innowacyjnym tj. zgodnych z przyjętą w rozdziale VII definicją innowacyjności, która mówi, iż ma to być działalność m.in. mająca na celu wprowadzenie lub ulepszenie produktów, procesów, usług.

Działania powyższe sygnalizowane będą w terminach poprzedzających ogłoszenia konkursów na przedsięwzięcia, których celem jest wdrożenia i realizacji projektów innowacyjnych. Działanie realizowane będzie w połączeniu z doradztwem przewidywanym dla beneficjentów LSR, którzy mają zamiar złożyć wnioski o dofinansowanie projektu innowacyjnego i zakłada się, iż będzie ono konsekwencją udzielonego lub planowanego do realizacji doradztwa. Potrzeba realizacji takiego działania wynika z faktu złożoności i trudności zadania, jakim jest pomiar i ocena projektów określanych jako innowacyjne.

Do wykazu literatury:

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 26 czerwca 2021 r.

4. Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

4.1 Analiza potrzeb i potencjałów obszaru wdrażania LSR Spójność kulturowa

Poniższa analiza potrzeb i potencjału LSR zastała przygotowana w oparciu o dane zastane i pozyskane z banków danych tj. GUS, danych statystycznych gromadzonych przez instytucje publiczne m.in. Powiat Leski, Powiat Sanocki, Gminy: Baligród, Cisna, Komańcza, Lesko i Zagórz. Podczas analizy potrzeb i potencjału LSR w celu dogłębnej analizy obszaru zostały wykorzystane informacje pozyskane od mieszkańców w trakcie prowadzonych Warsztatów konsultacyjnych w trakcie których przeprowadzono analizę SWOT, Badania ilościowego oraz informacji zebranych w Punkcie informacyjno-konsultacyjnym.

4.1a Zagospodarowanie przestrzenne/układ osadniczy

Sieć osadniczą na obszarze na którym działa Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady tworzą miasta i wsie. Wśród pięciu gmin tworzących obszar LGD mamy dwie gminy miejsko-wiejskie oraz trzy gminy wiejskie.

1. Gmina Baligród – liczy 12 sołectw: Baligród, Bystre, Cisowiec, Jabłonki, Kielczawa, Kołonicze, Mchawa, Nowosiółki, Rostoki Dolne, Stężnica, Zahoczewie, Żerdenka.
2. Gmina Cisna - liczy 7 sołectw: Cisna, Kalnica, Przysłop, Smerek, Strzebowiska, Wetlina oraz Żubracze.
3. Gmina Komańcza - liczy 14 sołectw: Czystogarb, Dołżyca, Komańcza, Mików, Nowy Łupków, Radoszyce, Rzepedź nad Oslawicą, Rzepedź wieś, Smolnik, Szczawne - Kulaszne, Turzańsk, Wiśłok Wielki, Wola Michowa oraz Wysoczany.
4. Gmina Lesko - liczy 14 sołectw: Bachława, Bezmiechowa Dolna, Bezmiechowa Górna, Dziurdziów, Glinne, Hoczew, Huzele, Jankowce, Łączki, Łukawica, Manasterzec, Postołów, Średnia Wieś, Weremień oraz miasto Lesko.
5. Gmina Zagórz - liczy 11 sołectw: Czaszyn, Kalnica, Łukowe, Mokre, Morochów, Olchowa, Poraż, Średnie Wielkie, Tarnawa Dolna, Tarnawa Górna, Zahutyń oraz miasto Zagórz.

Żadna z miejscowości nie posiada kompleksowego planu zagospodarowania przestrzennego tj. obejmującego swym zakresem obszar całej miejscowości. Większość z wykazanych sołectw posiada natomiast częściowe plany zagospodarowania przestrzennego. Łącznie na terenie obszaru objętego LSR obowiązuje 149 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które obejmują zaledwie 1,98% całego obszaru działania LGD Nasze Bieszczady.

Żadna z miejscowości na analizowanym obszarze nie posiada aktualnego planu odnowy miejscowości.

4.1b. Stan infrastruktury.

Obszar LGD stale się rozwija dzięki inwestowaniu w rozwój infrastruktury ale nie tylko. Wdrażane zostają projekty polepszające życie mieszkańców w kontekście zamieszkiwania na obszarze, wypoczynku i rekreacji, ułatwiające funkcjonowanie w środowisku pracy i wspierające zależności związane z rozwojem zawodowym i osobistym. Samorządy lokalne w ramach swej działalności stale dbają o przestrzeń publiczną rozwijając

infrastrukturę przyjazną mieszkańcom, opartą w zgodzie z naturą i uwzględniając zrównoważony rozwój w regionie. Procesy te poprzedzają konsultacje społeczne, zaś pomysły oparte są na nowoczesnych technologiach w których wykorzystuje się chociażby narzędzia mające wpływ na ochronę klimatu i środowiska (np. wykorzystywanie paneli słonecznych w zasilaniu energetycznym przestrzeni publicznych).

Poniższa tabela prezentuje opis warunków zagospodarowania przestrzennego / dostęp do infrastruktury technicznej pozyskanych z Gmin tworzących obszar LGD oraz zakres potrzeb wskazanych przez mieszkańców w trakcie konsultacji społecznych w zakresie potrzeb w tworzeniu nowej i modernizacji istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej w danej gminie z obszaru LGD na najbliższe lata. Wśród wymienianych potrzeb z zakresu tworzenia nowej infrastruktury technicznej, dominuje budowa dróg o nawierzchni bitumicznej, sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, sieci gazowej, chodników, oświetlenia drogowego i ścieżek rowerowych.

Nazwa gminy	Opis warunków zagospodarowania przestrzennego / dostęp do infrastruktury technicznej	Potrzeby wskazane przez mieszkańców w trakcie konsultacji społecznej w zakresie modernizacji infrastruktury technicznej
Baligród	<p>System komunikacyjny gminy Baligród oparty jest na drodze wojewódzkiej nr 893 łączącej miejscowość Hoczew z Cisną. Droga ta przecina gminę na dwie części co daje bardzo dobre połączenie wszystkich miejscowości gminy oraz stwarza możliwości do rozwoju gospodarczego. Głównym problemem infrastruktury drogowej pozostaje brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu, przejawiający się brakiem chodników i ścieżek rowerowych w znacznej części obszaru gminy. Istniejące już chodniki wymagają natomiast rozbudowy. Z kolei w zakresie urządzeń sieciowych, to z sieci wodociągowej w 2021 r. korzystało 50,5% ogółu mieszkańców gminy Baligród (trzeci najniższy wynik na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady), zaś z sieci kanalizacyjnej 31,7% ogółu mieszkańców (najniższy wynik na obszarze objętym LSR). Wartości te znacznie też odbiegają od notowanych w kraju i powiecie leskim, co wskazuje, że w najbliższych latach wyzwaniem dla gminy będzie poprawa poziomu zwodociągowania oraz skanalizowania gminy. Oprócz tego, w gminie występuje też bardzo niski stopień gazyfikacji – w 2021 roku z sieci gazowej korzystało tylko 5,2% ogółu mieszkańców gminy. Warunki zasilania w energię elektryczną na terenie Gminy Baligród są oceniane jako dobre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej, - Kompleksowa modernizacja dróg gminnych, wojewódzkich i krajowych, - Budowa ciągów pieszo rowerowych, - Oprócz tego do najpilniejszych potrzeb w zakresie przebudowy infrastruktury drogowej należy: - Remont w miejscowości Roztoki Dolne drogi przez Wieś, - Remont w miejscowości Mchawa drogi przez Wieś, - Remont drogi w Baligrodzie, - Budowa sieci gazowych.
Cisna	<p>Podstawą systemu komunikacyjnego gminy jest droga wojewódzka nr 897 Tylawa – Wołosate, która zapewnia dostęp turystów do Bieszczad. Przebiega przez niemal wszystkie główne miejscowości gminy Cisna, tj. od zachodu: Żubracze, Majdan, Cisna, Dołżyca, Krzywe, Przysłup, Smerek oraz Wetlina. Z drogą tą łączy się druga droga wojewódzka, zapewniająca zewnętrzną dostępność komunikacyjną – nr 893 Hoczew – Cisna, a także drogi powiatowe i część dróg gminnych.</p> <p>Z sieci wodociągowej w 2021 r. korzystało zaledwie 42,0% ogółu mieszkańców z miejscowości Cisna, Dołżyca, Majdan, Smerek oraz Wetlina (najniższy wynik notowany na obszarze objętym LSR), z kolei z sieci kanalizacyjnej 55,3% ogółu mieszkańców (trzeci najniższy wynik na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady). Udział mieszkańców Gminy Cisna korzystających z urządzeń sieciowych w 2021 roku był także nieco niższy od wartości notowanych w powiecie leskim i znacznie niższy od notowanych w województwie i kraju. Osiągnięte wartości wskazują, że w najbliższych latach gmina powinna podjąć działania w celu poprawy poziomu zwodociągowania oraz skanalizowania. Gmina Cisna w chwili obecnej nie posiada dostępu do sieci gazowej. Warunki zasilania w energię elektryczną na terenie Gminy Cisna są oceniane jako dobre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych), - Modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego (wymiana i montaż nowych lamp energooszczędnych), - Budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, przepustów oraz parkingów. - Modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników, - Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody, - Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków i przepompowni, - Współpraca z operatorami w zakresie budowy sieci gazociągowej,

Komańcza	<p>System komunikacyjny gminy Komańcza oparty jest na drodze wojewódzkiej nr 897 łączącej miejscowość Tylawa - Komańcza - Radoszyce – Cisna, która zapewnia dostęp turystów do Bieszczad. Przebiega przez niemal wszystkie główne miejscowości gminy Komańcza. Droga ta przecina gminę na dwie części co daje bardzo dobre połączenie wszystkich miejscowości gminy oraz stwarza możliwości do rozwoju gospodarczego. Głównym problemem infrastruktury drogowej pozostaje brak podziału przestrzeni drogowej dla uczestników ruchu, przejawiający się brakiem chodników i ścieżek rowerowych w znacznej części obszaru gminy.</p> <p>Dostęp do urządzeń sieciowych mieszkańców z Gminy Komańcza, wskazuje na konieczność podjęcia w najbliższych latach działań w celu poprawy poziomu zwodociągowania oraz skanalizowania. W 2021 roku z sieci wodociągowej korzystało zaledwie 47,0% ogółu mieszkańców Gminy Komańcza (drugi najniższy wynik na obszarze objętym LSR), z kolei z sieci kanalizacyjnej blisko 50% ogółu mieszkańców (również drugi najniższy wynik osiągnięty na analizowanym obszarze). Wartości te były znacznie niższe niż notowane w powiecie sanockim, województwie podkarpackim i kraju. Gmina Komańcza w chwili obecnej nie posiada dostępu do sieci gazowej. Warunki zasilania w energię elektryczną na terenie Gminy Komańcza są oceniane jako dobre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Budowa oświetlenia, - Modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników, - Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej, - Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody.
Lesko	<p>Na sieć dróg w Gminie Lesko składają się drogi krajowe, drogi wojewódzkie, drogi powiatowe, gminne i ulice miejskie o łącznej długości 96,08km. Dostępność Miasta i Gminy Lesko z zewnątrz jest zadowalająca zwłaszcza jeśli chodzi o połączenie z centrum województwa i samym Rzeszowem, a peryferyjne położenie Gminy (i województwa) w stosunku do największych ośrodków kraju jest niwelowane przez komunikację autobusową i kolejową. W Gminie Lesko nie ma większego problemu z dojazdem do poszczególnych sołectw. Na terenie Miasta i Gminy Lesko zwodociągowane jest miasto Lesko oraz miejscowości: Dziurdziów, Glinne, Jankowce, Łukawica i Średnia Wieś. Z sieci wodociągowej w 2021 roku korzystało 71,9% mieszkańców Gminy Lesko (najwięcej na całym obszarze działania LGD Nasze Bieszczady). Mieszkańcy miejscowości Manasterzec, Weremień, Huzele, Bezmiechowa Górna i Dolna korzystają z ujęć powierzchniowych zarządzanych przez mieszkańców poszczególnych sołectw, natomiast pozostali mieszkańcy używają ujęć indywidualnych. Północna i centralna część gminy tworzą obszar Aglomeracji Lesko, która jest w całości skanalizowana. Łączna długość sieci kanalizacyjnej na terenie aglomeracji wynosi 119,1km. Poziom sieci kanalizacyjnej w gminie ocenia się nadal jako niewystarczający, ze względu na brak kanalizacji w poszczególnych sołectwach. Szacuje się, iż 73,8% budynków mieszkalnych w gminie podpiętych jest do sieci kanalizacyjnej. Warunki zasilania w energię elektryczną na terenie Miasta i Gminy Lesko są oceniane jako dobre.</p> <p>Warunki zaopatrzenia odbiorców w gaz są dobre.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Remont dróg gminnych, chodników dla pieszych, ścieżek rowerowych, parkingów i oświetlenia ze względu na stan techniczny. - Budowę miejsc parkingowych wraz z reorganizacją ruchu (szczególnie w centrum miasta, a także na osiedlu Smolki), - Budowę oświetlenia drogowego w technologii LED w wybranych obszarach gminy, - Budowę nowych oraz modernizację istniejących ścieżek rowerowych wraz z budową wiat rowerowych oraz infrastrukturą rowerową, - Budowę zielonych przystanków autobusowych na obszarze gminy, modernizację peronów dworca autobusowego w Lesku oraz budowę parkingów dla autokarów oraz samochodów osobowych w okolicach leskiego ronda i ścisłego centrum miasta.

Zagórz	<p>Przez Gminę Zagórz przebiegają drogi następujących kategorii: droga krajowa 84 relacji Sanok – Lesko – Ustrzyki Dolne – Krościenko – granica państwa, droga wojewódzka 892 relacji Zagórz – Komańcza, drogi powiatowe, drogi gminne i drogi zamiejskie.</p> <p>Łączna długość dróg gminnych o nawierzchni asfaltowej wynosi 30km, w tym drogi miejskie stanowią 16km, a drogi zamiejskie 14km. Pozostałe drogi gminne o łącznej długości 70km, posiadają nawierzchnię gruntową, żwirową lub żwirowo-tłuczniową.</p> <p>Gmina Zagórz zlokalizowana jest na styku ważnych szlaków komunikacyjnych regionu Podkarpacia, w odległości 50km od przejść granicznych na Słowację i Ukrainę. Przez Zagórz wiedzie główna trasa prowadząca z Sanoka w Bieszczady w kierunku Ustrzyk Dolnych bądź Cisnej, a także do przejścia granicznego z Ukrainą. Tędy biegnie też droga do Komańczy, Łupkowa i przejścia granicznego ze Słowacją.</p> <p>Jednym z ujęć i stacji uzdatniania wody, na których opiera się system zaopatrzenia w wodę mieszkańców Gminy Zagórz jest: Ujęcie i Stacja Uzdatniania Wody (SUW) w Zasławiu, na terenach wiejskich Gminy funkcjonują dwa ujęcia wody w miejscowościach Średnie Wielkie i Kalnica. W przyszłości pozostałe miejscowości gminy będą mogły być zasilane z ujęcia w Zasławiu (a po jego likwidacji ze zmodernizowanej Stacji Uzdatniania Wody w Trepczy) lub wymagającego rozbudowy ujęcia wody w Średnim Wielkiem.</p> <p>Z czynnej sieci kanalizacyjnej korzysta obecnie 36% mieszkańców Gminy Zagórz, natomiast pozostałe 64% ludności posiada bezodpływowe szamba lub odprowadza ścieki bezpośrednio do cieków wodnych i rowów przebiegających przez miejscowość.</p> <p>Energia elektryczna, przez obszar Gminy Zagórz przebiegają dwie linie wysokiego napięcia 110kV: Sanok - Ustrzyki Dolne, oraz Sanok - Lesko - Solina. Podstawą zasilania Gminy są linie elektroenergetyczne średniego napięcia.</p> <p>Sieć gazowa na terenie Gminy to gazociąg wysokoprężny z Tyrawy Solnej do Leska oraz stacja gazowa w Zagórzu pozwolą na rozbudowę istniejącej sieci w Gminie. Miejscowości zaopatrywane obecnie w gaz to: Zagórz, Poraż, Zahutyń, Tarnawa Dolna, Tarnawa Górna, Czaszyn, Mokre i Morochów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa dostępu do Internetu i sieci telefonii komórkowej, - Rozbudowa systemu kanalizacyjno-wodociągowego: sieci kanalizacyjne i wodociągowe, oczyszczalnie ścieków, stacje uzdatniania wody, ujęcia wody, - Modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników wzrost zagrożeń i utrudnień w ruchu komunikacyjnym, - Rozbudowa infrastruktury kolejowej (transport pasażerski, przewóz towarowy), - Budowa sieci gazowej w wszystkich miejscowościach, - Przebudowa sieci oświetleniowej, elektrycznej i telekomunikacyjnej.
--------	--	---

4.1c. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości, branż z potencjałem rozwojowym.

Istotnym wskaźnikiem dostarczającym danych do analizy zagadnienia przedsiębiorczości mieszkańców gmin jest kwestia liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. Badając okres 2017-2021 daje się zauważyć trend wzrostowy, wskaźnik wyraźnie rośnie w każdej gminie. Najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych odnotowała w roku 2021 gmina Cisna notując wynik na poziomie 3 379,6 podmiotów na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym, jak i również największy wzrost liczby podmiotów odnotowała gmina Cisna (wzrost o 762,5 podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym) i wraz z gminą Baligród (wzrost o 545,2), gminą Lesko (wzrost o 394) oraz gminą Komańcza (wzrost o 315,5) przekroczyły wartości zmian, jakie można obserwować w skali kraju (wzrost o 314,2). Jedyne gmina Zagórz (wzrost o 253,2), odnotowała wzrost analizowanego wskaźnika większy niż dla województwa (245) i nie zbliżyła się do wartości zmian, jakie można obserwować w skali kraju. Szczegóły widoczne są w poniższej tabeli.

Tabela 7. Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym – ogółem.

Nazwa	Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym - ogółem				
	2017	2018	2019	2020	2021
Baligród (2)	1 771,2	1 825,0	1 922,7	2 187,7	2 316,4
Cisna (2)	2 617,1	2 726,5	2 888,7	3 209,1	3 379,6
Komańcza (2)	1 062,7	1 096,7	1 180,7	1 330,6	1 378,2
Lesko (3)	1 716,4	1 758,4	1 852,3	1 980,7	2 110,7
Zagórz (3)	1 005,2	1 063,6	1 111,2	1 223,6	1 258,4
POLSKA	1 832,6	1 876,0	1 958,6	2 047,9	2 146,8
PODKARPACKIE	1 287,2	1 325,1	1 385,5	1 453,9	1 532,2

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3295 Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym

Odrębny wskaźnik wprowadzony jest dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, z uwagi na inną formę prawną tego typu działalności. W badanych gminach również w zakresie tego wskaźnika daje się zidentyfikować wyraźny trend wzrostowy. W tym zakresie gmina Lesko może pochwalić się najwyższym wynikiem – 1090 osób prowadzących działalność i jednocześnie największym wzrostem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 170 osób).

Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

Nazwa	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
Baligród (2)	281	279	292	298	315	340	358
Cisna (2)	235	239	253	273	283	291	298
Komańcza (2)	242	238	235	235	248	255	257
Lesko (3)	920	929	924	958	994	1 040	1 090
Zagórz (3)	597	603	647	683	710	753	763
POLSKA	2 972 144	2 968 786	3 001 353	3 111 733	3 213 641	3 326 791	3 446 578
PODKARPACKIE	122 549	123 175	125 533	129 853	134 752	140 707	147 271

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3254 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007

W ramach prowadzonych analiz zwrócono także uwagę na zróżnicowanie podmiotów gospodarczych działających w poszczególnych gminach obszaru LGD wg sekcji. W 2021 roku, sekcjami w których zarejestrowanych było najwięcej podmiotów były sekcja F (Budownictwo) – 488 podmioty, sekcja I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) – 361 podmiotów oraz sekcja S i T (Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby) – 314 podmiotów.

Tabela 9. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji

Nazwa	Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji											
	A	C	D	E	F	H	I	J	P	Q	R	S i T
POLSKA	70 718	394 186	13 904	14 387	665 111	285 774	158 725	224 117	165 376	284 140	88 297	327 480
PODKARPACKIE	3 154	18 387	551	530	31 354	13 119	5 686	7 298	7 219	11 894	4 256	14 671
Baligród (2)	76	33	1	0	73	24	39	8	8	10	5	36
Cisna (2)	55	15	0	0	29	19	126	2	5	8	10	24
Komańcza (2)	77	21	2	1	36	20	37	9	8	6	5	39
Lesko (3)	49	64	3	6	190	55	125	29	60	93	38	120
Zagórz (3)	47	111	2	1	160	72	34	21	29	43	21	95

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P2809 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych

*SEKCJE:

Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Sekcja F - Budownictwo

Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa

Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

Sekcja J - Informacja i komunikacja

Sekcja P - Edukacja

Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Sekcje S i T - Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Analizując podmioty gospodarcze działające na obszarze działania LGD warto przyjrzeć się także zachodzącym zmianom w ich strukturze. Pomimo zmniejszenia się liczby podmiotów w niektórych sekcjach w wybranych gminach, w każdej z analizowanych sekcji w odniesieniu do całego badanego obszaru, podmiotów przybyło. Największy wzrost przypisać można do sekcji F (budownictwo) – o 156 podmioty, sekcji I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) – o 141 podmiotów oraz sekcji S i T (Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące

usługi na własne potrzeby) – o 35. Warto zauważyć, że najbardziej dynamicznie rozwijającą się sekcją jest sekcja F (budownictwo). W dalszej kolejności uplasowała się sekcja I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi).

Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji – różnica w latach 2017-2021

Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji – różnica w latach 2017-2021												
	A	C	D	E	F	H	I	J	P	Q	R	SiT
POLSKA	3 315	-12 497	-4 393	139	-152 178	-21 392	-24 995	-69 622	-19 358	-42 393	-9 164	-41 380
PODKARPACKIE	-35	-1798	-33	-33	-8 948	-1609	-1027	-2241	-717	-1654	-383	-1608
Baligród (2)	-2	2	0	0	-27	-2	-23	-5	2	0	1	-9
Cisna (2)	11	0	0	0	-6	0	-47	-2	0	1	7	0
Komańcza (2)	-2	-4	0	0	-9	-4	-5	-1	-1	1	0	-6
Lesko (3)	-9	-5	-1	0	-48	0	-56	-5	-4	5	-1	0
Zagórz (3)	-2	-3	0	-1	-66	-14	-10	-5	-7	0	4	-20
SUMA LGD	-4	-10	-1	-1	-156	-20	-141	-18	-10	7	11	-35

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P2809 Podmioty wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych

Wyniki konsultacji społecznych (warsztaty konsultacyjne) oraz przedstawione powyżej statystyki wskazują, że pozycja turystyki w lokalnej gospodarce jest znacząca. Tempo życia współczesnego człowieka, wszechobecny stres, hałas i zanieczyszczenia zwłaszcza w obszarach mocno zurbanizowanych, w sposób naturalny kierują człowieka w stronę rekreacji, wypoczynku i turystyki. Obszar objęty LSR posiada czynniki wewnętrzne wpływające na rozwój turystyki (walory krajobrazowe, dziedzictwo kulturowe) najważniejsze ze względu na wybór miejsca. Równolegle dynamicznie rozwija się tu branża budowlana, która z pewnością jest stymulowana także przez branżę turystyczną (budowa, rozbudowa, remont i modernizacja infrastruktury turystycznej, gospodarstw agroturystycznych) oraz branża usługowa, w tym okołoturystyczna, stanowiąca uzupełnienie dla branży turystycznej. Z przeprowadzonej analizy wynika, więc że branża turystyczna pośrednio wpływa na branże najdynamiczniej rozwijające się na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady i stanowi ważny element rozwoju społeczno-gospodarczego analizowanego obszaru, który należy wspierać (rozwijać atrakcje, infrastrukturę rekreacyjną, wypoczynkową, rozwijać ofertę turystyczną w oparciu o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze). Rozwój przedsiębiorczości na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady powinien się zatem koncentrować na działalności prowadzonej w sekcji I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi), gdyż rozwój przedmiotowej branży w połączeniu z rozwojem infrastruktury rekreacyjnej, wypoczynkowej, dalszym rozwojem oferty turystycznej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze oraz same walory turystyczne analizowanego obszaru będzie głównym czynnikiem dla rozwoju lokalnej gospodarki.

4.1d. Rynek pracy.

Na dzień 31 grudnia 2021 roku na obszarze objętym LSR bez pracy znajdowało się 1 118 osób, co stanowi 5,71% ogółu mieszkańców będących w wieku produkcyjnym analizowanego obszaru.

Tabela 11. Liczba osób pozostających bez pracy oraz liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na koniec 2021 r.)

Gmina	Liczba osób pozostających bez pracy (stan na 31.12.2021 r.)	Liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na 31.12.2021 r.)
Baligród (2)	198	1 852
Cisna (2)	146	1 080
Komańcza (2)	164	2 583
Lesko (3)	360	6 429
Zagórz (3)	250	7 629
RAZEM	1 118	19 573

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, dane na koniec 2021 r.

Analizując kwestię pracujących zawodowo mieszkańców obszaru objętego LSR, to zaobserwowana w latach 2015-2021 tendencja jest rosnąca. Jednakże szczegółowa analiza zatrudnienia na poziomie poszczególnych gmin tworzących analizowany obszar wykazuje, że w latach 2015-2021 tylko w gminach Baligród, Cisna i Zagórz daje się odnotować wzrost liczby osób pracujących ogółem. W gminie Baligród tendencja ta dotyczy zarówno pracujących mężczyzn, jak i pracujących kobiet. Wyjątkiem jest tutaj liczba pracujących zawodowo osób w gminie Komańcza, gdzie ogólna liczba pracujących spadła na przestrzeni lat o 58 osób, w tym o 23 kobiety i o 35 mężczyzn. W pozostałych gminach na przestrzeni analizowanych lat kobiety chętniej podejmowały pracę od mężczyzn.

Tabela 12. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2021	2015	2021	2015	2021
Baligród (2)	240	266	112	122	128	144
Cisna (2)	167	212	82	81	85	131
Komańcza (2)	1 045	987	603	568	442	419
Lesko (3)	2 204	2 132	980	820	1 224	1 312
Zagórz (3)	1 861	2 024	1 152	1 093	709	931
POLSKA	8 935 102	9 660 924	4 441 612	4 814 701	4 493 490	4 846 223
PODKARPACKIE	424 664	4 108	221 471	240 322	203 193	219 786

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica, P2172 Pracujący w gminach wg płci>

Analizując dane dotyczące liczby mieszkańców obszaru działania LGD Nasze Bieszczady zarejestrowanych jako bezrobotne w latach 2015-2021 odnotowujemy trend spadkowy o blisko 33% w stosunku do 2015 roku.

Tabela 13. Bezrobotni zarejestrowani według gmin w latach 2015 – 2021

Gmina	Bezrobotni zarejestrowani w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2021	2015	2021	2015	2021
Baligród (2)	288	198	146	100	142	98
Cisna (2)	212	146	125	76	87	70
Komańcza (2)	259	164	127	85	132	79
Lesko (3)	918	657	458	364	460	293
Zagórz (3)	579	350	284	165	295	185
POLSKA	1 563 339	895 203	747 201	413 268	816 138	481 935

PODKARPACKIE	123 514	77 291	59 935	36 201	63 579	41 090
---------------------	---------	--------	--------	--------	--------	--------

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3733 Bezrobotni zarejestrowani według gmin (dane półroczne)

W przypadku bezrobotnych kobiet i mężczyzn, we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD także odnotowano spadek ich liczby. Największy spadek zauważyć można w gminie Lesko (261 osób) i Zagórz (229 osób), a najmniejszy w Cisnej (66 osób).

Reasumując, sytuacja na rynku pracy na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady uległa poprawie (nastąpił ogólny wzrost liczby osób pracujących i spadek liczby osób bezrobotnych) w analizowanym okresie czasu, aczkolwiek stopa bezrobocia na analizowanym obszarze 17,2%, nadal jest znacznie wyższa niż notowana w województwie podkarpackim (9,9%) i kraju (5,8%). Niezadowolający poziom stopy bezrobocia potwierdziły także przeprowadzone warsztaty konsultacyjne i badania ankietowe. Została ona wskazana przez większość ankietowanych (90%) i wymieniona na warsztatach jako jeden z pierwszych problemów na lokalnym rynku pracy. Mieszkańcy wskazywali także na mało atrakcyjne oferty pracy i warunki zatrudnienia. Z analiz ekonomicznych wynika również niski poziom dostępności funduszy pomocowych dla właścicieli małych firm oraz brak wsparcia merytorycznego dla osób chętnych na tworzenie mikroprzedsiębiorstw. Dość dużym zagrożeniem dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw w regionie jest wzrost cen energii i paliw, wysoka inflacja oraz obciążenia fiskalne, wpływające na kondycję finansową firm a skutkujące m.in. zmniejszeniem możliwości finansowania inwestycji czy ograniczonymi możliwościami wykorzystania funduszy unijnych. Efektem takiej sytuacji może być proces zaprzestawania działalności lub wchodzenia w „szarą strefę”. To z kolei niesie za sobą spadek liczby oficjalnych miejsc pracy i ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej.

Analiza powyższych danych statystycznych oraz wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych wskazują na potrzebę dalszej realizacji działań wspierających samozatrudnienie i tworzenie nowych miejsc pracy w istniejących już przedsiębiorstwach (rozwój przedsiębiorstw).

4.1e. Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Na terenie działania LGD Nasze Bieszczady zarejestrowanych było 109 organizacji pozarządowych, wśród których działało 28 Jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej i 23 Koła Gospodyń Wiejskich wpisane do Krajowego Rejestru.

Tabela 14. Organizacje pozarządowe obszarze działania LGD Nasze Bieszczady

Gmina	Liczba organizacji pozarządowych	w tym liczba jednostek OSP	w tym liczba KGW, wpisanych do Krajowego Rejestru
Baligród (2)	22	5	5
Cisna (2)	49	2	0
Komańcza (2)	18	5	2
Lesko (3)	20	7	6
Zagórz (3)	22	9	10
Razem obszar LGD Nasze Bieszczady	109	28	23

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Na analizowanym obszarze organizacje pozarządowe stanowią 5,2% ogólnej liczby podmiotów gospodarki narodowej, w Polsce udział ten wynosi 3,2%, a w województwie podkarpackim 4,7%. Wskaźnik prezentujący fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na terenie analizowanego obszaru w 2021 roku wyniósł 53 i był znacznie wyższy niż notowany wówczas w województwie podkarpackim (38) i kraju (40).

Organizacje funkcjonujące na obszarze LGD organizują imprezy i przedsięwzięcia promujące i upowszechniające rodzimą kulturę, dziedzictwo kulturowe, produkty i wyroby lokalne. Są to głównie wydarzenia związane z promocją lokalnej kultury, historii, tradycji i obrzędów oraz zachwalające lokalne przysmaki. Wydają także broszury i książki promujące lokalne dziedzictwo kulturalne oraz kulinarne. Wiele stowarzyszeń i organizacji

chętnie bierze udział w imprezach i przedsięwzięciach promocyjno-upowszechniających organizowanych przez gminne instytucje kultury. Najchętniej udział biorą zespoły artystyczne działające przy gminnych ośrodkach kultury oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Jest to dla nich możliwość zaprezentowania swoich umiejętności i wyrobów zgromadzonej publiczności oraz szansa zmierzenia się z innymi. Organizacje społeczne działające na terenie gmin tworzących LGD Nasze Bieszczady, realizują również projekty, które są sfinansowane lub współfinansowane przy udziale środków finansowych z funduszy unijnych oraz innych funduszy krajowych i zagranicznych. Organizacje społeczne angażują się również w działania charytatywne wspomagające ludzi poszkodowanych w wyniku klęsk żywiołowych i znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych.

Wśród organizacji wiele jest podmiotów krzewiących kulturę fizyczną i promujących działania pro-sportowe. Na obszarach wiejskich znaczącą rolę odgrywają Gminne, Ludowe Zespoły i Kluby Sportowe. Ponadto przy części placówek oświatowych funkcjonują uczniowskie kluby sportowe. Dzięki nim młodzież szkolna ma szansę na rozwijanie swoich umiejętności pod okiem nauczycieli, będących często trenerami w klubach sportowych. Dzięki temu najzdolniejsi uczniowie trafiają do drużyn młodzieżowych klubów sportowych, które prowadzą treningi w kilku grupach wiekowych. Łącznie na obszarze objętym LSR działa 12 klubów sportowych.

Jednocześnie należy zauważyć, że na obszarze LGD zwiększyło się zainteresowanie kulturą fizyczną, co jest trendem odwrotnym do procesów zachodzących w województwie podkarpackim. W porównaniu z 2015 rokiem w 2021 roku wzrosła liczba członków klubów sportowych (o ponad 123%). Wynika to rozwijającej się bazy sportowo-rekreacyjnej, która rozwija ambicje mieszkańców, aby uprawiać sport i rozwijać kulturę fizyczną. Jednakże na terenie LGD Nasze Bieszczady wciąż istnieją braki w infrastrukturze sportowo-rekreacyjnej, zwłaszcza w gminach: Baligród, Komańcza, które uniemożliwiają/ograniczają działalność klubów sportowych.

Warto zwrócić uwagę na liczbę nowo zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców w latach 2016-2021. Zaprezentowane liczby wskazują na relatywnie niską dynamikę wzrostu liczby NGO na 1000 mieszkańców. W każdej gminie były lata, w których nie były rejestrowane żadne nowe organizacje społeczne.

Tabela 15. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 1000 mieszkańców

Gmina	Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 1000 mieszkańców					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baligród (2)	0,00	0,27	0,40	0,40	0,26	0,13
Cisna (2)	0,19	0,09	0,00	0,09	0,18	0,26
Komańcza (2)	0,14	0,00	0,00	0,00	0,27	0,00
Lesko (3)	0,35	0,12	0,00	0,35	0,12	0,00
Zagórz (3)	0,00	0,28	0,18	0,00	0,09	0,18
POLSKA	0,20	0,20	0,18	0,19	0,14	0,16
PODKARPACKIE	0,16	0,14	0,16	0,16	0,10	0,14

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P2419 Podmioty - wskaźniki

Powyżej zamieszczone dane statystyczne wskazują z jednej strony na wysoki wskaźnik dotyczący liczby organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców na terenie analizowanego obszaru, w porównaniu do województwa i kraju, co mogłoby świadczyć o dużym zaangażowaniu mieszkańców w działalność istniejących na terenie obszaru objętego LSR organizacji pozarządowych, a z drugiej strony na relatywnie niską dynamikę wzrostu liczby nowo rejestrowanych NGO na 1000 mieszkańców, co z kolei sugerowałoby spadek aktywności w tym zakresie. Ograniczona aktywność społeczna mieszkańców stanowi także jeden z najczęściej wskazywanych problemów na obszarze LGD.

Reasumując, na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady nadal potrzebne są działania prowadzące do aktywizacji lokalnej społeczności.

4.1f. Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk.

Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w 2015 roku wynosiła 5 733, co stanowiło 16,65% ogółu mieszkańców tego terenu. W latach 2015-2020 dał się zaobserwować jednoznaczny, obecny we wszystkich gminach trend spadkowy. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wyraźnie zmniejszała się rok do roku. Biorąc pod uwagę analizowany okres 2015-2020 z wyjątkiem Gminy Baligród w której nastąpił blisko 50% spadek liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności, w pozostałych gminach obszaru LGD Nasze Bieszczady spadek ten jeszcze większy i mieścił się w granicach 60-80%.

Tabela 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Gmina	beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Baligród (2)	1 866	1 732	1 694	1 438	1 178	934
Cisna (2)	1 317	1 203	956	820	749	665
Komańcza (2)	1 039	873	674	560	534	426
Lesko (3)	809	734	604	486	482	456
Zagórz (3)	702	617	548	504	442	386
POLSKA	710	645	568	513	463	414
PODKARPACKIE	976	887	779	697	619	542

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>, P3870 Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej – wskaźniki

Zmniejszenie skali problemów społecznych potwierdza również liczba gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego. W latach 2015-2021 wartość tego wskaźnika spadła w każdej z gmin wchodzących w skład obszaru LGD, ale nadal jest sporo takich gospodarstw na terenie objętym analizą.

Tabela 17. Liczba gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego

Gmina	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baligród (2)	134	119	102	94	78	54	41
Cisna (2)	66	56	59	47	48	46	29
Komańcza (2)	108	92	67	60	53	46	43
Lesko (3)	291	259	213	193	169	173	157
Zagórz (3)	202	196	149	144	119	95	108

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Dwie gminy tworzące LGD Nasze Bieszczady zostały ujęte w liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją są to Gminy: Baligród i Komańcza⁴. Zjawisko to występuje w przypadku obniżenia możliwości korzystania w pełni z życia społecznego, dóbr kultury, życia zawodowego.

Jako grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem z życia społecznego można wskazać młodzież oraz osoby starsze. W przypadku młodzieży jest to wynikiem łatwego dostępu do narkotyków, propagowanych przez media wzorców zachowań oraz słabej oferty zagospodarowania czasu wolnego, która byłaby przez młodzież uznana za atrakcyjną. W przypadku seniorów wynika to z trudności komunikacyjnych wewnątrz obszaru oraz bardzo słabego dostępu do niezbędnych usług opiekuńczych oraz medycznych. Warto zwrócić również uwagę, że w powszechnej opinii seniorzy to osoby samotne, schorowane, które nie angażują się w działalność społeczną. Jednak doświadczenia ostatnich lat pokazują, że rośnie długość życia i spora grupa seniorów jest na tyle witalna, że chętnie angażuje się w działania na rzecz społeczności lokalnej czy integracji seniorów.

⁴ <https://cwd.info.pl/baza-wiedzy/lista-gmin-zagrozonych-trwala-marginalizacja-programowanie-2021-2027>
Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027

Tabela 18. Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi

Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina Baligród	22,5	23,3	23,6	25,0	25,0	26,6
Gmina Cisna	19,7	20,4	21,1	22,0	23,8	23,0
Gmina Komańcza	20,0	21,7	22,6	23,7	25,6	28,5
Gmina Lesko	22,6	24,1	25,6	26,8	28,1	29,9
Gmina Zagórz	20,1	21,1	22,2	23,0	23,8	26,1
Średnia dla obszaru	20,98	22,12	23,02	24,1	25,26	26,82
Woj. podkarpackie	21,3	22,1	23,0	24,0	24,9	26,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Niestety na obszarze LGD widoczny jest wzrost wartości wskaźnika obciążenia demograficznego. Proces starzenia się społeczeństwa widoczny jest w całym regionie. Z największym natężeniem analizowane zjawisko występowało w gminie Lesko, wzrost o 7,3 w stosunku do 2015. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi gmin należących do LGD Nasze Bieszczady jest wyższy na tle całego województwa podkarpackiego.

Zmiany w strukturze wiekowej ludności będą w przyszłości wpływać na kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przede wszystkim należy oczekiwać rosnącego popytu na usługi dedykowane seniorom. Należy także wspomnieć o możliwym wzroście wydatków związanych z opieką zdrowotną. Powyższe wyniki analizy danych statystycznych potwierdzają uczestnicy spotkań konsultacyjnych, którzy wskazywali m.in. starzejące się społeczeństwo, rosnącą liczbę osób starszych wymagających opieki, poszukujących możliwości spotkania się z innymi ludźmi, ujemny przyrost naturalny, wykluczenie cyfrowe i bardzo ograniczony dostęp do usług internetowych telefonii komórkowej i mediów cyfrowych, jako słabe strony i zagrożenia dla dalszego rozwoju.

4.1g. Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji

Dotychczasowe działania, jak i te zaplanowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju były i będą realizowane przez Stowarzyszenie z uwzględnieniem zasady równości szans i niedyskryminacji. W przypadku niniejszej LSR oznacza to umożliwienie wszystkim osobom – bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, kolor skóry lub pochodzenie etniczne, wyznawaną religię lub światopogląd, orientację seksualną – sprawiedliwego, pełnego uczestnictwa we wszystkich zaplanowanych działaniach. Uczestnictwo to obejmuje uczestnictwo zarówno w fazie planowania, realizacji jak również korzystania z efektów przeprowadzonych działań.

Proces realizowanych konsultacji społecznych związanych z opracowaniem LSR, był między innymi ukierunkowany na wyłonienie grup będących w „niekorzystnej sytuacji”. Przedmiotowa analiza nie była ukierunkowana na potrzebę wskazania w jakich obszarach ta tzw. „niekorzystność” występuje. Proces wyłonienia ww. grup został zrealizowany samoistnie. Mieszkańcy wskazali te grupy w sposób naturalny bez moderowania, ukierunkowywania na jakąkolwiek sytuację czy też grupę.

Samoistnie i powtarzalnie na realizowanych spotkaniach pojawiały się następujące grupy zdefiniowane/ określone jako osoby w niekorzystnej sytuacji tym samym mogące być grupami o nierównych szansach w dostępie do usług społecznych, rynku pracy itp.: dzieci; młodzież; osoby 50+; seniorzy.

W trakcie warsztatów konsultacyjnych i badań ankietowych wskazano dodatkowo: osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące pracy, osoby bezrobotne oraz rolników niskotowarowych.

Przeprowadzone z uczestnikami konsultacji społecznych rozmowy odnoszące się do grupy dzieci i młodzieży wskazywały na ograniczenia dla tej grupy w dostępie do zajęć / lekcji / różnych form edukacji pozaszkolnej i poza formalnej. Dość często te ograniczenia wynikają z peryferyjnego położenia miejscowości w stosunku do ośrodków miejskich dysponujących taką ofertą, jak również powyższe wynikają z ograniczeń finansowych i komunikacyjnych.

W przypadku osób 50+ uczestnicy spotkań podkreślali dyskryminację tej grupy osób w kwestiach dostępu do rynku pracy tj. „przegranej” pozycji w przypadku ubiegania się o prace w konkurencji z osobami młodszymi. Powyższe zdaniem uczestników wiązało się z dość często mylną opinią o wydajności pracy, czy też mobilnością charakterystyczną dla tej grupy osób.

Do grupy osób określanej jako grupa o nierównych szansach i podlegająca „ukrytej dyskryminacji” uczestnicy spotkań zaliczyli seniorów, którzy borykają się zarówno z problemami wskazanymi w grupie 50+, a ponadto zdaniem

uczestników warsztatów grupę tą cechuje także wykluczenie ekonomiczne / finansowe, oraz niejednokrotnie społeczne w przypadku osób chorych i samotnych dokonywane niestety poprzez alienację społeczną.

W przypadku osób z niepełnosprawnościami uczestnicy spotkań podkreślali dyskryminację tej grupy osób w kwestiach dostępu do rynku pracy tj. „przegranej” pozycji w przypadku ubiegania się o prace w konkurencji z osobami zdrowymi, mobilnymi oraz młodymi. Powyższe zdaniem uczestników wiązało się z dość często mylną opinią o wydajności pracy, czy też mobilnością charakterystyczną dla tej grupy osób.

Spostrzeżenia uczestników warsztatów konsultacyjnych potwierdzają dostępne dane statystyczne. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku liczba osób deklarujących niepełnosprawność w leskim i sanockim wyniosła 170,66 na 1000 mieszkańców i była dużo wyższa od średniej krajowej wynoszącej 143,70, a także od średniej dla województwa podkarpackiego (151,73). Według danych Powiatowych Urzędów Pracy w Sanoku i Lesku, w grudniu 2021 r. liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne wyniosła 158 osób, w tym 24 poszukiwały pracy. Analizując sytuację zawodową osób niepełnosprawnych w poprzednich latach (rok 2015), stwierdzić można poprawę w ich zatrudnieniu, gdyż liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych jako bezrobotne była wówczas wyższa – 206 i znacznie więcej osób (43) poszukiwało zatrudnienia, aczkolwiek osoby te nadal wymagają wsparcia na rynku pracy.

Do grup będących w „niekorzystnej sytuacji” uczestnicy warsztatów zaliczyli także właścicieli gospodarstw niskotowarowych⁵. W przypadku rolników posiadających małe gospodarstwa rolne (niskotowarowe), to nadal stanowią one ważny element systemu ekonomiczno-społecznego obszaru objętego LSR. Na terenie działania LGD Nasze Bieszczady stanowią one 24% wszystkich gospodarstw rolnych i są bardzo słabo powiązane z rynkiem. Rola małych gospodarstw sprowadza się w zasadzie do bycia dysponentem znacznej części zasobów ziemi rolniczej (na obszarze objętym LSR dysponują one 23% użytków rolnych). Zgodnie z obwieszczeniem Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, przeciętny dochód z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego wyniósł w 2021 r. 3288zł (jest to dochód roczny). Z kolei wskaźnik G⁶ na analizowanym obszarze na koniec 2021 roku wyniósł 1368,03.

Chcąc dokonać pozytywnej zmiany odnoszącej się do ww. grup społecznych mieszkańcy uznali, iż należy wypracować i wdrożyć „narzędzia” służące zasadzie równości szans i eliminowaniu wszelakich form dyskryminacji. Uznano, iż w katalogu powyższych narzędzi powinny znaleźć się:

- wydzielone środki finansowe adresowane dla ww. grup;
- przedsięwzięcia dedykowane dla ww. grup;
- kryteria preferencyjne umożliwiające wprowadzanie pozytywnych zmian na rzecz ww. grup.

4.1h. Dziedzictwo kulturowe/zabytki

Jakość życia mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady zależy w dużej mierze od dostępności dóbr szeroko rozumianej kultury, w tym również do czytelnictwa. Na analizowanym obszarze w 2021 roku działało łącznie 13 domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Centrum kulturalnym obszaru są miasta Lesko i Zagórz. Na przestrzeni lat 2015-2021, wskazując na poziom udziału mieszkańców analizowanego obszaru w życiu kulturalnym warto odnieść się do dostępnych wskaźników, takich jak: liczba mieszkańców przypadająca na 1 placówkę, którego wartość dla całego obszaru działania LGD Nasze Bieszczady wyniosła 3 621,54. Bardziej szczegółowe dane, analizowane na poziomie gmin tworzących analizowany obszar wskazują już dysproporcję w dostępie do kultury, a analiza wartości ww. wskaźnika wskazuje na stopień zainteresowania kulturą na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady w latach 2015-2021. I tak, w przypadku dwóch gmin: Cisnej i Lesko wartości badanego wskaźnika są najwyższe na analizowanym obszarze, ale charakteryzują się tendencją spadkową, co oznacza iż spada aktywność lokalnej społeczności lub oferta placówek kultury jest mało atrakcyjna. Z kolei w gminach: Komańcza i Zagórz, analizowany wskaźnik ma niższe wartości niż w ww. gminach Lesko i Cisna, ale charakteryzował się z kolei tendencją rosnącą. Największą dynamikę wzrostu analizowanego wskaźnika odnotowano w gminie Komańcza. W gminie Baligród odnotowano najniższą wartość przedmiotowego wskaźnika i analizowanym przedziale czasowym charakteryzował się on tendencją spadkową. Na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady zmniejszyła się średnia liczba osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną, co świadczy o większej dostępności zasobów bibliotecznych.

⁵ na podstawie wielkości ekonomicznej - jednostki od 2 do 4 ESU (o powierzchni do 5ha).

⁶ wskaźnik G dla obszaru działania LGD Nasze Bieszczady obliczono dzieląc kwotę dochodów podatkowych przez liczbę mieszkańców obszaru.

W 2015 roku na analizowanym obszarze na jedną placówkę biblioteczną przypadało 1749 osób. W analizowanym przedziale czasowym pogorszyła się natomiast infrastruktura w zakresie dóbr kultury na analizowanym obszarze. Liczbę domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic od 2015 roku charakteryzowała ogólna tendencja spadkowa. Najwięcej tego typu instytucji swoją działalność prowadziło w Gminie Zagórz, zaś najmniej w Gminie Lesko i Gminie Cisna. W 2021 roku w obszarze działania LGD Nasze Bieszczady nie funkcjonowało już żadne kino i muzeum. Prawdopodobnie wynikało to z dynamicznego spadku liczby widzów, czy zwiedzających. Okres największego natężenia życia kulturalnego obszaru objętego działaniem LDG Nasze Bieszczady przypada głównie na miesiące letnie i koncentruje się przede wszystkim w miejscowościach turystycznych takich jak Cisna, Baligród, Lesko, Komańcza i Zagórz. Odbywa się wtedy wiele imprez z udziałem najlepszych polskich artystów i sportowców.

Tabela 19. Liczba mieszkańców przypadających na 1 placówkę/liczba osób na ośrodek kultury

Gmina	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baligród	1594,0	1061,6	1047,3	1058,3	1580,5	3083,0	1534,5
Cisna	1757,0	1763,0	1749,0	1781,0	1740,0	1710,0	1689,0
Komań	1233,2	488,20	581,50	514,56	2270,5	2166,5	2116,5
Lesko	11516,	11467,	11439,	11341,	11319,	11038,	10946,
Zagórz	1185,0	1306,6	1455,4	1461,0	2625,2	2578,4	1821,7

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Zachowane dziedzictwo kulturowe obszaru objętego działaniem LGD Nasze Bieszczady stanowi jego potencjał kulturowy, który znacząco wpływa na rozwój społeczny i gospodarczy lokalnego środowiska. Jak już wcześniej wspomniano obszar LGD do końca II wojny światowej zamieszkiwany był przez ludność pochodzenia ukraińskiego oraz polskiego. Na trwałe w jego kulturę wpisane były mniejszości narodowe – Bojków i Łemków z charakterystyczną i unikatową tradycją duchową oraz materialną. Obydwie grupy wyznania greckokatolickiego, różniły się sposobem ubierania się, budowania domów i cerkwi, językiem. Na dziedzictwo kulturowe analizowanego obszaru składają się zarówno dobra kultury materialnej, zwyczaje, obrzędy oraz tradycje. Najbardziej charakterystyczną wizytówką obszaru LGD są zabytki architektury drewnianej, przede wszystkim stare kościoły, cerkwie (w Baligrodzie, Radoszycach, Turzańsku, Szczawnem, Olchowej, Tarnawie, Hoczwi, Bachlawie, Średniej Wsi, Rzepedzi) oraz skupiska starego budownictwa ludowego. 71 obiektów ze względu na wysoką wartość historyczną i kulturową zostało wpisanych do rejestru Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z siedzibą w Przemyśle. Jednym z głównych uwarunkowań kulturowych obszaru jest też znaczący dorobek w zakresie ikonografii.

4.1i. Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki

Położenie obszaru LGD i związane z nim walory sprzyjają rozwojowi turystyki, jednakże między 2015 a 2021 rokiem widać w tym zakresie negatywne zmiany. Wskaźnik Schneidera, mówiący o intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych zmniejszył się z 2 952,2 do 2 739,1 i wraz ze spadkiem wskaźnika odnotowano spadek stopnia wykorzystania miejsc noclegowych ogółem⁷, który w latach 2015 i 2021 oscylował na poziomie 13 039% i 9 953% (spadek o 3 086%).

W analizowanym okresie na obszarze LGD odnotowano też spadek liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów (o blisko 70%). Jest to niepokojąca sytuacja biorąc pod uwagę, że obszar posiada potencjał do rozwoju funkcji turystycznej jako czynnika aktywizującego miejscową ludność. Jednakże analizując dane statystyczne zgromadzone w latach 2015-2021 należy wziąć pod uwagę ogłoszoną w marcu 2020 roku pandemię COVID, która bezpośrednio wpłynęła na zaobserwowaną tendencję. Na obszarze LGD rozwinęła się turystyka rekreacyjna, aktywna, kwalifikowana, biznesowa, przyrodnicza i wiejska (funkcjonuje tu szacunkowo 245 gospodarstw agroturystycznych), umożliwiającą zwiedzanie obszarów chronionych, obserwowanie i fotografowanie zwierząt, a także kulturowa, oferująca uczestnictwo w imprezach i wydarzeniach kulturalnych. Walory przyrodnicze obszaru są jednym z istotniejszych elementów przesądzających o atrakcyjności turystycznej tego miejsca i niejako uwarunkowały, a wręcz narzuciły kierunki rozwoju turystyki. Od nich zależą bowiem w znacznej mierze formy i rodzaje turystyki, jakie mogą być uprawiane w danym miejscu oraz długość sezonu atrakcyjnego dla turystów.

⁷Stopień wykorzystania obiektu - wyrażony w procentach – wynika z porównania udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych

Niewątpliwie największą atrakcją obszaru objętego działaniem LGD Nasze Bieszczady są tereny należące do Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BdPN) chroniącego fragmenty wschodnio-karpackiej przyrody w polskiej części Bieszczadów Zachodnich. Posiada on powierzchnię 29 201,62 ha. Park ten stanowi centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Znaczną jego część zajmują lasy bukowe i bukowo-jodłowe z udziałem jawora i świerka. Bieszczadzki Park Narodowy i prawie całe wysokie Bieszczady zamieszkane są przez spore populacje niedźwiedzi i żubrów, wilków i jeleni, jastrzębi i orłów, zwierząt dawnej karpackiej puszczy. 6 090,31 ha powierzchni Parku leży na obszarze LGD. Na obszarze Parku istnieje ponad 130 km szlaków i ścieżek dydaktycznych wyposażonych w tzw. infrastrukturę szlakową w postaci mostków i dyłowanek, schodków i poręczy, wiat i deszczochronów oraz toalet ekologicznych. W opinii turystów jest to najlepiej przygotowany do obsługi ruchu turystycznego park narodowy w Polsce. Na terenie obszaru LGD Nasze Bieszczady zlokalizowane jest znane schronisko BdPN „Chatka Puchatka” na Połoninie Wetlińskiej. Ponadto na obszarze działania LGD występują:

- Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy o powierzchni 51 461 ha chroniący walory przyrodnicze i krajobrazowe Bieszczadów Zachodnich, będący częścią Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Teren parku to wartości przyrodnicze charakteryzujące się wysoką - sięgającą 83% lesistością.
- Jaśliski Park Krajobrazowy – chroni górne dorzecza Jasiołki i źródlisk Wisłoka. Jest to najsłabiej spenetrowany turystycznie fragment polskich Karpat. Najwyższy szczyt to Kamień nad Jaśliskami (857 m n.p.m.). Park ochrania powtórnie zdziczałą przyrodę po wysiedleniach ludności łemkowskiej po II wojnie światowej. Lasy Parku zajmują buczyny oraz jodły, jawory i graby. Żyją tu zwierzęta drapieżne: wilki, rysie i żbiki.

W obszarze działania LGD Nasze Bieszczady wyznaczono 4 obszary Natura 2000, są to: Obszar specjalnej ochrony ptaków „Bieszczady” (kod obszaru PLC 180001) i Specjalny obszar ochrony siedlisk „Bieszczady” (kod obszaru PLC 180001): powiat leski – gminy Baligród, Cisna, powiat sanocki – gminy Komańcza, Zagórz; Specjalny obszar ochrony siedlisk „Dorzecze Górnego Sanu” (kod obszaru PLH180021): powiat leski – gminy Baligród, Lesko, powiat sanocki – gminy Komańcza, Zagórz; Obszar specjalnej ochrony ptaków „Góry Słonne” (kod obszaru PLB180003) – powiat leski (gmina Lesko).

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego posiada też liczne walory kulturowe. Są to przede wszystkim wysokiej klasy atrakcje kulturowe (liczne zabytki kultury, miejsca historyczne, tradycje folklorystyczne). Obszar objęty LSR odgrywa ważną rolę jako miejsce docelowe i ośrodek turystyki krajowej i zagranicznej.

Infrastruktura turystyczna

Na infrastrukturę turystyczną w obszarze działania LGD Nasze Bieszczady składają się:

Tabela 20. Baza noclegowa:

Wyszczególnienie	Obiekty Hotelowe ⁸	Pozostałe obiekty - razem ⁹	Liczba miejsc noclegowych łącznie
Gmina Baligród	0	9	492
Gmina Cisna	1	33	1199
Gmina Komańcza	0	8	299
Gmina Lesko	2	8	427
Gmina Zagórz	2	4	186
Razem:	5	62	2 603

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Bank danych lokalnych

Tabela 21. Baza gastronomiczna (bez gospodarstw agroturystycznych):

Wyszczególnienie	Baza gastronomiczna
Gmina Baligród	5

⁸Hotele, motele, pensjonaty i pozostałe obiekty hotelowe

⁹Domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne/ kwatery prywatne, kwatery agroturystyczne, pozostałe turystyczne obiekty noclegowe

Gmina Cisna	32
Gmina Komańcza	11
Gmina Lesko	20
Gmina Zagórz	12
Razem:	80

Źródło: dane LGD Nasze Bieszczady

4.1j. Obszary wiejskie

Obszary wiejskie zgodnie z przyjętą definicją dla PROW - to cały obszar LGD. Obszar LGD Nasze Bieszczady nie pozostaje bez wpływów działalności PGR-owskiej. Na terenie gmin: Komańcza, Zagórz, Baligród oraz Lesko istniały niegdyś państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej. Tereny po PGR-owskie na terenie objętym działaniem LGD Nasze Bieszczady zostały już w większości zrewitalizowane, ale w zasadniczy sposób wpłynęły na charakter gospodarki na analizowanym obszarze. Aktualnie dominującą branżą jest tu turystyka i usługi z nią związane i przez nią stymulowane, jak np. budownictwo. Trzecią dominującą branżą na analizowanym terenie jest rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo rybactwo, głównie rolnictwo niskotowarowe. W odniesieniu do systemu społeczno-ekonomicznego znaczenie małych gospodarstw rolnych na terenie objętym działaniem LGD Nasze Bieszczady sprowadza się do funkcji socjalnego bufora, oferującego rolnikom i ich rodzinom miejsce zamieszkania i źródło dodatkowego dochodu, co jest szczególnie istotne w warunkach rozwijających się gospodarek.

4.1k. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Rolnictwo, które stanowi podstawę egzystencji miejscowej ludności charakteryzuje się typowym dla Podkarpacia dużym rozdrobnieniem. Według powszechnego spisu rolnego (2020 rok) na badanym obszarze znajduje się 2 546 gospodarstw rolnych w tym 48 do 1 ha (1,8% ogółu gospodarstw). Średnia powierzchnia gospodarstwa na terenie objętym działaniem LGD Nasze Bieszczady wynosi 8,87ha. Zdecydowana większość użytków rolnych znajduje się we władaniu właścicieli prywatnych (98,8%). Użytki rolne zajmują 21,5% terenu objętego LSR. Podstawowym problem obszaru jest niska jakość gleb - głównie IV i V klasy bonitacyjnej, rozdrobnienie gospodarstw, rozdrobnienie hodowli zwierzęcej, brak rynków zbytu spowodowanych przede wszystkim utratą eksportowego rynku wschodniego, krótki okres wegetacji roślin. Podobnie, jak w całym kraju, na analizowanym obszarze rolnictwo przeżywa regres (niska opłacalność produkcji rolniczej).

Dla wielu osób gospodarstwo rolne stanowi źródło utrzymania dla 98,8% gospodarstw rolnych. Produkcja rolnicza w zdecydowanej większości gospodarstw ma charakter wszechstronny bez określonego kierunku specjalizacji. Dominującymi uprawami są zboża oraz rośliny okopowe – głównie ziemniaki a w produkcji zwierzęcej chów drobiu, bydła, trzody chlewnej i koni. Przeważającą część wytworzonych płodów rolnych rolnicy przeznaczają na własne potrzeby, niewielką część na sprzedaż. Efektem tego jest brak dużej sieci punktów skupu produktów rolnych i innych. Kierunkiem dominującym w większości gospodarstw jest produkcja roślinna, która ma jednak charakter wielokierunkowy i nie wyspecjalizowany z przewagą upraw roślin mało pracochłonnych, tj. zbóż i okopowych. Wśród upraw zbożowych przeważa pszenica ozima, mieszanki zbożowe ozime i pszenżyto ozime mniejszy udział ma owies, żyto i jęczmień. Dominacja gruntów rolnych i leśnych odgrywa ważną rolę gospodarczą i środowiskową, kształtując charakter krajobrazu, a obszary leśne stanowią także ważny czynnik kreowania zachowań społecznych, poprzez ich funkcję rekreacyjną.

Tabela 22. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego w obszarze LSR

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych	Liczba gospodarstw domowych z dochodami z rolnictwa	Średnia powierzchnia gospodarstw w ha
Gmina Baligród	381	375	10,97
Gmina Cisna	93	92	8,11
Gmina Komańcza	434	422	17,12
Gmina Lesko	673	668	3,97
Gmina Zagórz	965	960	4,18
Razem:	2 546	2 517	8,87

W ostatnich latach w województwie podkarpackim, jak i w całej Polsce, zauważalny jest wzrost konsumpcji zdrowej i bezpiecznej żywności. Rolnictwo ekologiczne stanowi więc prężnie rozwijający się model gospodarowania w produkcji rolniczej. Gospodynie z obszaru działania LGD Nasze Bieszczady na własne potrzeby wykonują przetwory, które również sprzedają turystom. Tutejsi rolnicy unowocześniają swoje gospodarstwa poprzez zakup środków trwałych oraz modernizację budynków gospodarczych. Szansą dla obszaru jest tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego tj. infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych w celu udostępnianie jej lokalnym producentom.

Potrzeba realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego na przedstawionym obszarze jest wskazana dla tego obszaru z uwagi na wieloaspektową spójność. Jak to już wcześniej opisano - obszar na którym działa Stowarzyszenie pod względem społeczno-gospodarczym wykazuje zbliżone do siebie charakteryzujące go cechy. Obszar zamieszkuje ludność wyznająca podobne poglądy, uznająca podobne wartości, kulturowo zbliżona do siebie. Na obszarze istnieją podobne problemy społeczne (patologie, wykluczenie, emigracja zarobkowa, niski przyrost naturalny itd.). Popularnym jest status chłoporobotnika, gdzie jednak praca poza gospodarstwem rolnym daje dodatkowe źródło utrzymania. Mieszkańcy w większości poszukują zatrudnienia w ośrodkach miejskich.

Z uwagi na to, że znacząca większość gospodarstw realizuje produkcję na potrzeby własnego gospodarstwa domowego, podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazywali, że właściciele małych gospodarstw rolnych mogli by być zainteresowani podejmowaniem działań zmierzających do dywersyfikacji źródeł dochodu, zajmowania się agroturystyką i rozwijaniem zagród edukacyjnych. Małe gospodarstwa to szansa na produkcję ekologicznej żywności, która ostatnimi laty bardzo zyskuje na popularności, co z kolei daje potencjał na wzmocnienie i rozwijanie krótkich łańcuchów dostaw.

4.11. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne

Najważniejsze produkty lokalne związane są z turystyką, która jest motorem rozwojowym obszaru objętego działaniem Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady. Obszar ten wyróżnia również kultywowana na tym terenie tradycja wytwarzania lokalnych produktów. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania ze strony mieszkańców analizowanych gmin, popularyzacją lokalnych produktów – będących wyróżnikiem ich regionu. Dla większości mieszkańców Bieszczadów produkty te stały się źródłem dochodów. Wśród produktów lokalnych wyróżnić można następujące kategorie: artystyczna obróbka drewna, malarstwo i rękodzieło: wikliniarstwo, bibułkarstwo czy hafciarstwo. Charakterystyczne dla analizowanego obszaru jest także bartnictwo a co się z tym wiąże produkcją miodów oraz jego pochodnych tj. produktów leczniczych na bazie propolisu oraz świec. Kontynuowana jak tradycja wypalania węgla drzewnego. Do produktów tradycyjnych charakterystycznych dla obszaru LGD Nasze Bieszczady należą również produkty kulinarne wyróżniające region, ściśle związane i wytwarzane tylko na tym obszarze m.in. takie jak plaskanka serowa, ser solony z beczki, łewesz, maczanka, haluski, żur owsiany, mastywo, kule ziemniaczane czy zalewajka. Wykaz produktów turystycznych, czyli tych obiektów, wydarzeń i usług, które zapewniają regionowi rozpoznawalność, są jednoznacznie kojarzone z obszarem, na którym działa LGD Nasze Bieszczady i przyciągają uwagę turystów. Produkty lokalne są promowane i sprzedawane na cyklicznych imprezach kulturalnych organizowanych w regionie, a przede wszystkim na Targach Rzemiosła i Przedsiębiorczości - Agrobieszczady. Ponadto są dostępne u lokalnych twórców, a także w sklepach pamiątkarskich. Lokalni twórcy ludowi chętnie prezentują warsztaty, w których powstają ich prace. Produkty lokalne są również promowane na stronach internetowych gmin i samych twórców.

Od kilku lat produkty utożsamiane z obszarem działania LGD Nasze Bieszczady stają się coraz bardziej popularne. Rośnie zainteresowanie nimi zarówno ze strony władz regionalnych, jak i konsumentów. Podczas prowadzonych warsztatów konsultacyjnych, zauważono że coraz więcej osób postrzega te produkty jako atrakcję i uświadamia sobie, że wyjątkowe wyroby, związane z kulturą i tradycją trzeba chronić, ponieważ są częścią lokalnego dziedzictwa kulturowego.

4.1m. Obszar edukacji formalnej

Na terenie LGD Nasze Bieszczady funkcjonują 24 szkoły, do których uczęszcza łącznie 1 798 uczniów. Funkcjonują tutaj też 2 szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące im. gen. Władysława Andersa w Lesku i Zespół Szkół Technicznych i Artystycznych w Lesku. Ponadto na terenie objętym LSR znajduje się Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Lesku.

Tabela 23. Spis szkół i przedszkoli

Nazwa gmina	Lp. szkół	Lp. uczniów	Nazwa szkoły
Baligród	3	214	<ul style="list-style-type: none"> - Szkoła Podstawowa im. św. Jana Pawła II w Baligrodzie, - Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Nowosiólkach prowadzona przez Stowarzyszenie „Nasze Dzieci”, - Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. bł. Edmunda Bojanowskiego w Mchawie prowadzona przez Stowarzyszenie „Nasza Szkoła”
Cisna	1	126	<ul style="list-style-type: none"> - Szkoła Podstawowa nr 1 im. Aleksandra Fredry w Cisnej, - W zakresie wychowania przedszkolnego, na terenie gminy Cisna funkcjonuje Punkt Przedszkolny, wchodzący w skład Zespołu Szkół w Cisnej oraz Punkt Przedszkolny w Wetlinie.
Komańcza	6	272	<ul style="list-style-type: none"> - Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy, - Szkoła Podstawowa w Rzepedzi, - Punkt Przedszkolny w Szkole Podstawowej im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Komańczy, - Punkt Przedszkolny w Szkole Podstawowej w Rzepedzi, - Publiczny Punkt Przedszkolny w Nowym Łupkowie prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Łupkowa i Okolic, - Punkt Przedszkolny w Wiśloku Wielkim prowadzony przez Stowarzyszenie Przyjaciół Szkół Katolickich im. Św. Brata Alberta Chmielowskiego w Wiśloku Wielkim.
Lesko	9	914	<ul style="list-style-type: none"> - Szkoła Podstawowa w Lesku, - Zespół Szkół Samorządowych w Hoczwi, - Szkoła Podstawowa w Średniej Wsi, - Szkoła Podstawowa w Monastercu, - Szkoła Podstawowa w Bezmiechowej Dolnej, - Przedszkole Samorządowe im. Misia Uszatka w Lesku, - Liceum Ogólnokształcące im. gen. Władysława Andersa w Lesku, - Zespół Szkół Technicznych i Artystycznych w Lesku, - Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Lesku.
Zagórz	8	272	<ul style="list-style-type: none"> - Szkoła Podstawowa w Czaszynie, - Szkoła Podstawowa w Łukowem, - Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Porażu, - Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Tarnawie Dolnej, - Szkoła Podstawowa nr 1 im. Św. Kazimierza w Zagórz, - Szkoła Podstawowa im. Władysława Beliny - Prażmowskiego w Zahutyniu, - Szkoła Podstawowa nr 2 w Zagórz, - Przedszkole Samorządowe w Zagórz.

Na terenie objętym działaniem LGD Nasze Bieszczady funkcjonują też: Żłobek samorządowy w Lesku, Niepubliczne przedszkole „Fotonik” w Lesku, Niepubliczne przedszkole „Wesoły Ludek” w Lesku i Niepubliczny żłobek "Kubuś" w Zagórz.

Pozalekcyjne formy edukacji i inne zajęcia dodatkowe

Na terenie gminy Baligród funkcjonują trzy szkoły podstawowe. Gmina Baligród jest organem prowadzącym dla Szkoły Podstawowej im. św. Jana Pawła II w Baligrodzie, która prowadzi kształcenie w klasach I-VIII. W Nowosiólkach mieści się Niepubliczna Szkoła Podstawowa prowadzona przez Stowarzyszenie „Nasze Dzieci”. Szkoła prowadzi kształcenie w klasach I-III. Natomiast w Mchawie prowadzona jest przez Stowarzyszenie „Nasza Szkoła” Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. bł. Edmunda Bojanowskiego. Szkoła prowadzi kształcenie w klasach I-VIII. Według danych GUS z 2021 roku, do wszystkich szkół podstawowych na terenie gminy Baligród uczęszczało 214 uczniów. W stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 30. Główną

przyczyną tego było zlikwidowanie funkcjonującego na terenie gminy gimnazjum i utworzenie VIII klas w szkołach podstawowych.
Szkoły na terenie gminy prowadzą następujące formy edukacji i innych dodatkowych zajęć w szkole: kółko szachowe, robotyka, zajęcia przyrodnicze: wędkarstwo i leśnictwo, kółko historyczne, kółko teatralne, zajęcia sportowe w ramach Szkolnego Kółka Sportowego. Ponadto w szkole są organizowane zajęcia praktyczne dla klas 1-3 oraz zajęcia wyrównawcze z j. polskiego, matematyki, zajęcia plastyczne, karate oraz zajęcia taneczne.
Na terenie gminy Cisna funkcjonuje jedna szkoła podstawowa, dla których Gmina Cisna jest organem prowadzącym – Szkoła Podstawowa nr 1 im. Aleksandra Fredry w Cisnej. Szkoła prowadzi kształcenie w klasach I-VIII. Według danych GUS z 2021 roku, do szkoły podstawowej na terenie gminy Cisna uczęszczało 126 uczniów, a w stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 21, na co wpływ mogło mieć zlikwidowanie funkcjonującego na terenie gminy gimnazjum i utworzenie VII i VIII klas w szkołach podstawowych. Na terenie gminy Cisna funkcjonują również dwa szkolne schroniska młodzieżowe w miejscowościach Kalnica i Wetlina, które stanowią placówki oświatowo-wychowawcze, umożliwiające rozwijanie zainteresowań oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji wolnego czasu.
Szkoła na terenie gminy prowadzi następujące formy edukacji i innych dodatkowych zajęć w szkole: kółko przyrodnicze, kółko matematyczne, chór, kółko rekreacyjne, zajęcia wyrównawcze, zajęcia korekcyjno – kompensacyjne, zajęcia rewalidacyjne.
W gminie Lesko działalność prowadzi 5 szkół podstawowych, dla których Gmina Lesko jest organem prowadzącym. Według danych GUS z 2021 roku, do szkół podstawowych na terenie gminy Lesko uczęszczało 755 uczniów, a w stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 14, na co wpływ mogło mieć zlikwidowanie funkcjonujących na terenie gminy gimnazjów i utworzenie VII i VIII klas w szkołach podstawowych.
Szkoły na terenie gminy prowadzą następujące formy edukacji i innych dodatkowych zajęć w szkole: kółko szachowe, zajęcia wyrównawcze, szkolne kółko CARITAS, kółko turystyczno – regionalne oraz zajęcia sportowe Szkolnego Klubu Sportowego, zajęcia rewalidacyjne, zajęcia logopedyczne, kółka językowe; j. angielski i j. niemiecki, kółko plastyczne, kółko kulinarne, kółko taneczne, kółko teatralne oraz drużyna harcerska
W gminie Komańcza działalność prowadzi 2 szkoły podstawowe, dla których Gmina Komańcza jest organem prowadzącym. Według danych GUS z 2021 roku, do szkół podstawowych na terenie gminy Komańcza uczęszczało 272 uczniów, a w stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 38, na co wpływ mogło mieć zlikwidowanie funkcjonujących na terenie gminy gimnazjów i utworzenie VII i VIII klas w szkołach podstawowych.
Szkoły na terenie gminy prowadzą następujące formy edukacji i innych dodatkowych zajęć w szkole: kółko szachowe, zajęcia przyrodnicze, kodowanie, programowanie, zajęcia sportowe w ramach Szkolnego Kółka Sportowego, kółko humanistyczne, kółko przyrodnicze, kółko informatyczne, kółka językowe; j. angielski, j. niemiecki j. ukraiński, zajęcia muzyczne oraz kółko tenisa stołowego, Klub Gier Planszowych, Akademia Małego Zdobywcy oraz Harcerstwo. Ponadto są organizowane zajęcia artystyczne dla klas 1-3, gimnastyka korekcyjna dla klas 1-3, zajęcia wspomagające rozwój dziecka, zajęcia wyrównawcze, zajęcia rozwijające oraz Karate dla uczniów z Gminy.
W gminie Zagórz działalność prowadzi 7 szkół podstawowych, dla których Gmina Zagórz jest organem prowadzącym. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Mokrem. Według danych GUS z 2021 roku, do szkół podstawowych na terenie gminy Zagórz uczęszczało 952 uczniów, a w stosunku do 2017 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 109, na co wpływ mogło mieć zlikwidowanie funkcjonujących na terenie gminy gimnazjów i utworzenie VII i VIII klas w szkołach podstawowych.
Szkoły na terenie gminy prowadzą następujące formy edukacji i innych dodatkowych zajęć w szkole: kółko informatyczne, kółko literackie, kółko czytelnice, kółko ortograficzne, kółko artystyczne, kółko matematyczne, kółko przyrodnicze, kółko szachowe oraz gry zespołowe, zajęcia sportowe Szkolnego Klubu Sportowego oraz kółko z j. angielskiego, Ponadto organizowane są zajęcia: karate, piłka nożna oraz zajęcia taneczne.

Źródło danych: dane z UG z obszaru LGD

Przykłady działań szkół mających na celu rozwój edukacji ukierunkowanej na kształtowanie umiejętności, kompetencji i postaw przydatnych w przyszłości na rynku pracy (np. formy współpracy szkół z przedsiębiorcami, szkołami ponadpodstawowymi):

- Spotkania przedstawicieli ze szkół ponadpodstawowych z uczniami klas ósmych dotyczące kwestii rekrutacji i motywacji do dokonywania właściwych wyborów
- W ramach zajęć z doradztwa zawodowego spotkania z przedsiębiorcami z różnych branż
- Realizacja przedmiotu „doradztwo zawodowe” w klasach VII i VIII (poznanie czynników trafnego wyboru zawodu, analiza uwarunkowań lokalnego rynku pracy, poznanie zawodów przyszłości, analiza ofert edukacyjnych szkolnictwa ponadpodstawowego itp.);
- Realizacja zajęć specjalistycznych związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu w ramach pomocy psychologiczno – pedagogicznej, na podstawie zaleceń wynikających z opinii wydanych przez poradnię psychologiczno – pedagogiczną;
- Wyjazdy uczniów na „Dni otwarte” organizowane przez szkoły ponadpodstawowe;
- Wycieczki zawodoznawcze do zakładów pracy;
- Spotkania z przedstawicielami zawodów: fryzjer, położna, mechanik samochodowy, kelner, strażak, ratownik medyczny;
- Rozwijanie szkolnego wolontariatu
- Współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną - konsultacje dot. Poszczególnych uczniów w celu diagnozowania problemów, wsparcia uczniów w procesie dydaktyczno-wychowawczym;
- Współpraca z asystentem rodziny i kuratorem celem wspierania wychowawczej funkcji rodziny, rozpoznawania warunków życia oraz sytuacji wychowawczej uczniów.

4.1n. Zasady zrównoważenia środowiskowego

Poniższa tabela przedstawia ilość zmieszanych odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady. Dane zostały zestawione z 2017 oraz 2020 roku.

Tabela 24. Ilość zmieszanych odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku (t)

Ilość zmieszanych odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku (t)		
	2017	2020
Gmina Baligród	0,52	0,57
Gmina Cisna	0,60	0,76
Gmina Komańcza	0,68	0,52
Gmina Lesko	2,55	2,69
Gmina Zagórz	1,85	1,50
Razem:	6,2	6,04
Województwo podkarpackie	463,56	501,67
Polska	11 968,72	13 116,90

Źródło: dane GUS, BDL

Z powyższych danych wynika, że na przestrzeni 3 lat w każdej gminie objętej LSR z powiatu leskiego ilość odpadów komunalnych wzrosła. Sytuacja ma się inaczej w Gminie Komańcza i Gminie Zagórz, gdzie ilość odpadów komunalnych spadła. Największy wzrost zanotowała gmina Cisna, bo aż 0,16t, najmniejszy zaś gmina Zagórz (spadek o 0,35t). Sumując zaś ilość odpadów zmieszanych zebranych na obszarze działania LGD Nasze Bieszczady nastąpił ogólny spadek i liczby (-0,16t).

Tabela 25. Nieczystości ciekłe bytowe odebrane (w ciągu roku) [m³]

Nieczystości ciekłe bytowe odebrane (w ciągu roku) [m ³]		
	2018	2020
Gmina Baligród	1 120,0	1 370,0
Gmina Cisna	78,0	166,3
Gmina Komańcza	866,7	788,0
Gmina Lesko	829,0	1 078,6
Gmina Zagórz	868,0	997,0
Razem:	2 641,7	3 029,9

Źródło: dane GUS, BDL

Z przedstawionych danych możemy wywnioskować, że na terenie całego LGD w przeciągu 2 lat wzrosła ilość nieczystości ciekłych bytowych odebranych w ciągu roku. Z przedstawionych danych wynika, że wraz ze wzrostem ludności napływowej na teren LGD rośnie również ilość nieczystości ciekłych bytowych odebranych w ciągu roku.

Największy wzrost zanotowała gmina Cisna, najmniejszy zaś gmina Komańcza (spadek o -9%). Generalnie na całym obszarze działania LGD Nasze Bieszczady nastąpił wzrost ilości nieczystości ciekłych bytowych odebranych w roku 2020 w stosunku do 2018 o 14%.

4.2. Grupy osób w niekorzystnej sytuacji będące szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR

Analiza danych statystycznych (ilościowa) oraz badania opinii mieszkańców (analiza jakościowa) w ramach konsultacji społecznych (warsztaty konsultacyjne i badanie ankietowe) posłużyły identyfikacji grup docelowych, do których zaliczono przede wszystkim te znajdujące się w niekorzystnej sytuacji:

- **Osoby starsze (60+)** – dynamiczny wzrost liczebności tej grupy wiekowej (+958), utrzymujący się relatywnie wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi przy migracji młodzieży do większych miast sprawia, że oferta usług społecznych dla osób starszych będzie bardzo poszukiwana i konieczna dla zapewnienia tym osobom odpowiedniej jakości życia. Konieczne będą także do realizacji działania na rzecz zwiększania zaangażowania seniorów, zwłaszcza przy potwierdzonym podczas konsultacji braku stałego wsparcia seniorów w ich rozwoju, co prowadzi do niewykorzystania potencjału (kapitału ludzkiego) tej grupy społecznej. Takie działania będą również konieczne aby niwelować efekt niskiego poziom zintegrowania mieszkańców, w tym przypadku w aspekcie integracji między pokoleniowej.
- **Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunami** – stosunkowo duża liczba osób w tej grupie i ograniczona oferta usług społecznych i innych dla tych osób sprawia, że zagrożone one są marginalizacją społeczną i zawodową. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku liczba osób deklarujących niepełnosprawność w leskim i sanockim wyniosła 170,66 na 1000 mieszkańców i była dużo wyższa od średniej krajowej wynoszącej 143,70, a także od średniej dla województwa podkarpackiego (151,73).
- **Osoby poszukujące zatrudnienia** – osoby bezrobotne to 1118 osób zamieszkałych na obszarze LSR, w tym więcej mężczyzn. To osoby, które mają ograniczony dostęp do rynku pracy, często kwalifikacje zawodowe niedostosowane do potrzeb lokalnego rynku pracy, często biernie zawodowo, ale i też biernie społecznie, co skutkuje wykluczeniem społeczno-zawodowym. Czynnikiem wpływającym na taką sytuację jest bardzo ograniczona liczba atrakcyjnych ofert pracy, między innymi ze względu na niski poziom proponowanych wynagrodzeń. Ważnym aspektem w procesie wspierania tych osób będzie stwarzanie atrakcyjnych form wsparcia dla osób chcących uruchomić działalność gospodarczą celem samozatrudnienia. Ważne będzie również wspierania istniejących przedsiębiorstw w zakresie dofinansowania kosztów inwestycji prowadzących m.in. do utworzenia nowych miejsc pracy.
- **Osoby do 25 roku życia, w tym dzieci i młodzież** – często mający utrudniony dostęp do atrakcyjnych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Jest to grupa licząca 1 798 uczniów z 24 szkół. Oferta w części szkół nie jest ofertą atrakcyjną i innowacyjną, co znacznie obniża jej jakość i skuteczność, a to z kolei wpływa na obniżenie szans rozwojowych dzieci. W tej sytuacji ważne będzie zarówno wspieranie szkół w ich działalności w ramach edukacji formalnej oraz rozwój oferty dla uczniów poza edukację formalną (zajęcia pozalekcyjne, warsztaty tematyczne i.t.p.) celem lepszego rozwijania zdolności uczniów.
- **Rolnicy z małych gospodarstw** – bardzo małe zdolności produkcyjne (niski poziom towarowości), ograniczona dostępność kapitału w czasie wysokiej inflacji i wzrostu cen energii, paliw powodują, że rolnicy z małych gospodarstw, których jest większość na obszarze LSR, poszukują alternatywnych (pozarolniczych) źródeł dochodów, stąd wymagają wsparcia zarówno finansowego, jak i edukacyjnego.
- **Przedsiębiorcy** - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą lub chcące uruchomić działalność gospodarczą (samozatrudnienie) borykają się z takimi problemami, jak ograniczona dostępność kapitału w czasie wysokiej inflacji i wzrostu cen energii paliw co z kolei powoduje, że osoby chcące stworzyć sobie miejsce pracy lub rozwinąć swoją działalność gospodarczą (zwłaszcza mikro- małe przedsiębiorstwa) wymagają szczególnej pomocy i wsparcia zarówno finansowego, jak i edukacyjnego.
- **Organizacje społeczne** – uczestnicy konsultacji społecznych wskazywali, że mimo relatywnie dużej liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych obserwuje się spadek ich aktywności przy ograniczonej aktywności społecznej tj. zainteresowaniu mieszkańców obszaru działania LGD Nasze Bieszczady zaangażowaniem biernym lub czynnym. Taka sytuacja jest efektem niskiej zasobności finansowej tych organizacji co sprawia, że bez wsparcia finansowego nie realizują one swoich celów statutowych, najczęściej ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych na obszarze LGD. Należy dać możliwość organizacjom do pozyskiwania środków na realizację operacji z zakresu szeroko rozumianych zbiorowych potrzeb mieszkańców, co będzie również wspierać jednostki samorządu gminnego w procesie zaspokajania potrzeb mieszkańców.

4.3. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR

Zaprezentowana poniżej analiza SWOT została opracowana w okresie od lipca do września 2022 r. Realizowane z mieszkańcami poszczególnych Gmin objętych LSR spotkania były miejscem refleksji i dyskusji o obszarze. Spotkania te pozwoliły na wypracowanie metodami warsztatowymi wniosków pozwalających na zaprezentowanie mocnych i słabych stron obszaru oraz możliwych szans i zagrożeń. Uczestnicy na bieżąco zgłaszali swoje wnioski, uwagi i rekomendacje dotyczące tworzonej analizy SWOT, jak również wypracowywanych na w.w. spotkaniach propozycji celów i przedsięwzięć.

Opracowując analizę SWOT, uwzględniano specyfikę obszaru jak również specyficzne uwarunkowania lokalne charakterystyczne dla obszaru w tym poszczególnych sołectw i miast.

SILNE STRONY OBSZARU.	SŁABE STRONY OBSZARU.
<ul style="list-style-type: none"> - Dogodne uwarunkowania przyrodnicze i ekologiczne sprzyjające rozwojowi agroturystyki i turystyki wiejskiej oraz rekreacji. - Wysoki stopień spójności obszaru LGD Nasze Bieszczady zarówno pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym oraz ekonomicznym. - Rozwinięty sektor usług na rzecz mieszkańców regionu w zakresie branży ogólnobudowlanej oraz turystycznej noclegi i gastronomia; - Zrzeszenia mieszkańców: sportowe, ludowe i folklorystyczne integrujące społeczeństwo i promujące sport, edukację, kulturę, folklor i tradycję, produkty utożsamiane z obszarem działania LGD Nasze Bieszczady - specjalna strefa ekonomiczna w gminie Zagórz; - korzystne warunki dla powstawania przedsiębiorstw związane z niskimi podatkami; - rozbudowana infrastruktura komunalna w gminach Lesko i Zagórz; - węzły komunikacyjne na terenach gmin; - Bogate zasoby kultury materialnej i niematerialnej w postaci: tradycji, obrzędów, obyczajów, legend, nazw miejsc i miejscowości. - Kultywowanie na obszarze działania LGD tradycji wytwarzania lokalnych produktów, zaplecze rekreacyjne na terenach sołectw; - szkolnictwo średnie na terenach gminy Lesko; - istniejące zaplecze lokalowe do organizowania edukacji formalnej i nieformalnej; - aktywne organizacje pozarządowe w tym OSP i KGW; - rozwijający się potencjał grupy seniorów aktywnych w działaniach społecznych (Uniwersytet III Wieku, Kluby Seniora, etc.); - słaba i mało atrakcyjna i innowacyjna oferta edukacyjna dla dzieci i młodzieży - wysokie koszty energii.	<ul style="list-style-type: none"> - odpływ osób młodych związany z migracją zarobkową; - niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców; - niski poziom zarobków; - słabo rozwinięta infrastruktura do uprawiania turystyki rowerowej; - peryferyjność względem głównych ośrodków miejskich; - słaby poziom infrastruktury – brak kanalizacji w wielu sołectwach; - słaba oferta zajęć edukacyjnych i rozwojowych dla dzieci i młodzieży w systemie pozaszkolnym; - niedostatecznie wykorzystywany potencjał szkół kształcących na poziomie zawodowym, średnim; - niedostatecznie rozwinięte formy opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia; - ubożenie społeczeństwa związane z kryzysem na świecie; - starzenie się społeczeństwa, niż demograficzny; - niedostateczne wsparcie finansowe sektora NGO; - brak stałego wsparcia seniorów w ich rozwoju – niewykorzystanie potencjału (kapitału ludzkiego) w tej grupie społecznej; - Brak na obszarze LGD firm, które realizują przedsięwzięcia innowacyjne. - Wysoka stopa bezrobocia na obszarze LGD, wyższa niż w województwie. - Duże braki w wyposażeniu obszaru objętego działaniem LGD Nasze Bieszczady w infrastrukturę zarówno wodociągową, kanalizacyjną jak i gazową. - Regres w zakresie oferty muzealnej. - Lokalizacja obszaru działania LGD Nasze Bieszczady w granicach Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Ciśniańsko - Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, Jaślickiego Parku Krajobrazowego oraz 4 obszarów Natura 2000, czyste środowisko.
SZANSE ROZWOJOWE OBSZARU	PRZESZKODY ROZWOJOWE OBSZARU

<ul style="list-style-type: none"> - Wykorzystanie potencjału przyrodniczo-historecznego i społecznego obszaru LGD. - Zachowanie i promocja dziedzictwa lokalnego. - Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. - Rosnące zapotrzebowanie na usługi turystyczne - Rozwój infrastruktury drogowej. - Wzrastające zainteresowania konsumentów zakupem „lokalnej” żywności. - Możliwość pozyskiwania środków inwestycyjnych z UE. - Zacieśnienie współpracy pomiędzy lokalnymi samorządami w ramach LGD. - Wzmocnienie kapitału społecznego. - Zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości. - Dywersyfikacja źródeł dochodu, w tym tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego tj. infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych w celu udostępnianie jej lokalnym producentom. - Podnoszenie kompetencji osób w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej. - Podnoszenie wiedzy społecznej w zakresie ochrony środowiska. - Dogodne tereny pod budownictwo jednorodzinne, infrastruktura przyjazna osiedlaniu się; - Aktywność sektora pozarządowego; - Zaplecze lokalowe i baza dla działań sektora NGO, KGW i OSP; - wspieranie szkół w ich działalności w ramach edukacji formalnej; - rozwój oferty dla uczniów poza edukację formalną (zajęcia pozalekcyjne, warsztaty tematyczne i.tp.) 	<ul style="list-style-type: none"> - odpływ młodych osób w poszukiwaniu pracy dającej większe zarobki; - niski poziom zarobków względem innych rejonów Polski; - brak stabilności energetycznej oraz bliskość z granicą Ukrainy, gdzie obecnie toczy się wojna; - polityka Lasów Państwowych utrudniająca rozwój budownictwa i przekształcania gruntów pod inwestycje; - pogłębiający się kryzys energetyczny; - słaby zasięg Internetu, co skutkuje małą cyfryzacją obszaru lub jej brakiem. - wysoki wskaźnik inflacji; - niechęć społeczna związana z podejmowaniem działań na rzecz tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw; - wzrastające koszty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej; - starzejące się społeczeństwo. - Wzrost liczby rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym (znajdujących się w sytuacji kryzysowej). - Skomplikowane procedury pozyskiwania środków z funduszy unijnych. - Priorytety finansowe polityki unijnej nie zawsze odpowiadają potrzebom lokalnym - Kontynuacja trendu – pasywnych postaw społeczeństwa. - Niska opłacalność produkcji rolniczej. - Negatywne postrzeganie ochrony obszarów cennych przyrodniczo wynikające z przekonania, że ogranicza to rozwój. - Konieczność konkurowania z obszarami i większej atrakcyjności inwestycyjnej. - Biurokracja hamująca rozwój gospodarczy oraz inicjatyw społecznych.
---	--

Ważnym nie sprzyjającym czynnikiem jest odpływ młodych ludzi, którzy przez potencjalnego pracodawcę są postrzegani jako bardziej pożądani pracownicy, z kolei zaś drożsi w utrzymaniu. Młodzi ludzie, którzy chcieliby osiągnąć niezależność nie wiedzą jak do tego dojść przez co opuszczają rodzinne strony i poszukują miejsca pracy w większych miastach, gdzie oferta jest zdecydowanie większa. Założenie firmy ich zdaniem wiąże się z mnóstwem dokumentów do przygotowania oraz nakładem finansowym, które młode osoby nie mają skąd wziąć. Nie mają również wiedzy i umiejętności w pozyskiwaniu środków z publicznych projektów, z różnego rodzaju dotacji i grantów. Dobrą odpowiedzią na te potrzeby młodych ludzi mogłyby być szkolenia z zakresu pisania biznesplanów i pozyskiwania środków publicznych na założenie firmy. Młodzież (absolwenci szkół) została wskazana jako osoby pozostające w niekorzystnej sytuacji.

Analiza sektora edukacyjnego pokazuje, iż jest to obszar wymagający interwencji w ramach LSR. Dostrzega się na obszarze braki w liczbie ośrodków świadczących opiekę dla dzieci poniżej 3 roku życia, co niejednokrotnie uniemożliwia młodym rodzicom rozpoczęcie zatrudnienia poprzez m.in. generowanie wysokich kosztów opieki.

Brakuje również oferty edukacyjnej i rozwojowej dla dzieci i młodzieży w systemie szkolnictwa podstawowego. Sytuacja wygląda lepiej w stosunku do edukacji na poziomie szkolnictwa średniego. Szkolnictwo średnie na obszarze posiada czynnik rozwojowy, który należy wykorzystać w oparciu o możliwe do realizacji w ramach LSR przedsięwzięcia. Należy zadbać by nie doszło do regresu.

Warto inwestować w edukację młodych ludzi, bo to oni niedługo będą stanowić nowych, samodzielnych mieszkańców regionu. Zajęcia pozaszkolne, wzbogacanie oferty edukacyjnej i promocja regionu to te elementy, dzięki którym istnieje szansa spadku emigracji z regionu.

Kolejną grupą, której należy poświęcić uwagę są osoby starsze. To one stanowią duży odsetek mieszkańców analizowanego obszaru i ich również należy wspierać. Uniwersytet III wieku i Klub Seniora to ciekawe inicjatywy umożliwiające starszym osobom skupić się na czymś innym niż obowiązki dnia codziennego. Jest to dla nich forma rozrywki, której nie może zabraknąć, aby współczynnik zadowolenia z życia w tym obszarze rósł. Nie można jednak zapomnieć, że osoby starsze to nieograniczona niczym mądrość, wiedza i bardzo bogate doświadczenie. Należy aktywizować ludzi starszych do działalności lokalnej. Po pierwsze przyniesie to ręk do pracy. Emeryci mają więcej czasu wolnego i mogą poświęcić swój czas i energię na wspieranie lokalnych przedsięwzięć. Również można rozpocząć współpracę przy pisaniu wniosków dotacyjnych. To w końcu starsi ludzie znają najlepiej region i są w stanie wskazać obszary, które potrzebują szczególnej „opieki”. Kolejnym aspektem jaki powinna uwzględniać LSR jest rozwój turystyczno-kulturowo-edukacyjny. Na obszarze występuje potencjał turystyczny - zasoby przyrodnicze, jak również krajobrazowe sprzyjający w.w. rozwojowi. Położenie obszaru na terenie Bieszczad to bogate przyrodniczo, historycznie i kulturowo obszary, które mogą zagwarantować ludności napływowej spokój, ciszę i otoczenie przyrody, którego tak bardzo brakuje w dużych miastach.

Inwestycje w energię odnawialną to zdaniem mieszkańców przyszłościowe inwestycje wzmacniające potencjał regionu. Wpływające na zarówno bezpieczeństwo mieszkańców, ofertę edukacyjną, rekreacyjną jak i jakość świadczonych usług publicznych na rzecz mieszkańców, podmiotów publicznych i prywatnych działających na obszarze LGD. Powyższe np. nawiązuje do kwestii infrastrukturalnych jakim jest oświetlenie, które jest niezbędne do zagwarantowania bezpieczeństwa mieszkańców, jak również do zakresu usług publicznych.

Mieszkańcy podczas konsultacji zwracali uwagę na słabą cyfryzację obszaru, co powiązane jest z dostępnością do sieci Internetowych oraz brak wiedzy wśród w zakresie obsługi urządzeń i stron służących do m.in. rejestracji do lekarza, Urzędu Skarbowego itp.

5. Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.

W LSR na lata 2023 – 2027 sformułowano następujące cele i przedsięwzięcia:

I. Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady.

- P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru;
- P.1.4 Wsparcie jakości edukacji;

II. Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady.

- P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym;
  - P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego;
  - P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną;
  - P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
  - P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji;
  - P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji;
- które wpisują się w dokumenty wyższego poziomu strategicznego, od ogólnokrajowego do regionalnego oraz programy, z których finansowana będzie LSR. Analizowana Strategia jest również spójna ze strategiami rozwoju gmin należących do LGD oraz strategii rozwoju powiatów, na których terenie zlokalizowany jest obszar działania LGD Nasze Bieszczady. Wszystkie wymienione dokumenty są powiązane poprzez wspólne kierunki, cele i działania. LSR jest uzupełnieniem realizacji strategii wyższego rzędu, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju obszaru działania LGD oraz do rozwoju całego regionu. W ramach niniejszej LSR planuje się podjęcie działań, które w efekcie mają przyczynić się do realizacji celów strategicznych i osiągnięcia określonej wizji obszaru.

5.1 Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami

Programy, z których finansowana będzie LSR

Na wdrażanie LSR będą miały wpływ fundusze określone w PS WPR tj. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (dla celu nr 1 i 2) oraz w Programie Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 tj. EFS+ (dla celu nr 1 i 2). Komplementarność i synergia pomiędzy tymi funduszami przyniesie korzyści, m.in. poprzez możliwość realizacji działań inwestycyjnych, infrastrukturalnych, tzw. „twardych” oraz działań bezpośrednio oddziałujących na ludzi, na wybrane grupy społeczne, tj. tzw. „miękkich”. Komplementarność projektów realizowanych ze środków EFRROW i EFS+ ma charakter uzupełniający, tj. dzięki indywidualnie osiąganym rezultatom, w efekcie wspólnie przyczynią się do realizacji przedsięwzięć w ramach LSR nakierowanych jest na rozwój lokalny oraz podniesienie jakości życia na obszarze LGD tj. na poziomie ponadlokalnym. Ze względu na ograniczone zasoby i środki oraz ograniczenia możliwości finansowania pewnych zakresów działań, konieczne będą działania innych podmiotów/partnerów, które to działania będą komplementarne wobec LSR.

Tabela 26. Zgodność z Programami, z których finansowana będzie LSR

Programy z których finansowana będzie LSR	Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady	
	Cel 1:	Cel 2:
Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	<p>EFRROW - cele polityki rozwoju obszarów wiejskich to m.in. poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz zwiększenie popierania różnicowania działalności gospodarczej. Wdrażanie krajowych planów strategicznych odbywa się poprzez programy rozwoju obszarów wiejskich obejmujące szereg środków zgrupowanych wokół czterech osi w tym: Wsparcie udzielane w ramach osi LEADER przeznaczone na m.in. wdrażanie lokalnych strategii rozwoju poprzez lokalne partnerstwa publiczno-prywatne, zwane „Lokalnymi Grupami Działania”.</p> <p>PS WPR – cel szczegółowy: Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa. Interwencja I 13.1 – LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS).</p>	
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027		
(PS WPR)		
Europejski Fundusz Społeczny+	<p>FEP - Priorytet 8 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.</p> <p>Cel szczegółowy 4(f): wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.</p> <p>Cel szczegółowy 4(k) (EFS+): zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.</p>	
Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027		
(FEP)		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przedstawionych dokumentów programowych

Ogólną zgodność z Funduszami Europejskimi 2021-2027, w szczególności z tymi, które dotyczą rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność prezentuje poniższa tabela.

Tabela 27. Ogólna zgodność z Funduszami Europejskimi 2021-2027

Program	Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady	
	Cel 1:	Cel 2:
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Zgodność z wybranym celem polityki (CP5): „Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów oraz inicjatyw lokalnych”.	

Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)	Zaplanowane cele w LSR wpisują się w cele Programu tj.: wspieranie przedsiębiorców, innych pracodawców oraz ich pracowników w obszarach kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, poprawa jakości systemów kształcenia oraz rozwój edukacji włączającej, rozwój potencjału instytucji działających w sferze integracji społecznej, usług społecznych, zapewnienie równych szans dla osób z niepełnosprawnościami, budowanie potencjału partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, rozwój innowacji społecznych i upowszechnianie dobrych praktyk.
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027	Przewidziane w LSR cele są zgodne z celem szczegółowym 4.6 Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.
Program Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027	Zaplanowane w LSR cele korelują z Priorytetem 1. Wsparcie dla przedsiębiorców - cel szczegółowy: RSO1.1. Rozwijanie i wzmocnienie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii.
Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej na lata 2021-2027	Cele LSR wpisują się w cele szczegółowe: nr 1. Wzmacnianie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw oraz nr 2. Zwiększenie atrakcyjności miast i podniesienie jakości życia mieszkańców w dobie zmian klimatu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przedstawionych dokumentów programowych

Dokumenty planistyczne krajowe

Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) - „SOR” jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030. Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Oczekiwanym efektem realizacji Strategii będzie wzrost zamożności Polaków oraz zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Cele LSR są spójne z celami SOR zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. SOR ukierunkowuje się na rozwój przedsiębiorczości. W sferze społecznej SOR ukierunkowuje się na poprawę jakości usług podstawowych na obszarach wiejskich, tj. edukacja (np. zajęcia pozalekcyjne), opieka senioralna itp., jak też na poprawę jakości działania instytucji publicznych, promocję dziedzictwa kulturowego oraz ładu przestrzennego, w tym ochronę środowiska naturalnego. W dokumencie tym zwraca się uwagę także na wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz zapewnienie działań na rzecz integracji społecznej. SOR wskazuje na potrzebę pobudzenia aktywności społeczności lokalnych i włączenie mieszkańców obszarów wiejskich w działania rozwojowe. Wszystko to świadczy o spójności przedmiotowej LSR z SOR.

Tabela 28. Zgodność ze Strategią Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele	Obszary/kierunki interwencji	Cele	Przedsięwzięcia
Cel szczegółowy I Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz	Obszar: Małe i średnie przedsiębiorstwa Kierunek interwencji 5 instrumenty finansowania rozwoju	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady.	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną	Obszar: Kapitał dla rozwoju Kierunek interwencji 4 Zwiększenie wykorzystania publicznych źródeł finansowania do stymulowania prywatnych nakładów inwestycyjnych		
Cel szczegółowy II Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	Obszar: Rozwój zrównoważony terytorialnie Kierunek interwencji 4 Rozwój obszarów wiejskich	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady.	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru P.1.4 Wsparcie jakości edukacji
Cel szczegółowy II Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	Obszar: Spójność społeczna Kierunek interwencji 2 Poprawa dostępności do usług, w tym społecznych i zdrowotnych Kierunek interwencji 3 Wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz zapewnienie działań na rzecz integracji społecznej	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Głównym celem tego dokumentu jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Dokument kładzie nacisk m.in. na rozwój konkurencyjności i innowacyjności gospodarki i równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski. Tabela poniżej przedstawia zgodność celów i przedsięwzięć Strategii LGD Nasze Bieszczady z celami przywołanego wyżej dokumentu.

Tabela 29. Zgodność z dokumentem strategicznym: Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju.

Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju.	Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
	Cele	Przedsięwzięcia
Cel 1 – Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce,	Cel 1. Poprawa warunków życia na	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej

stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji	obszarze LGD Nasze Bieszczady.	P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
Cel 4 - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki		
Cel 8 – Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady.	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru P.1.4 Wsparcie jakości edukacji
Cel 11 - Wzrost społecznego kapitału rozwoju	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie 2030 r.. Głównym celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Tabela poniżej prezentuje zgodność celów i przedsięwzięć Strategii LGD Nasz Bieszczady z celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

Tabela 30. Zgodność z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele		Cele	Przedsięwzięcia
Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo-wschodnia Polska oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją.	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady.	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru

Cel 2. Wzmocnienie regionalnych przewag konkurencyjnych	2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym		
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	3.3 Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.4 Wsparcie jakości edukacji
Cel 2. Wzmocnienie regionalnych przewag konkurencyjnych	2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	3.3 Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych		P.2.2 Kulturowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (SZRWRiR) określa kluczowe kierunki rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie. Celem tej Strategii jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. Cele LSR są spójne z założeniami SZRWRiR dotyczącymi rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich co wykazuje poniższa tabela.

Tabela 31. Zgodność ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele	Kierunki interwencji	Cele	Przedsięwzięcia
Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	Kierunek interwencji III.2 Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	Kierunek interwencji II.2 Dostępność wysokiej jakości usług publicznych	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru P.1.4 Wsparcie jakości edukacji
		Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	Kierunek interwencji III.1 Odpowiedź na zmiany demograficzne i ich następstwa	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kulturowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
	Kierunek interwencji III.5 Rozwój ekonomii i solidarności społecznej na obszarach wiejskich		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027) w „Deklaracji strategicznej” wskazuje obszary, które będzie wspierać: zrównoważony rozwój polskich gospodarstw i sektora przetwórstwa, poprawa warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. Plan Strategiczny WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej oraz cel przekrojowy: modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacją w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania. WPR reguluje zagadnienia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w interwencji I 13.1 LEADER, która ukierunkowana jest na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Cele LSR są powiązane z celami interwencji LEADER, które mogą być osiągnięte poprzez realizację operacji takich jak: rozwój przedsiębiorczości, poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz usług dla lokalnej społeczności, kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu ochrony dziedzictwa kulturowego, włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji. Tabela poniżej prezentuje zgodność celów i przedsięwzięć Strategii LGD Nasze Bieszczady z celami i przedsięwzięciami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

Tabela 32. Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Cele	Przedsięwzięcia
CS08 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	P9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
CS08 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	P4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
CS08 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	P10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym
	P11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzację i wykorzystanie potencjału endogenicznego		P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Dokumenty planistyczne regionalne

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 (SRW) jest podstawowym dokumentem, określającym ramy dla kolejnych dokumentów strategicznych i dokumentów programowych na poziomie wojewódzkim, takich jak między innymi Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021– 2027

czy Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021–2030. LSR w swych celach wykazuje powiązania we wszystkich celach głównych dla obszarów tematycznych Strategii Podkarpackie 2030, tj. 1. Gospodarka i nauka; 2. Kapitał ludzki i społeczny; 3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska; 4. Dostępność usług. Spójność LSR polega na tym, że odnosi się ona do wszystkich tych obszarów, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 33. Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030			Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Obszar	Cele	Przedsięwzięcia	Cele	Przedsięwzięcia
Gospodarka i nauka.	Wzmacnianie potencjału regionalnej gospodarki oraz zwiększanie udziału nauki i badań dla innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego województwa	1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie, 1.3.1. Budowa „kultury innowacyjności” w gospodarce regionalnej	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
Kapitał społeczny i ludzki.	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców.	2.4. Rynek pracy 2.4.1. Aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia, 2.4.2. Miejsca pracy dobrej jakości		
Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska	Rozbudowa infrastruktury służącej rozwojowi oraz optymalizacja wykorzystania zasobów naturalnych i energii przy zachowaniu dbałości o stan środowiska przyrodniczego.	3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki. 3.5.1. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej. 3.5.2. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu turystyki.	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Kapitał społeczny i ludzki.	Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego jako podstawy umożliwiającej rozwój regionu oraz podnoszenie	2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny 2.5.1. Poprawa zaangażowania społecznego i współpracy pomiędzy	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń

	poziomu życia mieszkańców.	podmiotami publicznymi, prywatnymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim poprzez skuteczne wykorzystanie różnych form partnerstwa i współpracy 2.6. Włączenie społeczne 2.6.1. Działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie, 2.6.2. Aktywizacja społeczna 2.7. Aktywny styl życia i sport, 2.7.2. Promocja aktywnego stylu życia.	Nasze Bieszczady	o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
--	----------------------------	--	------------------	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Dokumenty planistyczne ponadlokalne i lokalne

Strategia Rozwoju Powiatu Sanockiego na lata 2016-2022. Część obszaru działania LGD Nasze Bieszczady (gminy: Komańcz i Zagórz) leży w granicach powiatu sanockiego. Obowiązująca Strategia Rozwoju Powiatu Sanockiego została opracowana na lata 2016-2022. Rekomendacja wynika z opóźnień opracowania nowej Strategii w wyniku ograniczeń i skutków pandemii Covid-19 takich jak ograniczenia prowadzenia szerokich konsultacji społecznych. W 2022 r. zmieniło się również geopolityczne otoczenie Polski, województwa i powiatu. Zarówno Urząd Wojewódzki i Urząd marszałkowski podnosił konieczność uwzględniania tych zmian w planowaniu działań. Bezpośrednio odczuliśmy je w min. Nie można było określić trwałości i zakresu implikacji stąd wynikających oraz koniecznych długofalowych działań. W chwili obecnej sytuacja ulega stabilizacji w tym dostosowanym do potrzeb porządku prawnym, co stwarza możliwości opracowania Strategii bardziej realnej i efektywnej. Dotychczasowa Strategia daje możliwość w 2023 r. pełnej realizacji misji i celów rozwojowych powiatu.

Tabela 34. Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Sanockiego na lata 2016-2023

Strategia Rozwoju Powiatu Sanockiego na lata 2016-2022		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia
Rozwój kompleksowej oferty turystycznej i rekreacyjnej powiatu sanockiego	I.I.2. Stymulowanie rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej I.I.3. Kreowanie powiatu sanockiego, jako centrum	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru

	sportu rekreacyjnego i wyczynowego	Nasze Bieszczady	
Wykreowanie powiatu sanockiego, jako centrum kulturalnego o znaczeniu ponadlokalnym	I.II.2. Wzrost uczestnictwa mieszkańców i organizacji pozarządowych w życiu kulturalnym i społecznym powiatu I.II.3. Zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego powiatu sanockiego	Cel 2.Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Wspieranie rozwoju lokalnych przedsiębiorstw i przyciąganie nowych inwestorów	II.I.1. Stworzenie kompleksowego systemu wsparcia organizacyjnego i merytorycznego dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości II.I.7. Podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw II.I.8. Tworzenie warunków do utrzymania i powstawania nowych miejsc pracy	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
Aktywizacja zawodowa mieszkańców terenów wiejskich powiatu sanockiego	II.II.2. Stymulowanie rozwoju szerokiej sfery usług specjalistycznych i rzemiosła, funkcjonujących w otoczeniu rolnictwa w tym turystyki wiejskiej	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
Zrównoważone wykorzystanie środowiska naturalnego powiatu	III.II.2. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców powiatu sanockiego	Cel 2.Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji
Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców powiatu	IV.I.2. Wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży z terenu powiatu IV.I.3. Stworzenie dobrych warunków do nauki i pracy w szkołach powiatu	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.4 Wsparcie jakości edukacji

		Cel 2.Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną
Zmniejszenie poziomu i społecznych skutków bezrobocia w powiecie	IV.II.1.Tworzenie warunków do utrzymywania i powstawania nowych miejsc pracy	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Strategia Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024. Część obszaru działania LGD Nasze Bieszczady (gminy: Baligród, Cisna i Lesko) leży w granicach powiatu leskiego.

Tabela 35. Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024

Strategia Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia
Poprawa warunków życia mieszkańców Powiatu	1.1.2. Zapewniony atrakcyjny/pożyteczny sposób spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież 1.1.5. Atrakcyjna i dostępna oferta kulturalna 1.1.6. Poprawa opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	Cel 2.Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
	1.1.3. Poprawa bazy technicznej do uprawiania sportu i rekreacji	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru

Poprawa jakości życia w Powiecie	2.1.1. Zmniejszenie skali bezrobocia i odpływu mieszkańców	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
Zwiększona aktywność społeczna mieszkańców	Zwiększona aktywność organizacji pozarządowych	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Zrównoważony rozwój Powiatu	4.1.5. Poprawa świadomości ekologicznej turystów i mieszkańców	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji
Wzrost potencjału gospodarczego Powiatu	6.1.3. Poprawa warunków uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Powiatu	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Lokalna Strategia Rozwoju LOG Nasze Bieszczady jest spójna ze Strategiami Rozwoju gmin wchodzących w skład obszaru działania LGD Nasze Bieszczady.

Tabela 36. Zgodność z projektem Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030

Strategia Rozwoju Gminy Baligród na lata 2022-2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia

I. Wzmocnienie sfery społecznej i jej dostosowanie do aktualnych i przyszłych wyzwań	I.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców I.2 Wzmocnienie oferty edukacyjnej I.3 Wzmocnienie oferty służącej zagospodarowaniu czasu wolnego	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.4 Wsparcie jakości edukacji
		Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.2 Kulturowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
II. Trwały rozwój gospodarczy czerpiący z lokalnych zasobów	II.2 Wzmocnienie lokalnego rynku pracy II.4 Wsparcie innowacyjnych przedsięwzięć i inicjatyw gospodarczych II.5 Rozwój całorocznej infrastruktury i oferty turystycznej	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
III. Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią uwzględniające potrzeby mieszkańców i środowiska naturalnego	III.2 Modernizacja budynków i budowli oraz rewitalizacja przestrzeni publicznej	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Tabela 37. Zgodność z projektem Strategii Rozwoju Gminy Cisna na lata 2023-2030

Strategia Rozwoju Gminy Cisna na lata 2022-2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia

Wysoka jakość i dostępność infrastruktury społecznej, wzmacniającej kapitał społeczny	1.1. Rozwój infrastruktury społecznej, w tym zapewnienie wysokiej jakości edukacji i wychowania 1.3. Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury spędzania wolnego czasu	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru P. 1.4 Wsparcie jakości edukacji
		Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P. 2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną P. 2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Budowa zintegrowanej oferty turystycznej gminy, bazującej na posiadanych zasobach, w szczególności walorach przyrodniczo-krajobrazowych	2.1. Rozwój infrastruktury turystycznej 2.3. Wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw, w szczególności w obszarze oferty turystycznej gminy	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P. 1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej P. 1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska, wzrostowi gospodarczemu oraz jakości życia mieszkańców	3.3. Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego, ograniczenie niekorzystnego wpływu na klimat oraz podnoszenie efektywności energetycznej gminy	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P. 2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Tabela 38. Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Komańcza do roku 2030

Strategia Rozwoju Gminy Komańcza do roku 2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele główne	Cele szczegółowe	Cele	Przedsięwzięcia
Turystyczna Gmina Komańcza	1.2. Ochrona i udostępnianie dziedzictwa naturalnego i kulturowego	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej -animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji

Aktywna społecznie i przedsiębiorczo Gmina Komańcza	2.2. Tworzenie warunków do rozwoju aktywności społecznej		P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
Turystyczna Gmina Komańcza	1.1. Tworzenie warunków do rozwoju przemysłu turystycznego na terenie gminy	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Aktywna społecznie i przedsiębiorczo Gmina Komańcza	2.1. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Tabela 39. Zgodność ze Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Lesko na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Lesko na lata 2021-2030		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele strategiczne	Cele operacyjne	Cele	Przedsięwzięcia
Podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez wzmacnianie solidarności społecznej	Poprawa jakości i dostępu do rekreacji i spędzania czasu wolnego dla mieszkańców	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
	Poprawa jakości infrastruktury technicznej		
	Poprawne kształtowanie polityki przestrzennej		
	Szerzenie idei partycypacji społecznej	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
	Wdrażanie rozwiązań dla rozwoju dziedzictwa kulturowego w gminie		P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk

			związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Wzmacnianie dziedzictwa kulturowego poprzez rozwój usług turystycznych	Wykorzystanie istniejących uwarunkowań Miasta i Gminy dla rozwoju turystyki	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Efektywne zarządzanie kapitałem ludzkim	Podnoszenie jakości usług edukacyjnych	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.4 Wsparcie jakości edukacji P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną
	Poprawa jakości integracji społecznej oraz komunikacji międzypokoleniowej	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej
Adaptacja do zmian klimatycznych	Edukacja społeczności lokalnej w zakresie ekologii	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

Tabela 40. Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Zagórz na lata 2023 - 2032

Strategia Rozwoju Gminy Zagórz na lata 2023 - 2032		Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady	
Cele główne	Cele szczegółowe	Cele	Przedsięwzięcia
Poprawa warunków i jakości życia	Aktywizacja zawodowa i gospodarcza mieszkańców	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej
	Rozszerzenie oferty w zakresie kultury oraz sportu i rekreacji		P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Poprawa warunków i jakości życia	Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji

	Budowanie społeczeństwa obywatelskiego		P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym
	Poprawa jakości kształcenia		P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną
	Rozszerzenie oferty w zakresie kultury oraz sportu i rekreacji		P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Zwiększenie dostępności nowoczesnej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów	Rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.2 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru
Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie	Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego	Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji
Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki gminy	Zwiększenie konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw	Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie porównywanego dokumentu

LSR jest zgodna z prawem krajowym i unijnym, w tym z:

- Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Sposób realizacji oraz zakres operacji nie będzie naruszać postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 6 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, str. 3890) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.).

- Zasadą równości kobiet i mężczyzn.
- Zasadą niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną a LSR przestrzega przepisy art. 9 (3) rozporządzenia ramowego zgodnie z Wytocznymi dotyczącymi zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021.

5.2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Nasze Bieszczady ma charakter zintegrowany, co ma odzwierciedlenie w spójności celów i przedsięwzięć oraz związków pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w realizacji LSR. Zaplanowane w ramach LSR cele i przedsięwzięcia wynikają z diagnozy obszaru, w tym analizy problemów oraz wewnętrznych i zewnętrznych czynników rozwojowych i są ze sobą logicznie powiązane. Zintegrowany charakter LSR oznacza kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów i wspierania potencjałów poprzez łączenie mieszkańców oraz istniejących zasobów, działań i podmiotów w sferach społecznej i gospodarczej. Takie zintegrowane podejście stwarza możliwości rozwiązywania, całkowitego lub częściowego, zidentyfikowanych problemów oraz realne wzmocnienie już istniejących potencjałów obszaru. Operacje realizowane w ramach poszczególnych celów będą miały tendencje do uzupełniania swoich produktów i rezultatów.

W ramach sformułowanych w LSR celów zakłada się, iż integracja podmiotów i działań może zachodzić na poziomie mono- i dwufunduszowym. Integracja podmiotów w ramach celów i przedsięwzięć realizowana będzie poprzez wprowadzenie do Lokalnych Kryteriów Wyboru Operacji, kryteriów premiujących procesy integrujące sektory, zasoby, partnerów społecznych lub gospodarczych. Realizacja poszczególnych przedsięwzięć w ramach celów, zakłada współdziałanie sektorów publicznego, społecznego oraz gospodarczego tj. mieszkańców, samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, stowarzyszeń, osób fizycznych i przedsiębiorców. Działania na rzecz mieszkańców wiążą się m.in. z rozwojem przedsiębiorczości i ze wspieraniem lokalnych przedsiębiorstw, a to wiąże się ściśle z rozwojem społeczno-gospodarczym obszaru. Działania w sferze rozwoju ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru będą miały wpływ na poprawę szans życiowych mieszkańców. W przedsięwzięciach celu nr 2 niewątpliwie zauważalne to będzie w przypadku realizacji przedsięwzięć aktywizujących mieszkańców, w tym tych skierowanych do grup w niekorzystnej sytuacji, a także przedsięwzięć ukierunkowanych na zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Bardzo dobrym przykładem zintegrowanego podejścia jest realizacja celu 1 wraz z przedsięwzięciami. Przewiduje się tutaj współpracę jednostek samorządu terytorialnego, lokalnych stowarzyszeń, szkół i przedsiębiorców. W ramach LSR nacisk położony będzie na współpracę i wykorzystanie potencjału różnych lokalnych branż gospodarki. W ramach celu 1, gdzie większy nacisk położony został na uruchamianie i rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej (przedsięwzięcia 1.1 i 1.2) z różnych branż, m.in. przetwórstwa, produkcji oraz sektora turystycznego i rekreacji (dodatkowe punkty przy ocenie). Szczególnym rodzajem zintegrowania branż jest rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru, gdzie firmy różnych branż będą mogły korzystać z efektów budowy infrastruktury.

Kolejnym przykładem zintegrowanego podejścia jest realizacja celu 2 wraz z przedsięwzięciami. Przewiduje się tutaj współpracę jednostek samorządu terytorialnego, mieszkańców, ich grup nieformalnych i lokalnych stowarzyszeń. Ponadto w ramach celu ogólnego 2 proponowane przedsięwzięcia łączą np. branżę turystyczną i rekreacyjną z działaniami na rzecz zachowania i promowania lokalnego dziedzictwa kulturowe, które wspólnie przyczynią się do uzyskania zmiany i w sposób kompleksowy i spójny wpłyną na rozwiązanie danych dla tego zakresu problemów.

Jak wynika z powyższego synergia w ramach celów LSR może być osiągnięta poprzez wzajemne powiązanie i wzmocnianie się przedsięwzięć w obu celach, np.:

1) Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej (P.1.1) i rozwijanie tej działalności (P. 1.2) może przyczynić się do wzmocnienia kapitału społecznego (Cel 2). Przedsiębiorczość lokalna może stymulować aktywność społeczną i ekonomiczną mieszkańców, tworząc możliwości zatrudnienia i generując lokalne dochody. Może to również przyczynić się do zwiększenia świadomości ekologicznej (P.2.5), poprzez promowanie przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska.

2) Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru (P.1.3) może mieć pozytywny wpływ zarówno na poprawę warunków życia (Cel 1), jak i wzmocnienie kapitału społecznego (Cel 2). Dobrej jakości infrastruktura kulturalna, rekreacyjna

i turystyczna przyciąga zarówno mieszkańców, jak i turystów, tworząc atrakcyjne miejsca spotkań i integracji społecznej. Przykładowo, organizacja wydarzeń o charakterze integrującym (P.2.1) może korzystać z nowo wybudowanej infrastruktury, co przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności tych inicjatyw.

3) Wsparcie jakości edukacji LSR (P.1.4) może mieć pozytywny wpływ na rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną (P.2.3). Poprzez organizację zajęć pozalekcyjnych i warsztatów tematycznych, szkoły mogą aktywizować uczniów i rozwijać ich umiejętności w różnych dziedzinach. Ta synergia przyczyni się zarówno do poprawy warunków życia (Cel 1), jak i wzmocnienia kapitału społecznego (Cel 2), poprzez rozwijanie potencjału i zaangażowanie młodego pokolenia.

W ten sposób, poprzez powiązanie i współpracę różnych przedsięwzięć, strategia LGD Nasze Bieszczady może osiągnąć kompleksowe i wzajemnie korzystne rezultaty w zakresie poprawy warunków życia oraz wzmocnienia kapitału społecznego i aktywizacji mieszkańców.

Jedną z głównych idei LSR jest integracja obszaru. Formułując przedsięwzięcia do realizacji kierowano się przede wszystkim tym, iż stanowią one odpowiedź na problemy zdiagnozowane na całym obszarze realizacji LSR. Ponadto dzięki szeroko prowadzonym działaniom partycypacyjnym możliwe było pozyskanie diagnozy-opinii od wszystkich sektorów funkcjonujących na terenie LGD Nasze Bieszczady. Te dwa czynniki pozwalają zakładać, że wskazane w LSR przedsięwzięcia obejmą swoim zasięgiem cały obszar LGD. W ramach strategii dąży się do integrowania rozwoju w wymiarach środowiskowym, społecznym, kulturowym, przestrzennym, gospodarczym. Przedsięwzięcia zostały sformułowane w taki sposób, że realizacja jednego wymiaru sprzyja osiągnięciu celów w innych wymiarach.

Dodatkowym narzędziem integrującym podmioty działające na obszarze będzie narzędzie jakim jest „aktywizacja obszarowa”, tj. realizowana przez LGD w ramach działań takich jak: spotkania informacyjne, spotkania aktywizacyjne, spotkania robocze - eksperckie, informacje i komunikaty upowszechniane za pośrednictwem narzędzi informatycznych, publikacje informacyjno-promocyjne.

Pozytywnym rezultatem w przypadku podejścia LEADER są wszystkie pomysły opracowane oddolnie tzn. z inicjatywy społeczności lokalnej, lub przy jej aktywnym udziale. Jest to widoczne w zapisach samej Strategii, a będzie widoczne i potem w procesie jej wdrażania, kiedy społeczność lokalna będzie miała bardzo duży wpływ na ewentualne aktualizacje i zmiany Strategii. Istotną kwestią jest także kolegialne podejmowanie decyzji przy udziale mieszkańców, wszystkich zaangażowanych sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Umożliwienie społeczności lokalnej wpływania na kształt strategii oraz kierunki rozwoju obszaru aktywizuje i wzmacnia potencjał społeczności lokalnej poprzez włączenie jej w proces zarządzania lokalnym rozwojem, a następnie przekłada się na wzrost poczucia wartości jednostki, zdolności do samostanowienia oraz rozwoju różnorodnych form współpracy. Wzrost potencjału społeczności lokalnych z kolei przyczynia się do bardziej efektywnego zarządzania, nie tylko przez wzmacnianie kontroli społecznej, ale przede wszystkim przez wzrost efektywności zarządzania spowodowany włączeniem do procesu zarządzania wszystkich zainteresowanych stron. Wzrost potencjału mieszkańców przekłada się natomiast na chęć dalszego rozwoju, kształcenia, poszukiwania nowych rozwiązań, dobrych praktyk i kontaktów, nawiązywania współpracy na danym terytorium albo z podmiotami spoza niego.

Zastosowanie metody LEADER daje unikalną możliwość kompleksowego rozwiązywania lokalnych problemów dzięki realizacji przedsięwzięć o zróżnicowanym charakterze, które wzajemnie się uzupełniają i dopełniają. W ramach LSR będzie możliwe wsparcie różnych grup beneficjentów w sposób odmienny od innych instrumentów wsparcia. Dzięki LEADER można skoncentrować się na określonych grupach docelowych (osoby w niekorzystnej sytuacji) oraz grup kluczowych, z punktu widzenia realizacji LSR. LEADER pełni funkcję czynnika stymulującego tworzenie warunków do dokonywania inwestycji, w tym w razie potrzeby ze środków pochodzących z innych źródeł, a także reagowanie na inicjatywy społeczności prowadzone na mniejszą skalę, aby stawić czoła konkretnym wyzwaniom lokalnym, takim jak poprawa dostępu do infrastruktury społecznej czy budowanie kapitału społecznego. Istota podejścia oddolnego w ramach LEADER pozwoli rozwijać obszar objęty LSR, dzięki zintegrowanej lokalnej wiedzy i wysiłkom mieszkańców, umożliwi realizację operacji wykraczających poza obszar poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego tj. ponadlokalnych.

W ramach planu działania będą ogłaszane nabory w ramach poszczególnych przedsięwzięć, dzięki temu będzie możliwa realizacja różnorodnych działań od miękkich po twarde – inwestycyjne, działań dostosowanych do różnych grup beneficjentów. Realizacja zaplanowanych celów LSR za pośrednictwem różnych typów operacji wynika z konsultacji społecznych (badanie ankietowe, warsztaty konsultacyjne) co niewątpliwie wpłynie na jakość realizowanych działań, tak jak fakt, że przedsięwzięcia realizowane będą przez różne podmioty.

Określone w Strategii cele i przedsięwzięcia tworzą wspólny, ściśle ze sobą powiązany system, gdzie każdy z sektorów ma swoich przedstawicieli w LGD oraz na każdym poziomie realizacji Strategii ma również możliwość realizacji przedsięwzięć, a także wprowadzania zmian. Wszystkie poziomy pozostają w efekcie synergii z innymi, wzajemnie się uzupełniają, co stanowi wartość dodaną w postaci nowych partnerstw i relacji na obszarze. Stwierdzić należy, że komplementarne podejście do planowanych przedsięwzięć tworzy spójny system realizacji wszystkich celów, przedsięwzięć, jak i korelacji między podmiotami realizującymi LSR i działającymi się na obszarze LGD. Oczekiwanym efektem długofalowym wpływu realizacji LSR na rozwój obszaru działania LGD Nasze Bieszczady będzie jego zrównoważony rozwój społeczny oraz gospodarczy, przy optymalnym i racjonalnym wykorzystaniu posiadanych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i społecznych oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. W konsekwencji realizacji Strategii uzyskuje się efekt synergii prowadzący do co najmniej częściowego rozwiązania zdiagnozowanych w LSR problemów.

6. Rozdział VI Cele i wskaźniki.

6.1. Opis celów LSR

Proces dochodzenia do sformułowania celów realizowany był w trakcie przewidzianego dla zadania jakim było opracowanie LSR tak zwanego „Wsparcia przygotowawczego”, na które Zarząd LGD Nasze Bieszczady w miesiącu maju 2022 roku podpisał z Zarządem Województwa Podkarpackiego stosowną umowę. Zgodnie z powyższym w każdej Gminie obszaru zostały przeprowadzone spotkania umożliwiające sformułowanie celów jakie znalazły się w niniejszym dokumencie.

W trakcie spotkań dokonywano analizy mocnych i słabych stron obszaru działania LGD, analizy szans i zagrożeń obszaru działania LGD, zdefiniowano potrzeby i problemy obszaru działania LGD, a także dokonano identyfikacji grup docelowych dla poszczególnych celów LSR.

Dzięki powyższemu określono cele i dokonano analizy ich powiązań w LSR. Przeprowadzone spotkania pozwoliły wyodrębnić dwa cele zawierające 10 specyficznych przedsięwzięć oddziaływujących nawzajem na siebie. Opracowując powyższe kierowano się chęcią stworzenia takiej strategii, która będzie posiadać wzajemnie uzupełniające się działania, będące ze sobą wzajemnie powiązane z uwzględnieniem faktu, iż wszystkie zaplanowane w tej strategii działania mają służyć ludziom. Ludziom, którzy są mieszkańcami obszaru jak również tym, którzy planują związać się z tym obszarem poprzez różnego rodzaju decyzje inwestycyjne, w tym np. rozwijanie działalności gospodarczych służących innym mieszkańcom. Uczestnicy poszczególnych spotkań zwracali również uwagę na to, iż powyższe decyzje wynikać mogą również z faktu poprawy warunków do życia na obszarze w tym: dostępu do usług publicznych, komunalnych, edukacyjnych, rekreacyjnych i kulturalnych – bez tego nie ma mowy o tym, iż obszar może się rozwijać w sposób zrównoważony. Dlatego też, uzupełnieniem działań o charakterze gospodarczym bezwzględnie muszą być realizowane cele pozwalające na „inwestycje w infrastrukturę publiczną sprzyjającą ożywieniu gospodarczemu oraz tworzeniu dogodnych warunków do życia na obszarze LGD”, jak i mające wpływ na „wzmocnienie kapitału społecznego poprzez tworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju mieszkańców obszaru LGD”.

Podczas definiowania celów i poszczególnych przedsięwzięć nawiązywano do diagnozy obszaru i analizy SWOT.

Zdefiniowane i opracowane cele są w stosunku do siebie komplementarne, a także zgodne z zakresami tematycznym przewidzianymi do realizacji w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju przewidzianych dla strategii wielofunduszowych tj. uwzględniają:

- rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:
  - a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
  - b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- poprawę dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych punktach 1-3;
- poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej;
- kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmocnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;

- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji poprzez:
  - a. realizację operacji nie inwestycyjnych na rzecz grup osób wymagających włączenia,
  - b. realizację operacji inwestycyjnych przez podmioty świadczące usługi na rzecz grup osób wymagających włączenia w ramach swoich zadań ustawowych albo statutowych;
- rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną;
- wsparcie jakości edukacji;
- usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej;

W związku z powyższym na podstawie pozyskanych informacji opracowano poniżej zaprezentowane cele i przedsięwzięcia:

Tabela 41. Opis celów

Cel 1. Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady
<p>Dzięki realizacji tego celu teren działania LGD będzie atrakcyjnym obszarem dla mieszkańców i turystów, o dobrze rozwiniętej infrastrukturze, rozwijający się gospodarczo i społecznie. Cel ten obejmuje wszelkie działania w zakresie tworzenia warunków do zwiększania przedsiębiorczości mieszkańców, kształtowania przestrzeni publicznej i społecznej, w taki sposób, aby była jak najbardziej przyjazna dla mieszkańców, budowy więzi społecznych oraz wsparcia szkół.</p> <p>Cel został sformułowany w odpowiedzi na problemy wskazane przez mieszkańców podczas diagnozy i są to przede wszystkim:</p> <p>emigracja ludzi młodych/ mieszkańców, starzenie się społeczeństwa, wyludnianie się obszarów wiejskich, niska przedsiębiorczość mieszkańców LSR, mała innowacyjność w działalności społecznej i gospodarczej, mała liczba centrów kultury i miejsc spotkań dla młodzieży, niedostatecznie rozwinięta infrastruktura społeczna, słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa, niedostateczna oferta edukacyjna i dydaktyczna szkół.</p> <p>Analiza gospodarki i przedsiębiorstw z potencjałem rozwojowym jaka została przedstawiona w pkt. IV.1.c. tj. „Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości, branż z potencjałem rozwojowym”. Z przedstawionych tam informacji wynika, iż gospodarka na obszarze w badanym okresie jest w trendzie wzrostowym. Trend wzrostowy lub stały / utrzymujący się na stałym poziomie obserwuje się na obszarze w następujących działach / sekcjach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; - sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe; - sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; - sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; - sekcja F – Budownictwo; - sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa; - sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; - sekcja J - Informacja i komunikacja; - sekcja P – Edukacja; - sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; - sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; - sekcje S i T - Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby. <p>W związku z powyższym w trakcie konsultowania LSR ze społecznością lokalną uznano, iż w ramach celu I finansowane będą operacje / projekty zgodne z przewidzianym celem i przedsięwzięciem, a także z PKD zawierającym się w jednej z w.w. sekcji.</p> <p>Wsparcie infrastruktury służącej społeczności lokalnej, wsparcie doposażenia organizacji pozarządowych oraz działań wspierających szkoły na terenie LGD. Realizacja tych zamierzeń pozwoli na ograniczenie negatywnych</p>

zjawisk zidentyfikowanych w trakcie diagnozy, przez co nastąpi poprawa warunków życia lokalnej społeczności oraz spełnione zostaną jej oczekiwania wyrażane w trakcie konsultacji społecznych.	
P. 1.1 Podjęcie pozarolniczej działalności gospodarczej	<p>Wybór tego przedsięwzięcia został określony na podstawie przeprowadzonej analizy SWOT obszaru, badania ankietowego mieszkańców oraz rozmów prowadzonych w Punkcie informacyjno-konsultacyjnym w biurze LGD, konsultacji z mieszkańcami gmin objętych LSR. Potrzebę taką też wskazało 80% ankietowanych mieszkańców gmin LGD podczas badania ewaluacyjnego przeprowadzonego w 2022 r., którzy uznali, że temat tworzenia nowych miejsc pracy wciąż wymaga dofinansowania. Mieszkańcy wskazywali na wciąż małą przedsiębiorczość obszaru LGD - obszar LGD nadal charakteryzuje się małą aktywnością zawodową. Aby zapobiec problemom emigracji ludzi młodych, co może negatywnie wpłynąć na sytuację demograficzną gmin, należy wspierać działania, które pozwolą im rozpocząć życie zawodowe na własny rachunek, w formie samozatrudnienia. Za główne przyczyny emigracji można uznać: brak pracy, niska płaca w regionie, brak środków na założenie działalności gospodarczej. Wsparcie dla przedsiębiorczych, pomysłodawców przyczyni się do powstania miejsc pracy, generowania dobrych przykładów dla innych oraz do dostarczenia usług dla lokalnej społeczności.</p> <p>Preferowane będą operacje realizowane/wspierające przedstawicieli wskazanych grup w niekorzystnej sytuacji oraz podejmujące usługi wskazane podczas konsultacji społecznych jako priorytetowe, tj. innovacyjne, związane z ochroną środowiska/klimatu, cyfryzacją oraz usług czasu wolnego (m.in.: rekreacja, turystyka). Maksymalna kwota dofinansowana w ramach przedsięwzięcia na pojedynczą operację wynosić będzie 150 000,00 zł.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 200 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa</p> <p>Wskaźnik rezultatu - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.</p>
P. 1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	<p>Dla wielu przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LGD, barierą w rozwinięciu działalności jest brak możliwości sfinansowania przedsięwzięć. Przedsięwzięcie dedykowane dla podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarze LGD, które zdecydują się na rozwijanie działalności gospodarczej.</p> <p>Preferowane będą operacje rozwijające usługi wskazane podczas konsultacji społecznych, jako priorytetowe, tj. innovacyjne, związane z ochroną środowiska/klimatu, cyfryzacją oraz usług czasu wolnego (m.in.: rekreacja, turystyka). Maksymalna kwota dofinansowana w ramach przedsięwzięcia na pojedynczą operację wynosić będzie 300 000,00 zł.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 200 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa</p> <p>Wskaźnik rezultatu - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.</p>
P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej	<p>Wybór tego przedsięwzięcia wynika z rozmów z mieszkańcami podczas konsultacji społecznych oraz ma odzwierciedlenie w diagnozie obszaru i analizie mocnych i słabych stron obszaru. Problem braku wystarczającej infrastruktury w tym zakresie pojawił się we wszystkich gminach. Uczestnicy spotkań zwracali uwagę na konieczność tworzenia miejsc i warunków dla integracji mieszkańców i wzrostu ich aktywności społecznej. Obszar LGD dysponuje wieloma cennymi zasobami przyrodniczymi, walorami krajobrazowymi oraz ciekawym ukształtowaniem terenu. Wśród członków społeczności lokalnej rozpowszechnione jest jednak przekonanie, że owe zasoby są jeszcze nie w pełni wykorzystane i należy zagospodarować je poprzez budowę ogólnodostępnej infrastruktury, m.in. społecznej, turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej. Inwestycji w obszarze</p>

<p>oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru</p>	<p>infrastruktury wymaga również przestrzeń publiczna usytuowana w poszczególnych miejscowościach. Rewitalizacja istniejącej infrastruktury wzbogaci jej walory estetyczne, a co za tym idzie będzie impulsem do dalszego rozwoju i kształtowania przestrzeni publicznej. Realizacja tego typu projektów poprawi ład i wizerunek przestrzeni publicznej. W ramach przedsięwzięć tworzone będą także powierzchnie zielone i obiekty użyteczności publicznej – tak, aby obszar LSR faktycznie stał się bardziej atrakcyjny, dostosowany do potrzeb mieszkańców, w tym dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, unowocześniony, ulepszony, niezbędnym jest wdrożenie działań mających na celu poprawę estetyki, standardów obiektów użyteczności publicznej, obiektów niekomercyjnych, ale również takich, które wpisują się w architekturę krajobrazu całego obszaru. Wizualna strona tych działań może mieć wpływ na rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, na napływ osób z zewnątrz, inwestorów, przedsiębiorstw, na poprawę jakości życia mieszkańców. Poprawa atrakcyjności obszaru na terenach wiejskich ściśle wiąże się z poprawą standardu infrastruktury oraz z poprawą sfery życia społecznego mieszkańców. Niekiedy istniejące już obiekty często wymagają doposażenia, remontu połączonego z modernizacją. Niezbędne jest także urządzenie terenu wokół obiektów, urządzenie terenów zielonych, np. deptaki, fontanny, ogrody, place zabaw, boiska rekreacyjne, altany, miejsca na ogniska, izby pamięci regionalnej, itp. Przedsięwzięcie dedykowane do realizacji przez podmioty JSFP które dysponują infrastrukturą publiczną służącą mieszkańcom obszaru LGD i są zgodne z celem określonym dla przedsięwzięcia oraz ngo które swoją działalnością wspierają rozwój publicznej infrastruktury. Możliwe do realizacji inwestycje w ramach przedsięwzięcia zostały określone i oszacowane na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych z mieszkańcami.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: konkurs.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 700 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba wybudowanych/ przebudowanych/ zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczne, kulturalne, rekreacyjne, turystyczne</p> <p>Wskaźnik rezultatu - Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu w WPR.</p>
<p>P.1.4 Wsparcie jakości edukacji</p>	<p>W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego + (EFS+) zaplanowano kompleksowe programy rozwojowe, ukierunkowane na podniesienie jakości edukacji m.in. poprzez: przygotowanie założeń systemu nauczania i programów nauczania w zakresie dostosowania ich do wymagań rynku pracy poprzez, m.in. współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły i/ lub szkolenia i kursy dla uczniów prowadzące m.in. do nabywania, potwierdzania kompetencji i kwalifikacji; wsparcie uczniów w nabywaniu i rozwijaniu kompetencji kluczowych, wsparcie szkoły w prowadzeniu skutecznej edukacji włączającej (z wykorzystaniem modeli wypracowanych w projekcie Przestrzeń dostępnej szkoły), wsparcie psychologiczno-pedagogiczne uczniów i nauczycieli, wdrażanie programów dotyczących przeciwdziałania zjawiskom patologicznym w szkole, w tym wszelkiego rodzaju dyskryminacji uczniów, wsparcie szkół w budowaniu świadomości uczniów i rodziców w zakresie edukacji ekologicznej</p> <p>Źródło finansowania: EFS+.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 200 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.</p>

Wskaźnik rezultatu - Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.	
Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	
<p>Kapitał społeczny: zaangażowani mieszkańcy, aktywnie działające organizacje pozarządowe, inicjatywy obywatelskie, to bardzo istotne elementy nowoczesnego, otwartego społeczeństwa. Budowanie kapitału społecznego jest głównym czynnikiem integrującym rozwój obszarów wiejskich i rozwój społeczno-gospodarczy kraju. Wspieranie instytucji działających w obszarze integracji społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego powinno stanowić jeden z priorytetów realizacji. Cel został sformułowany w odpowiedzi na problemy wskazane przez mieszkańców podczas diagnozy i są to przede wszystkim:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niedostateczna oferta edukacyjna i dydaktyczna szkół, – niedostateczna oferta zajęć pozalekcyjnych, – niedostateczna oferta imprez integracyjnych, – emigracja ludzi/młodych mieszkańców, – starzenie się społeczeństwa, – pogłębiający się brak zaangażowania społecznego, – rosnące problemy społeczne – patologie, – niedostateczna oferta zajęć dla seniorów, – niewystarczające środki budżetowe na dofinansowanie placówek oświatowych – odejście od tradycji i kultury – niedostateczne środki na utrzymanie, wyposażenie i inwestowanie w rozwój świetlic wiejskich, ośrodków sportu i rekreacji, KGW, OSP i innych instytucji aktywizacji mieszkańców, – dezintegracja młodzieży oraz niskie zainteresowanie mieszkańców problematyką społeczną oraz lokalnymi sprawami. <p>Realizacja celu będzie realizowana w ramach działań finansowanych z PS WPR oraz EFS+. Działania te są ze sobą ściśle powiązane – działania edukacyjne, szkoleniowe pozwalające nabyć wiedzę (warsztaty, kursy), animacyjne i aktywizacyjne, promocyjne., wyjazdy, wycieczki. Powyższe ma na celu włączenie społeczne mieszkańców oraz pobudzenie ich do aktywnych postaw. Nabycie praktycznej wiedzy i umiejętności w ramach działań z operacji własnych może zaowocować nowymi, innowacyjnymi pomysłami, które będą wdrożone na obszarze LGD.</p>	
P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym	<p>Realizacja tego przedsięwzięcia ma oddziaływać na zidentyfikowany problem obszaru LSR jakim jest potrzeba aktywizacji społeczności lokalnej z terenu LGD. W diagnozie społeczno-gospodarczej LSR wskazuje się na zróżnicowaną względem gmin aktywność społeczności lokalnej. Zakłada się organizowanie różnego rodzaju przedsięwzięć o charakterze kulturalno-społecznym integrujących mieszkańców. Zachęcenie mieszkańców do aktywnego działania na rzecz rozwoju lokalnego przyczyni się do wzrostu wiedzy o lokalnych zasobach i nawiązania nowych relacji. W ramach przedsięwzięcia dopuszcza się organizowanie przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym, rekreacyjnym zmierzających do aktywnego udziału w życiu społecznym, poprzez szeroko pojętą organizację czasu wolnego.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 50 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych zadań</p> <p>Wskaźnik rezultatu: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.</p>
P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych,	<p>Podczas rozmów z mieszkańcami i osobami aktywnie zaangażowanymi w różnego rodzaju organizacje społeczne, padały głosy, że tego typu działania są bardzo potrzebne. Funkcjonujące na terenie LGD organizacje społeczne, artystyczne, zespoły folklorystyczne i inne organizacje życia społecznego wymagają doposażenia. Te, którym dysponują w znacznej części jest zniszczone i przestarzałe. Konieczny jest więc, zakup wyposażenia, w tym m.in. sprzętu RTV i AGD, mebli, krzeseł, stolików i wiele innych potrzebnych narzędzi. Prężnie działające biblioteki i domy kultury będące ośrodkami animacji także</p>

artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego	<p>wymagają dodatkowego wyposażenia. Na terenie LGD działa wiele zespołów folklorystycznych, kół gospodyń wiejskich, klubów sportowych. Zespoły te borykają się z brakiem strojów, instrumentów muzycznych, wyposażenia sportowego.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 80 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych zadań</p> <p>Wskaźnik rezultatu - Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu w WPR.</p>
P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną	<p>Wybór tego przedsięwzięcia wynika z rozmów z mieszkańcami podczas konsultacji społecznych oraz ma odzwierciedlenie w diagnozie obszaru i analizie mocnych i słabych stron obszaru. Problem braku dodatkowych i atrakcyjnych edukacyjnie form spędzania czasu wśród dzieci i młodzieży pojawił się we wszystkich gminach. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się realizację działań ukierunkowanych na rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną uwzględniającą m.in.:</p> <p>wsparcie różnych form rozwijających kompetencje, uzdolnienia, umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania uczniów (np. poprzez zajęcia realizowane w obszarze bezpośrednio związanym z tematem rozwijanych kompetencji umiejętności, uzdolnień i wiedzy; korepetycje, szkolenia, warsztaty, wyjazdy studyjne i szkoleniowe, półkolonie tematyczne);</p> <p>wsparcie działań służących pomocy uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów (np. związanych z pandemią COVID-19; stresem, wymaganiami i obowiązkami, presją społeczną i medialną);</p> <p>zajęcia dydaktyczno-wychowawcze skierowane do uczniów z trudnościami edukacyjnymi;</p> <p>zajęcia zwiększające wiedzę uczniów na temat zmian klimatycznych oraz zielonych umiejętności i kompetencji.</p> <p>Źródło finansowania: EFS+.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 300 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.</p> <p>Wskaźnik rezultatu - Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.</p>
P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	<p>Podczas Analizy SWOT, badania ankietowego oraz rozmów z mieszkańcami i osobami aktywnie zaangażowanymi w różnego rodzaju organizacje społeczne, padały głosy, że konieczne jest podejmowanie działań mających na celu aktywizację środowisk senioralnych. Szybko postępujące starzenie się społeczeństwa sprawia, że liczba seniorów rośnie. Komfort psychofizyczny seniorów wiąże się bezpośrednio z ich aktywnością społeczną. Zapewnienie zajęć dla seniorów, a tym samym kontaktów społecznych przyczyni się do ich lepszej kondycji, a także stanowi odciążenie dla domowników. W trosce o ich zdrowie i aktywność fizyczną i społeczną chcemy zaproponować im możliwość aktywnego spędzania czasu, nabywania nowych umiejętności. Poprzez wspólne spotkania będą mogli podzielić się swoimi doświadczeniami życiowymi oraz wiedzą. Będzie to okazja do aktywizacji, integracji i utrzymania ich kontaktów ze środowiskiem. W ramach przedsięwzięcia skupimy się na działaniach angażujących osoby starsze w życie społeczności lokalnych, wspierając tworzenie klubów seniora oraz istniejące placówki wsparcia osób starszych.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia dopuszcza się organizowanie przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym, rekreacyjnym zmierzających do aktywnego udziału w życiu społecznym, poprzez szeroko pojętą organizację czasu wolnego, np. gimnastyka, zajęcia na basenie, warsztaty artystyczne, pogadanki ze specjalistami - lekarze, rehabilitanci, psychologowie, warsztaty kulinarne, warsztaty ogrodnictwa, wieczorki taneczne, itp.</p> <p>Źródło finansowania: EFS+.</p>

	<p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 196 894,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie. Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.</p> <p>Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.</p> <p>Wskaźnik rezultatu: Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej.</p>
<p>P.2.5</p> <p>Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji</p>	<p>Głównym założeniem tego przedsięwzięcia będzie podniesienie wiedzy i umiejętności w obszarze ekologii, zielonej gospodarki i biogospodarki, poprzez organizację szkoleń, warsztatów. Pozwoli to na podniesienie i upowszechnienie aktualnej wiedzy i nabywaniu nowych doświadczeń w tych dziedzinach.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: projekt grantowy.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 10 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych zadań</p> <p>Wskaźnik rezultatu: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.</p>
<p>P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji</p>	<p>Głównym założeniem tego przedsięwzięcia będzie wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji poprzez organizację w ramach operacji własnych LGD wyjazdu studyjnego.</p> <p>Źródło finansowania: EFRROW.</p> <p>Sposób realizacji przedsięwzięcia: operacja własna.</p> <p>Budżet na przedsięwzięcie: 10 000,00 €.</p> <p>Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych działań</p> <p>Wskaźnik rezultatu: Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.</p>

Podział kwot budżetu na poszczególne cele i przedsięwzięcia, grupy docelowe oraz sposób realizacji przedstawiony został w **Załączniku nr 1 do LSR – Cele i przedsięwzięcia**.

7. Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.

Celem określonej procedury jest rzetelny, otwarty, konkurencyjny, przejrzysty i bezstronny wybór operacji oraz zapewnienie potencjalnym Wnioskodawcom równego dostępu do informacji o warunkach i sposobie wyboru projektów. Doświadczenie zdobyte pokazało, iż dobrze opracowane procedury wyboru operacji - będące zrozumiałymi dla beneficjentów oraz pozwalające na niebudzącą zastrzeżeń ocenę prowadzoną przez Radę LGD, pozwalają na zgodną z założeniami LEADRA realizację Lokalnej Strategii Rozwoju.

Przystępując do przygotowania prac nad procedurami oceny operacji dla perspektywy 2023 – 2027 w pierwszej kolejności, zapoznano się z wynikami przeprowadzonych konsultacji społecznych pod kontem zakresów i rodzajów operacji jakie zostały wskazane do realizacji, następnie przeanalizowano wskazane w trakcie prowadzonych konsultacji grupy osób w nie korzystnej sytuacji, ponadto dokonano (pracownicy biura LGD, członkowie Zarządu LGD, Rady LGD) analizy przypadków budzących wątpliwości przy ocenie wniosków w okresie 2014 – 2020, m.in. przeanalizowano Protokoły z posiedzenia Rady LGD oraz uzasadnienia kryteriów oceny operacji, jak również zmian jakie następują w wyniku pojawienia się dwóch funduszy w LSR.

Uznano, iż fakt opracowania i posiadania „idealnych procedur” jest jednym z ważniejszych elementów prac nad przygotowywanym dokumentem jakim jest LSR, gdyż stanowią one o jednym z kluczowych elementów wdrażania strategii, w tym umożliwiających kreowanie zaprojektowanych zmian na obszarze. Nad stosowaniem procedur czuwa Rada LGD, wykorzystując w procesie dokonywania swoich wyborów wsparcie biura LGD.

Jak powyżej wspomniano działania jakie wiążą się z wyborem poszczególnych przedsięwzięć do dofinansowania opierają się o rozwiązania formalno - instytucjonalne jakie przedstawione zostały w: niniejszej LSR, Regulaminie Rady LGD, procedurze wyboru i oceny operacji LSR, procedurze wyboru i oceny grantobiorców, lokalnych kryteriach wyboru operacji, kryteriach wyboru grantobiorców (EFS+).

Ponadto należy zwrócić uwagę, iż powyższe m.in. wynika z zapisów zawartych w Statucie Stowarzyszenia i wskazuje tam na: wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalania kwoty wsparcia należy do wyłącznej kompetencji Rady LGD. Dzięki temu Rada dokonuje oceny zgodności operacji z LSR w oparciu o ustaloną procedurę wyboru i oceny operacji oraz z zastosowaniem kryteriów wyboru operacji z niebudzącym wątpliwości interpretacyjnych szczegółowym opisie wyjaśniającym znaczenie poszczególnych kryteriów.

W związku z powyższym kryteria wyboru operacji oraz punktacja są obiektywne, niedyskryminujące, przejrzyste oraz powiązane z diagnozą obszaru. W przypadku kryteriów jakościowych zawierają szczegółowy opis podejścia do ich oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia. Kryteria zostały dookreślone w zakresie minimalnych i maksymalnych wartości.

Za operacje zgodne z lokalnymi kryteriami wyboru uznaje się operacje, których średnia liczba uzyskanych punktów, wynosi, co najmniej 50% maksymalnej liczby punktów możliwych do uzyskania. Ze względu na różne cele i charakter poszczególnych operacji stosowane będą różne zestawy lokalnych kryteriów wyboru. Projektując kryteria wyboru operacji dążono do ich sformułowania w sposób umożliwiający zapewnienie realizacji założonych do osiągnięcia wskaźników, które wynikają z przeprowadzonej diagnozy, z ustaleń poczynionych podczas definiowania problemów, celów, wskaźników, przedsięwzięć.

Dodatkowym celem stosowania kryteriów, ma być zapewnienie jak najefektywniejszego wyboru operacji najlepiej pasujących do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć oraz premiujące w szczególności operacje:

- zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,
- dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji,
- realizowane w partnerstwie (np. współpraca różnych grup interesu, sektorów itp..),
- zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności).
- innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR (z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru).

Wszystkie przyjęte rozwiązania zostały opracowane z wykorzystaniem metod partycypacyjnych przy jednoczesnym wykorzystaniu doświadczeń minionych perspektyw finansowych oraz aktów prawnych regulujących proces aplikowania i obsługi wniosków. Proces ten wynika z zapisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. oraz ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności z późniejszymi zmianami. Z powyższego wynika możliwość ogłaszania konkursów na działania związane z „Wdrażaniem operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”. Na podstawie art. 33 rozporządzenia 2021/1060 następujące zadania są wykonywane na zasadzie wyłączności przez lokalne grupy działania: opracowanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury i kryteriów wyboru, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru; przygotowywanie i publikowanie naborów wniosków; wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia oraz przedstawianie wniosków podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem.

Kolejnym ważnym założeniem przyszłych kryteriów oceny będzie promowanie projektów wpisujących się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus (NEB). Program NEB opiera się na łączeniu założeń Europejskiego Zielonego Ładu z naszym codziennym życiem i przestrzeniami, w których funkcjonujemy. NEB kieruje się trójkątem trzech podstawowych, nierozłącznych wartości, takich jak: zrównoważony rozwój, estetyka oraz integracja. LSR również angażuje mieszkańców do wspólnego tworzenia zrównoważonych, sprzyjających włączeniu społecznemu i estetycznych miejsc do życia. LSR zapewnia realizację inicjatywy Bauhaus na lokalnym poziomie. Realizacja nowego europejskiego Bauhausu w LSR *oznacza docieranie do lokalnych obszarów, zgodnie z podejściem terytorialnym i aktywizację społeczności lokalnej w różnych dyscyplinach i sektorach.*

7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze związłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR, oraz ustalenie kwoty wsparcia należy do właściwości Rady, która jest wybierana przez Walne Zebranie Członków LGD, spośród członków LGD. W skład Rady wchodzi przedstawiciele grup interesów publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych, a żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Nabory wniosków będą ogłaszane zgodnie z harmonogramem naborów wniosków o wsparcie. Harmonogram na kolejny rok oraz regulamin naborów będzie uzgadniany z Zarządem Województwa i podawany do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD, zgodnie z ustawą RLKS.

Wybory operacji, w zależności od rodzaju operacji i funduszu z którego przewidziane jest wsparcie, będą przeprowadzane zgodnie z: ustawą o RLKS, ustawą ZFŚE, wytycznymi, programem regionalnym oraz założeniami linii demarkacyjnej określającej podział kompetencji między poziomem krajowym oraz regionalnym.

Do oceny i wyboru operacji będą stosowane procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR, regulamin organu decyzyjnego oraz kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania kryteriów, a w przypadku projektów grantowych- procedurą wyboru i oceny grantobiorców uwzględniająca kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów, jak i operacji własnych.

Właściwie przygotowane procedury pozwolą na wybór tych projektów, które faktycznie przyczynią się do realizacji zaplanowanych w LSR celów i wskaźników, a tym samym rozwiązują kluczowe problemy społeczne. Tworząc powyższe dokumenty kierowano się wytycznymi wyznaczonymi poprzez odpowiednie akty legislacyjne, zarówno europejskie, jak i krajowe oraz ustaleniami, które zostały wypracowane w czasie procesu konsultacji i tworzenia LSR. Pozwoli to na odpowiedni dobór kryteriów lokalnych oraz dostosowanie procedur do potrzeb przyszłych beneficjentów. Dopiero takie połączenie aktów normatywnych z potrzebami wywodzącymi się od samych mieszkańców obszaru daje gwarancję jasnych reguł, a przez to jasnych odpowiedniego wykorzystania środków.

Procedury oraz Regulamin Rady szczegółowo określają zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji. Określają sposób organizacji naborów i szczegółowy proces informacyjny z nimi związany. Pozwalają uniknąć ryzyka wystąpienia konfliktu interesów. Zapewniono bezstronność członków Rady i pracowników biura, poprzez składanie w procesie wyboru operacji stosownych deklaracji bezstronności, co w przypadku powiązań osobistych, czy biznesowych powoduje ich wyłączenie z oceny i wyboru danego projektu. Weryfikację powiązań osobowych i kapitałowych weryfikowana jest także na podstawie dostępnych rejestrach. Ocena operacji dokonywana jest w dwóch etapach. Pierwszy etap polega na wstępnej weryfikacji w zakresie spełnienia warunków udzielania wsparcia oraz zgodności z LSR (ocena formalna). Etap drugi polega na ocenie spełniania przez operację kryteriów wyboru określonych w LSR. Członkowie Rady dokonują oceny wniosków wypełniając kartę lokalnych kryteriów wyboru operacji i przyznając punktację.

Do oceny działań w ramach konkursu zostaną opracowane karty lokalnych kryteriów wyboru w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, rozwijania działalności gospodarczej oraz pozostałych operacji. Osobna karta oceny przeznaczona będzie do projektów grantowych. Karty oceny stanowią załącznik do Procedury oceny i wyboru operacji, a w przypadku projektów grantowych stanowią załącznik do Procedury wyboru i oceny grantobiorców. W procesie wyboru operacji Rada podejmuje decyzję w formie uchwały.

Ponadto procedury zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru oraz określają tryb wniesienia przez wnioskodawcę protestów lub odwołań od rozstrzygnięć Rady LGD, w sposób zapewniający możliwość skutecznego jego wniesienia.

Aby zapewnić prawidłowe i zgodne z obowiązującymi przepisami przeprowadzanie wyboru i oceny operacji i grantobiorców, opracowany będzie dla pracowników biura LGD. Plan szkoleń będzie uwzględniał regularne szkolenie zarówno członków rady jak i pracowników w celu nabywania lub poszerzania wiedzy w zakresie niezbędnym do realizacji zadań wynikających z kompetencji przy wdrażaniu LSR.

7.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Ustanawianie i zmiany kryteriów wyboru operacji jest sformalizowanym procesem nad którego realizacją czuwa Zarząd LGD wraz z biurem, będącym organem wykonawczym realizującym powyższe. Ustanawianie kryteriów realizowane jest poprzez Walne Zebranie Członków LGD, natomiast zmiana kryteriów wyboru przebiega zgodnie z „procedurami zmian w lokalnych kryteriach wyboru operacji” (dotyczy to również projektów grantowych i operacji własnych).

Zgodnie z powyższymi założeniami dla kryteriów wyboru operacji, podobnie jak sama LSR, są uchwalane przez Walne Zebranie Członków LGD, natomiast ostateczny ich kształt i późniejsza aktualizacja należą do kompetencji Zarządu.

Stosowanie kryteriów, nie jest elementem stałym / niezmiennym. Kryteria mogą podlegać zmianom. Sposób zmiany określa stosowna do tego zagadnienia procedura (procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru), została

ona sformułowana już na etapie opracowania LSR, stwarzając gwarancję ewentualnego uruchomienia w przyszłości swego mechanizmu naprawczego w sytuacji, gdyby np. zaproponowane początkowo zestawy kryteriów selekcji nie przynosiły oczekiwanych rezultatów lub wręcz w niekorzystny sposób realizowały politykę wsparcia LGD zapisaną w LSR.

Konieczność zmian kryteriów może wynikać w szczególności z następujących przyczyn: zmiany obowiązujących przepisów, rozporządzeń regulujących zagadnienia objęte LSR, uwag zgłoszonych przez Instytucję Wdrażającą, uwag zgłoszonych przez organy kontrolujące działalność LGD, wniosków wynikających z praktycznego stosowania LSR a także przeprowadzonej ewaluacji LSR.

Organami upoważnionymi do zgłoszenia propozycji zmian są: Rada LGD, Zarząd LGD, Komisja Rewizyjna LGD, członkowie Stowarzyszenia. Propozycję zmian mogą zgłosić również mieszkańcy obszaru adresując swoją propozycję do jednego z w.w. organów. Za propozycje zmian kryteriów w LSR odpowiada Zarząd LGD.

Podstawową zasadą prawidłowości procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR jest stosowanie tych samych kryteriów i procedur w całym procesie wyboru w ramach danego naboru. Stosowanie kryteriów wyboru zmienionych w trakcie trwania danego naboru jest niedopuszczalne.

Propozycja zmian podlega konsultacjom społecznym przez umieszczenie ich wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej Stowarzyszenia (w terminie, co najmniej 7 dni przed terminem Zarządu).

Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów kluczowych z punktu widzenia realizacji PROW 2022-2027 oraz EFS + m.in. tworzenie miejsc pracy, kryteria skierowane do grup osób w nie korzystnej sytuacji, innowacyjność.

Kryteria oceny zgodności operacji z LSR oraz kryteria oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru (dotyczy to również projektów grantowych i operacji własnych) przyjmowane są uchwałą Zarządu. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia zgłoszonej propozycji i zmian kryteriów oceny zgodności operacji z LSR lub kryteriów oceny operacji według lokalnych kryteriów wyboru obowiązują one dla naborów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian uchwałą Zarządu.

Wszystkie opracowane procedury (dotyczy to również projektów grantowych i operacji własnych). zawsze są udostępniane do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD.

7.3 Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także lub operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR, o ile zostały przewidziane w LSR.

Zgodnie z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej innowacyjność w ramach interwencji jest rozumiana bardzo wszechstronnie, z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru (kontekst lokalny). Preferowane jest wdrażanie innowacji poprzez implementowanie zupełnie nowych produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania, lecz przewiduje się możliwość udoskonalenia rozwiązań już istniejących

Innowacyjność operacji w ramach LSR polega na:

- wprowadzeniu na rynek nowej usługi, produktu , technologii lub realizacji operacji w oparciu o nową usługę, produkt, technologię
- nowym sposobie zaangażowania społeczności lokalnej,
- nowatorskim wykorzystaniu lokalnych surowców, zasobów, w tym także kulturowych, historycznych, przyrodniczych i ludzkich,
- nowatorskim sposobie aktywizacji społeczności lokalnych i grup społecznych oraz włączenie ich w proces rozwoju społeczno- gospodarczego

Stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

- kreatywne- powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji;
- imitujące- wzorowane na wcześniejszych powstałych usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów, przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych;
- pozorne- w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

W ramach przeprowadzonych konsultacji określono, iż innowacyjne rozwiązania zaproponowane w LSR stanowią rodzaj dodatkowej szansy dla rozwoju obszaru LGD. Innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu, usługi, procesu, technologii), nowej metody organizacyjnej, stworzenie nowego

przedsiębiorstwa lub organizacji miejsca pracy. Minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda organizacyjna były nowe (lub znacząco udoskonalone) na terenie miejscowości, gdzie będzie realizowana operacja a maksimum na całym obszarze LGD Nasze Bieszczady.

W ramach animowania do wdrażania innowacji planuje się w ramach operacji własnych, organizację wyjazdów studyjnych w celu poszukiwania nowych elementów i rozwiązań potrzebnych do rozwoju obszaru LGD. Ma to na celu poznanie doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań. Celem powyższego działania będzie podniesienie wiedzy i umiejętności członków i mieszkańców w zakresie innowacyjności, zwiększenie umiejętności zarządzania projektami z zakresu rozwoju obszarów wiejskich oraz zapoznanie się z dobrymi praktykami w zakresie innowacyjności w projektach społecznych i inwestycyjnych.

LGD, jako inicjator rozwoju w swoich regionach oraz animator życia kulturalnego i społecznego w ramach realizacji planu komunikacji będzie informować i zachęcać mieszkańców LGD do podejmowania działań innowacyjnych. Poprzez pokazywanie dobrych praktyk będziemy inspirować potencjalnych beneficjentów do wdrażania w swoich projektach działań kreatywnych, nowych, niekonwencjonalnych.

7.4 Informacja o ewentualnej realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village) i/lub operacji własnych i/lub operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.

W celu maksymalizowania skuteczności realizacji LSR planuje się wykorzystanie idei projektów grantowych. Zgodnie z nią operacja taka składa się z szeregu komplementarnych grantów, realizowanych przez różnorodne podmioty działające na obszarze objętym LSR, przyczyniających się łącznie do realizacji celów i wskaźników założonych w danym projekcie grantowym. To LGD rozpatruje wnioski, wybiera projekty, nadzoruje ich wdrażanie, co w efekcie usprawnia dostęp różnych organizacji do tych środków, a poprzez to wpływa na ich aktywizację.

Poprzez ich realizację wspierane będą działania integracyjne / aktywizacyjne kierowane do różnych grup odbiorców, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, dzieci i młodzieży oraz seniorów. Działania te ukierunkowane będą na edukację nieformalną grup będących w niekorzystnej sytuacji a także na rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz wszechstronne przewidziane wytycznymi dla działań wsparcie dla szeroko rozumianego kapitału społecznego, a także rozwój oraz promowanie zasobów lokalnych zarówno tych materialnych jak i niematerialnych.

LGD planuje realizację projektów grantowych zarówno w ramach środków z EFRROW jak i EFS+. Projekty grantowe to operacje, w których LGD udziela grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji przez grantobiorców. Każdy projekt grantowy składa się z zadań podobnych lub kilku zadań komplementarnych składających się na jedną spójną operację. Kosztami kwalifikowalnymi projektu grantowego są granty, tj. środki finansowe przeznaczone na realizację danego zadania powierzonego do realizacji grantobiorcy. Wybór grantobiorców do realizacji zadań w ramach projektów grantowych LGD będzie się odbywał przy zastosowaniu Procedury wyboru i oceny grantobiorców uwzględniającej kryteria wyboru grantobiorców.

Ze środków EFRROW w ramach PS WPR planowana jest realizacja 3 projektów grantowych:

- **P.2.1 Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym.**
- **P.2.2 Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego.**
- **P.2.5 Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji**

W ramach projektów grantowych będą również realizowane wszystkie przedsięwzięcie ze środków EFS+ w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027:

- **P.1.4 Wsparcie jakości edukacji**
- **P.2.3 Rozwój zdolności uczniów poza edukację formalną**
- **P.2.4 Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej**

W ramach środków EFRROW planuje się realizację operacji własnej związanej z aktywizacją lokalnej społeczności w zakresie nabywania wiedzy o realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji.

- **P.2.6 Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji**

Operacja własna może być realizowana, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie mogą stanowić więcej niż 20 % budżetu

komponentu na Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne zawierają opis znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (m.in. wyjaśnienie dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty).

8. Rozdział VIII Plan działania.

Plan działania przedstawiony w LSR powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w rozdziale dotyczącym celów i przedsięwzięć. Jest on efektem przeprowadzonych z podmiotami społecznymi i publicznym, przedsiębiorcami oraz mieszkańcami obszaru LGD - konsultacji społecznych.

Plan działania obejmuje główne kierunki rozwoju lokalnego obszaru na którym działa LGD Nasze Bieszczady. Głównym założeniem planu działania jest racjonalna w czasie realizacja celów, przedsięwzięć oraz wskaźników zawartych w LSR, które zostały przypisane do poszczególnych przedsięwzięć.

Projektując plan działania - LGD przede wszystkim w jego postępie uwzględniała przyjęty budżet dla poszczególnych przedsięwzięć w sposób umożliwiający identyfikację okresów w których możliwe będzie wskazanie postępu osiągania poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu. Harmonogram ogłaszania naborów w ramach poszczególnych przedsięwzięć został zaplanowany w ten sposób, aby możliwe było udzielenie wsparcia w wysokości pozwalającej na osiągnięcie wskazanych w umowie ramowej kamieni milowych, w odniesieniu do alokacji w ramach PS WPR i programu regionalnego.

Ponadto planowanie postępów realizacji LSR uwzględnia potrzeby jakie wynikają z założeń programowych – PS WPR - odnoszących się do potrzeby osiągnięcia wymaganych tzw. kamieni milowych, które uwzględniają kolejno następujące po sobie okresy / lata, tj.: do 31.12.2024 r., do 31.12.2025 r., do 31.12.2026 r., do 31.12.2027 r., do 31.12.2028 r., do 31.12.2029 r.

Realizacja zaplanowanych w ramach LSR przedsięwzięć została rozłożona w miarę możliwości na cały okres wdrażania strategii przy uwzględnieniu możliwości kadrowych i kamieni milowych wynikających z umowy ramowej. Osiągnięcie większości wskaźników produktu zaplanowano do końca 2027 roku. Na rok 2028 zaplanowano osiągnięcie wszystkich wskaźników produktu i wszystkich wskaźników rezultatu, a tym zrealizowanie kluczowych efektów wdrażania LSR i realizację poszczególnych celów.

Operacje zaplanowane do realizacji w ramach PS WPR, zostały zaplanowane w sposób umożliwiający osiągnięcie wymaganych kamieni milowych tj.: do 30 czerwca 2026 r. zaplanowano udzielenie wsparcia w wysokości powyżej 40% wartości określonej w umowie oraz do 31 grudnia 2027 r. zaplanowano udzielenie wsparcia w wysokości powyżej 80% wartości określonej w umowie. W przypadku programu EFS+ udzielanie wsparcia zaplanowano tak, aby do 31.12.2026 roku wydatkować co najmniej 40% środków, a 90% środków do końca 2028 roku.

Opracowany plan działania wpisuje się w oczekiwania społeczne, uwzględniając różnorodne potrzeby mieszkańców obszaru - w tym osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, osób młodych do 25 roku życia, seniorów, a także samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców. Powyższe działania zostaną zrealizowane w poszczególnych latach wdrażania LSR, przy pomocy programów takich jak PS WPR oraz EFS+. Na podstawie przeprowadzonych badań własnych oraz zrealizowanych konsultacji w środowiskach lokalnych – chcąc osiągnąć zaplanowane w LSR założenia – zaplanowano do zastosowania narzędzia, które będą adekwatne do osiągania zaplanowanych wyników. LGD przewidziała możliwość realizacji zaplanowanych celów za pośrednictwem: projektów konkursowych, projektów grantowych oraz operacji własnej w ramach PS WPR. Natomiast realizacja przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, zostanie zrealizowana za pomocą projektów grantowych.

Proces wdrożeniowy LSR składać się będzie z naborów przeprowadzanych systematycznie poczynając od podpisania umowy ramowej. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników został opracowany na podstawie analizy problemów zgłaszanych przez mieszkańców, w taki sposób, aby kolejne nabory były uzupełnieniem następnych. Takie działania pozwolą osiągnąć wszystkie zakładane cele, a tym samym zrealizować kluczowe efekty wdrażania. Zakłada się, że efekty pierwszych przedsięwzięć i ich wskaźników zaplanowanych już na koniec 2025 r. będą podbudową dla kolejnych zaplanowanych działań LSR. Synergiczność działań pozwoli osiągnąć efekt maksymalnych korzyści dla terenu działania LGD. Współpraca oraz wzajemne uzupełnianie się przedsięwzięć stanie się siłą napędową rozwoju terenu działania.

Plan działania należy uznać za racjonalny, gdyż zaplanowano go w sposób gwarantujący spełnienie celów i założeń zawartych w LSR. W początkowej fazie harmonogramu przedsięwzięto środki na działania aktywizujące

lokalne środowisko oraz rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną. Kolejne lata to zwiększenie się liczby nowych miejsc pracy, integracja mieszkańców terenu LGD oraz wzmacnianie kapitału społecznego. Kompleksowe podejście do rozwoju lokalnego, wykorzystujące zasoby obszaru zawarte w celach pozwoli na spełnienie założonych wskaźników, a co za tym idzie – zniwelowanie problemów zgłaszanych przez lokalną społeczność.

Takie rozplanowanie naborów wniosków o dofinansowanie w ramach poszczególnych przedsięwzięć ma na celu zrównoważoną realizację LSR, uwzględniającą dbałość o płynność finansową LGD, która ma zapewnić realizację przedsięwzięć w ramach EFS+ (tj. uwzględniającą pokrycie wymaganego 5% wkładu własnego ze środków LGD), uniknięcie problemów organizacyjnych, dużej liczby protestów i problemów związanych z obsługą poszczególnych beneficjentów (w tym wniosków o dofinansowanie oraz wniosków o płatność).

Cele LSR będą osiągane również poprzez realizację planu komunikacji i działań animacyjnych.

Szczegółowy Plan działania stanowi Załącznik nr 2 do LSR.

9. Rozdział IX Plan finansowy LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Nasze Bieszczady jest strategią wielofundusową i będzie finansowana ze środków dwóch dostępnych funduszy EFSI tj.:

- Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
- Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+).

Zestawienie celów ze źródłem finansowania zostało szczegółowo przedstawione w załączniku do LSR nr 2 Plan działania. Budżet LSR (załącznik do LSR nr 3) został opracowany z uwzględnieniem zasad finansowania wsparcia na Wdrażanie LSR (art. 34 ust 1 lit. b rozporządzenia 2021/1060) tj. kwota 1 250 000,00 EUR PS WPR, 696 894,00 EUR EFS+ oraz Zarządzanie LSR (art. 34 ust 1 lit. c rozporządzenia 2021/1060) tj. kwota 312 500,00 EUR PS WPR, 158 190,66 EUR EFS+. Łącznie LSR € 2 417 584,66. Wysokość planowanego wsparcia określona została w EUR i jest zgodna z kwotami określonymi w załączniku nr 4 do regulaminu. Szczegółowy podział Budżetu LSR uwzględniający źródła finansowania w ramach EFSI prezentuje Załącznik nr 3 - Budżet LSR.

Zastosowanie dostępnych funduszy w ramach RLKS pozwala na kompleksowe rozwiązywanie lokalnych problemów, bowiem daje unikalną możliwość realizacji przedsięwzięć / projektów o zróżnicowanym charakterze, które wzajemnie się uzupełniają i dopełniają. Ważnym aspektem wyboru operacji, jest ich dobór pod względem komplementarnego zaspokojenia lokalnych potrzeb oraz pod kątem zapotrzebowania na nie, co wynika z konsultacji społecznych LSR. Realizacja założeń LSR odbywać się będzie poprzez działania konkursowe, projekty grantowe oraz operacje własne finansowane z dwóch różnych funduszy, a także działania aktywizujące lokalną społeczność, podejmowane przez LGD. Wysokość wsparcia udzielanego beneficjentom różnić się będzie w zależności od charakteru interwencji i źródła finansowania.

Dwa cele główne LSR wykorzystując komplementarnie środki dostępnych funduszy: EFRROW oraz EFS+ w poszczególnych przedsięwzięciach, spójnie i kompleksowo odpowiedzą na wyzwania wskazane w diagnozie i analizie SWOT w obszarach wskazanych do realizacji: wsparcie przedsiębiorczości, osób w niekorzystnej sytuacji, a także przyczyni się do poprawy jakości życia przez realizację zadań związanych z kształtowaniem i tworzeniem przestrzeni publicznej, remonty, modernizację, wyposażenie obiektów publicznych, oraz wsparcie uczniów, szkół i realizację usług społecznych.

Mając na celu zapewnienie skutecznego wdrażania celów Strategii planuje się wykorzystanie dodatkowych źródeł finansowania. Planowanie rozwoju lokalnego z uwzględnieniem różnych źródeł finansowania jest narzędziem służącym wzmocnieniu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru w sposób bardziej inkluzywny i zrównoważony.

Inne potencjalne środki możliwe do zaangażowania na rzecz realizacji LSR obszaru Stowarzyszenia:

- Środki krajowe – realizacja zadań publicznych o charakterze pożytku publicznego w zakresie np. nauka, edukacja, oświata i wychowanie, kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i tradycji; ochrona i promocja zdrowia, ratownictwa i ochrona ludności oraz obronności oraz działania na rzecz osób niepełnosprawnych i osób starszych; pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób.

Budżet Lokalnej Grupy Działania przedstawia stronę finansową realizacji celów i przedsięwzięć przyjętych przez lokalną społeczność. Konstruowanie budżetu LSR odbyło się w ramach partycypacyjnego charakteru - przy udziale mieszkańców, z uwzględnieniem dostrzeganych na obszarze problemów i dostrzeganych potrzeb społecznych. Zaplanowane do wydatkowania środki w najbliższych latach stanowią realną szansę dla lokalnych organizacji i osób fizycznych, osób prawnych, przedsiębiorców, rolników na dodatkowe wsparcie, na realizację ich celów.

Budżet (załącznik nr 3 do LSR) w podziale na Fundusze EFSI wskazujący źródła finansowania oraz plan wykorzystania budżetu (załącznik nr 4 do LSR) są ze sobą bezpośrednio powiązane, a także powiązane są z celami i przedsięwzięciami zaplanowanymi do realizacji w LSR.

W ramach celu ogólnego nr I przewidziano do realizacji przedsięwzięcia umożliwiające wsparcie finansowe mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw oraz osób fizycznych planujących podjąć działalność gospodarczą, ale także pozwalające na wsparcie szkół na terenach wiejskich oraz wspierające rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszar.

W związku z przekrojowym podejściem do realizacji celu będzie on finansowany z dwóch Programów /Funduszy – EFRROW i EFS+. Uzasadnieniem alokacji środków w zaplanowanych wartościach są wyniki konsultacji społecznych. Mając na uwadze rolę LGD we wspieraniu włączenia społecznego szczególny nacisk zostanie położony na potrzeby zdiagnozowanych na obszarze objętych LSR grup osób w niekorzystnej sytuacji. W ramach Wspólnej Polityki Rolnej podejście LEADER umożliwia rozwiązywanie problemów obszaru z uwzględnieniem jego specyfiki historycznej, przyrodniczej, kulturowej i społecznej.

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w ramach celu ogólnego nr II wpisują się w zakresy wsparcia PS WPR, jak również wpisują się w priorytety EFS+. Przeprowadzone konsultacje społeczne pokazują iż budowa potencjału społecznego obszaru poprzez tworzenie dogodnych warunków do życia i rozwoju jest istotnym aspektem wśród mieszkańców obszaru LGD, jak również kluczowe jest wspieranie umiejętności dzieci i młodzieży, osób zdolnych w kierunku pełnego wykorzystania ich talentów, które nie jest możliwe w standardowych formach pracy szkolnej. W ramach działania realizowane będą przedsięwzięcia mające na celu rozwijanie zdolności, nabywanie kompetencji i umiejętności uczniów z obszaru LGD, wsparcie inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, kształtowanie świadomości ekologicznej oraz wymianę wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji, a także realizację usług społecznych adresowaną na rzecz seniorów.

Poszczególne źródła finansowania posiadają odzwierciedlenie w celach LSR, które mają przyczynić się do osiągnięcia wszystkich zaplanowanych wskaźników, tym samym zrealizowania potrzeb mieszkańców obszaru LGD pod kątem jego rozwoju, określonego w partycypacyjnym procesie tworzenia założeń LSR. Przedsięwzięcia zaplanowane w ramach celów określonych w LSR odpowiadają warunkom wsparcia i zakresom PS WPR, jak również wpisują się w priorytety EFS+.

Budżet LSR stanowi załącznik nr 3 do LSR.

Plan Wykorzystania budżetu stanowi załącznik nr 4 do LSR.

10 Rozdział X Monitoring i ewaluacja.

10.1 Monitoring.

W trakcie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na bieżąco będzie realizowana kontrola osiąganych wyników w odniesieniu do zawartych tam danych. Proces ten będzie objęty systematycznym zbieraniem informacji dotyczących zaangażowanych zasobów i uzyskiwanych efektów w ramach zrealizowanych działań.

Pod tym względem badany będzie poziom osiągniętych celów i rezultatów, jakość realizowanych działań oraz proces wydatkowania środków, przeznaczonych na poszczególne zamierzenia. Monitoring będzie realizował doraźne funkcje kontrolne pozwalające Zarządowi jak i organowi decyzyjnemu tj. Radzie podejmowanie najszluszniejszych decyzji opartych na faktach.

System monitorowania działań Lokalnej Grupy Działania Nasze Bieszczady będzie zawierać następujące elementy:

- analizę celów szczegółowych i przedsięwzięć wraz z oceną stopnia osiągnięcia wskaźników określonych w strategii (matryca logiczna),
- analizę wniosków o zmiany w Lokalnej Strategii Rozwoju zgodnie z przyjętą procedurą aktualizacji;
- monitoring skuteczności realizowanych działań doradczych,
- monitoring budżetu z informacją o wydatkowaniu zaplanowanych środków finansowych na poszczególne przedsięwzięcia;
- ocenę poprzez wizje lokalne, zgodności z zawartymi umowami wytypowanych przez Zarząd przedsięwzięć;

Na koniec każdego roku kalendarzowego w okresie funkcjonowania LGD, zostanie przygotowany pisemny raport z działalności LGD, który będzie zawierał:

- opis zrealizowanych zadań,

- opis zgodności działań z zakresami tematycznymi,
- opis osiągniętych wskaźników,
- dane dot. dofinansowania i poniesionych kosztów,
- opis występujących problemów, niezgodności odnośnie planów zawartych w LSR,

Analiza i ocena prowadzonej przez LGD działalności będzie się odbywać w czasie spotkań grupy zarządzającej LGD. Analiza realizowana będzie na podstawie w.w. raportu tj. szczegółowej analizy i oceny procesu wdrażania LSR, zawartej w raportach przygotowywanych przez biuro LGD.

Powyższy raport, zaakceptowany przez Zarząd LGD będzie udostępniany wszystkim zainteresowanym w.w. osobom, podmiotom, instytucjom. Ponadto prezentowany będzie na Walnym Zabraniu Członków zatwierdzającym sprawozdania merytoryczne i finansowe.

Opisany powyżej raport będzie uwzględniał także wszystkie postulaty, wnioski, artykuły i informacje podawane do publicznej wiadomości dotyczące wdrażania LSR. Dzięki temu działaniu możliwe będzie systematyczne monitorowanie występujących problemów i rozbieżności w realizacji planów i osiągnięciu celów.

Na podstawie corocznej analizy działań LGD będą dokonywane ewentualne modyfikacje i zmiany w LSR. Zgodnie z przyjętą metodologią aktualizacji strategii.

Realizowane w zakresie monitoringu działania będą wykonywane przez specjalistę ds. wdrażania LSR. Osoba zatrudniona na tym stanowisku w sposób ciągły i na bieżąco poprzez kontrolę zgodności poszczególnych przedsięwzięć z założeniami zawartymi w strategii dokonywać będzie monitorowania realizowanych w ramach LSR czynności, raportując powyższe zgodnie z wytycznymi dla poszczególnych programów / funduszy.

10.2 Ewaluacja.

Ewaluacja LSR realizowana będzie przez zewnętrznego eksperta lub podmiot zewnętrzny. Zakłada się, iż zgodnie z przyjętą metodologią realizacji dokumentów takich jak Lokalne Strategie Rozwoju – ewaluacja będzie realizowana cyklicznie w odstępach 12-sto miesięcznych jakie pokrywać się mogą z rokiem obrachunkowym LGD (taka praktyka była realizowana w perspektywie 2014 – 2020, a finalnym momentem zakończenia 12sto miesięcznego okresu wdrażania LSR, były tak zwane warsztaty refleksyjne otwarte dla wszystkich zainteresowanych osób).

Innym okresem dokonania ewaluacji, będzie okres kończący proces wdrażania strategii – będzie to okres, w którym zaangażowanie środków finansowych będzie wynosiło min. 85% wartości budżetu przewidzianego na wdrażanie LSR. Głównym celem zaplanowanego do realizacji badania będzie identyfikacja i ocena efektów realizacji LSR. Jego osiągnięcie wymaga:

- odniesienia się do danych monitoringowych pokazujących stopień osiągnięcia celów LSR i wyjaśnienia ewentualnych odchyleń od wartości zakładanych, a także oceny, na ile obserwowane wyniki można uznać za satysfakcjonujące;
- zweryfikowania, w jakim stopniu cele LSR odpowiadały na lokalne potrzeby i w jakim stopniu potrzeby te zostały zaspokojone;
- oszacowania wpływu realizacji LSR na rozwój lokalny i wyjaśnienia mechanizmów tego wpływu.

Ewaluacja będzie określać w jakim stopniu zaplanowane wskaźniki zostały osiągnięte, jak również może służyć wyjaśnieniu, dlaczego wartości wskaźników nie zostały zrealizowane, sprawdzić czy to co osiągnęliśmy i co pokazują wskaźniki, jest rzeczywiście tym, czego oczekiwali odbiorcy.

Ewaluacja zarówno ta przejściowa (realizowana rokrocznie) jak i końcowa pozwoli zidentyfikować inne pozytywne i negatywne efekty strategii, które nie były objęte wskaźnikami, ocenić wyniki i sprawdzić, czy problemy i wyzwania na które ukierunkowano strategię nadal są aktualne.

Realizowany proces ewaluacji ukierunkowany będzie na:

- potwierdzenie, czy wdrażane działania są uzasadnione, a środki są efektywnie alokowane,
- wskazanie, w jakim stopniu program osiągnął swoje cele, jak dobrze zostały wykorzystane środki i jakie było oddziaływanie interwencji,
- kontrolę sprawności wdrażania LSR tj. skuteczności wdrażania i zarządzania,
- interwencję umożliwiającą - o ile zachodzić będą takie przesłanki
- poprawę i rozwój potencjału LGD.

Ocena procesu realizowania ewaluacji oraz realizacji wynikających z tego procesu rekomendacji odnosić się będzie do następujących elementów wynikających z założeń strategicznych:

- ukierunkowania na poprawę planowania procesu wdrażania LSR poprzez zagwarantowanie racjonalnego uzasadnienia dla realizowanej interwencji;
- wzmacniania partnerstwa i poczucia współwłasności przez realizowanie zasady empowerment, aktywizowanie i wzmacnianie powiązań, relacji, współpracy, interakcji między mieszkańcami obszaru i uczestnikami realizowanych działań;
- poprawa procesu wdrażania i kontroli jakości m.in. istniejącej struktury LGD, procedur i procesu zarządzania LSR;

Tabela 42. Elementy wdrażania LSR i funkcjonowania struktur LGD podlegające ewaluacji

Etap	Przedmiot badania	Realizator	Metodologia	Termin	Analiza i ocena pozyskanych informacji
Ewaluacja przed rozpoczęciem wdrażania (tworzenie LSR)	Lokalna Strategia Rozwoju 2023-2027 (ewaluacja nie podlegająca badaniu, efektem zrealizowanego działania będzie opracowana LSR, która zostanie poddana ocenie w procedurze konkursowej, działanie przeprowadzone zgodnie z informacjami zawartymi w rozdziale nr III);	- pracownicy biura (ocena własna); - zarząd (ocena własna);	Analiza dokumentów/danych zastanych - dokumentacja programowa, - dokumenty strategiczne (wspólnotowe, krajowe i regionalne), - wcześniejsza ewaluacja poprzedniej edycji programu (LSR 2014 - 2020); Źródło: dane własne, dane zawarte w LSR;	Termin realizacji – czas trwania konkursu i oceny LSR;	- logiczna spójność dokumentu; - oszacowane wartości początkowe wskaźników; - dokument posiada wszystkie niezbędne rozdziały, przygotowany zgodnie z wytyczną konkursową; - wszystkie niezbędne rozdziały LSR spełniają podstawowe kryteria ewaluacji;
Ewaluacja prowadzona na bieżąco	- cele określone w LSR; - stopień realizacji wskaźników; - harmonogram rzeczowo - finansowy LSR - budżet LSR; - plan działania; - jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur; - innowacyjność	- pracownicy biura (ocena własna); - zarząd (ocena własna);	Analiza przeprowadzona na podstawie: - wytycznych dla rocznych dokumentów sprawozdawczych w tym dokumentów dla programów; - ankiet realizowanych wśród mieszkańców obszaru LGD; - ankiet realizowanych wśród beneficjentów;	Termin realizacji: rokrocznie w miesiącach styczeń – luty począwszy od roku 2024;	- powszechność dokumentu na obszarze LGD - stopień realizacji poszczególnych celów i wskaźników; - stopień wykorzystania budżetu - zgodność z harmonogramem - opinia beneficjentów i społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR

	<ul style="list-style-type: none"> - kapitał społeczny; - efektywność pracy biura; - efektywność pracy organów LGD; - działalność komunikacyjna (plan działania); 		Źródło: dane własne, dane z prowadzonych badań;		i realizowanych operacji
Ewaluacja po zakończeniu wdrażania LSR	<ul style="list-style-type: none"> - cele określone w LSR; - stopień realizacji wskaźników; - harmonogram rzeczowo - finansowy LSR; - budżet LSR; - stopień oddziaływania na społeczeństwo wdrażania LSR; - jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur; - innowacyjność; - ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmian klimatu; - kapitał społeczny mieszkańców; - efektywność pracy biura; - efektywność pracy organów LGD; - działalność komunikacyjna (plan działania); 	<ul style="list-style-type: none"> - niezależny ekspert / podmiot posiadający doświadczenie w realizacji badań ewaluacyjnych ; 	<p>Analiza przeprowadzona na podstawie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - badań z pracownikami i przedstawicielami organów LGD; - ankiet wśród mieszkańców obszaru LGD; - wywiadów / ankiet wśród beneficjentów i wnioskodawców; - danych i dokumentów zastanych - ankiet lub rozmów z mieszkańcami, wpisy na portalach społecznościowych; - analiza dokumentów; <p>Źródło: dane własne, dane GUS, dane z prowadzonych badań;</p>	<p>Termin realizacji: - 2026 rok lub innym wymaganym przez Instytucję Zarządzającą terminie;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - oddziaływanie LSR na obszar LGD; - stopień realizacji poszczególnych celów i wskaźników; - stopień wykorzystania budżetu; - zgodność z harmonogramem ; - opinia społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR i realizowanych operacji - opinia pracowników i przedstawicieli organów LGD o skuteczności, jakości wdrażania LSR i realizowanych operacji, a także kryteriów wyboru; - ocena kapitału społecznego mieszkańców; - ocena procesu wdrażania LSR dokonana przez beneficjentów, mieszkańców, pracowników LGD i przedstawicieli organów LGD;

Tabela 43. Elementy wdrażania LSR i funkcjonowania struktur LGD podlegające monitoringowi

Etap	Przedmiot badania	Realizator	Metodologia	Termin	Analiza i ocena pozyskanych informacji
Monitoring bieżący	Cele szczegółowe i przedsięwzięcia wraz z oceną stopnia osiągnięcia wskaźników określonych w strategii (plan działania),	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR); - zarząd LGD;	- dane z bieżącej działalności LGD; - analiza posiadanych danych / informacji; Dodatkowo możliwe do wykorzystania: - sprawozdania beneficjentów; - ankiety beneficjentów; - wizje lokalne na miejscu realizacji operacji;	Na bieżąco;	- stopień realizacji wskaźników i celów;
	Budżet LGD – koszty bieżące, aktywizacji i wdrażanie LSR z informacją o wydatkowaniu zaplanowanych środków finansowych na poszczególne przedsięwzięcia;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR); - zarząd LGD;	- dane z bieżącej działalności LGD; - analiza posiadanych danych / informacji; - dane pozyskane z SW;	Na bieżąco;	- stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do poziomu realizacji LSR; - wysokość zakontraktowanych środków; - wysokość wypłaconych środków;
	Monitoring realizacji operacji w zakresie zgodności z Planem Działania;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR);	- dane z bieżącej działalności LGD; - analiza posiadanych danych / informacji;	Na bieżąco;	- poprawność realizacji harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników produktu, - poziom realizacji wskaźników, przedsięwzięć
	Monitoring realizowanych operacji poprzez wizje lokalne;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR); - zarząd LGD;	- analiza posiadanych danych / informacji; - wizje lokalne na miejscu realizacji operacji;	Na bieżąco;	- stopień i jakość realizacji operacji, - poprawność realizacji harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników produktu, - poziom realizacji wskaźników, przedsięwzięć;
	Monitoring skuteczności	- pracownicy biura (specjalista	- analiza posiadanych	Na bieżąco;	- jakość i skuteczność realizowanego doradztwa przez

	realizowanych działań doradczych;	ds. wdrażania LSR); - zarząd LGD;	danych / informacji; - ankiety przeprowadzane wśród beneficjentów; - ankiety on-line;		personel realizujący działanie; - liczba udzielonego doradztwa;
	Wnioski o zmiany w LSR złożone do biura LGD;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR); - zarząd LGD;	- analiza posiadanych danych / informacji;	Na bieżąco;	- liczba złożonych wniosków o zmianę LSR; - liczba uznanych i wprowadzonych zmian w LSR; - liczba aneksów do umowy na realizację LSR zawartych z SW;
	Harmonogram ogłaszania konkursów;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR);	- analiza posiadanych danych / informacji w tym wnioski składane do Samorządu Województwa o zmianę harmonogramu;	Na bieżąco;	- zgodność ogłaszanych konkursów z harmonogramem konkursów w całym okresie wdrażania LSR;
	Monitorowanie planu komunikacji;	- pracownicy biura (specjalista ds. wdrażania LSR);	- dane z bieżącej działalności LGD; - analiza posiadanych danych / informacji;	Na bieżąco;	- poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadań komunikacyjnych, - efekty działań komunikacyjnych oraz stopień ich realizacji;

Literatura:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 26 czerwca 2021 r.
- Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.
- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.
- Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS).
- Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027.
- Program Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027.
- Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej na lata 2021-2027.
- Umowa Partnerstwa Polski i Unii Europejskiej 2021-2027.
- „Statystyczne Vademecum Samorządowca” - Urząd Statystyczny w Rzeszowie.
- „Pomiar innowacyjności z perspektywy przedsiębiorstwa” – Paweł Łukasik Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Nowoczesne Systemy Zarządzania Instytut Organizacji i Zarządzania Zeszyt 12 (2017), nr 3 (lipiec-wrzesień) Wydział Cybernetyki ISSN 1896-9380, s. 83-94 Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie.
- „Innowacyjność w sektorze MSP” - Dariusz J. Błaszczuk Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa 2013.

Spis Tabele

Tabela 1. Operacje zrealizowane w ramach KSOW.....	5
Tabela 2. Charakterystykę poszczególnych gmin tworzących Lokalną Grupę Działania Nasze Bieszczady prezentuje poniżej zamieszczona tabela.....	12
Tabela 3. Powierzchnie Gmin znajdujące się w obszarze Natura 2000	14
Tabela 4. Ilość turystycznych obiektów noclegowych.	16
Tabela 5. Średnia powierzchnia gospodarstw w ha.....	16
Tabela 6. Tabela przedstawiająca dodatkowe informacje dot. spotkań z przedstawicielami społeczności lokalnych:	18
Tabela 7. Podmioty na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym – ogółem.....	31
Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.....	31
Tabela 9. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji	32
Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarczych wg sekcji – różnica w latach 2017-2021	33
Tabela 11. Liczba osób pozostających bez pracy oraz liczba osób w wieku produkcyjnym (stan na koniec 2021 r.)	34
Tabela 12. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.....	34
Tabela 13. Bezrobotni zarejestrowani według gmin w latach 2015 – 2021	34
Tabela 14. Organizacje pozarządowe obszarze działania LGD Nasze Bieszczady.....	35
Tabela 15. Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	36
Tabela 16. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	37
Tabela 17. Liczba gospodarstw domowych żyjących poniżej kryterium dochodowego.....	37
Tabela 18. Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	38
Tabela 19. Liczba mieszkańców przypadających na 1 placówkę/liczba osób na ośrodek kultury.....	40
Tabela 20. Baza noclegowa:	41
Tabela 21. Baza gastronomiczna (bez gospodarstw agroturystyczny):	41
Tabela 22. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego w obszarze LSR	42
Tabela 23. Spis szkół i przedszkoli.....	43
Tabela 24. Ilość zmieszanych odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku (t).....	46
Tabela 25. Nieczystości ciekłe bytowe odebrane (w ciągu roku) [m ³].....	46
Tabela 26. Zgodność z Programami, z których finansowana będzie LSR	51
Tabela 27. Ogólna zgodność z Funduszami Europejskimi 2021-2027.....	51
Tabela 28. Zgodność ze Strategią Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	52
Tabela 29. Zgodność z dokumentem strategicznym: Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju.	53
Tabela 30. Zgodność z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030	54
Tabela 31. Zgodność ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	55
Tabela 32. Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.....	56
Tabela 33. Zgodność z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.....	58
Tabela 34. Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Sanockiego na lata 2016-2023	59
Tabela 35. Zgodność ze Strategią Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024.....	61
Tabela 36. Zgodność z projektem Strategii Rozwoju Gminy Baligród na lata 2023-2030	62
Tabela 37. Zgodność z projektem Strategii Rozwoju Gminy Cisna na lata 2023-2030.....	63
Tabela 38. Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Komańcza do roku 2030	64
Tabela 39. Zgodność ze Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Lesko na lata 2021-2030	65
Tabela 40. Zgodność ze Strategią Rozwoju Gminy Zagórz na lata 2023 - 2032	66
Tabela 41. Opis celów	71
Tabela 42. Elementy wdrażania LSR i funkcjonowania struktur LGD podlegające ewaluacji.....	85
Tabela 43. Elementy wdrażania LSR i funkcjonowania struktur LGD podlegające monitoringowi	87

Załączniki do LSR

Załącznik nr 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach Cel.1 C.1 Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
€ 200 000,00	P.1.1 Podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady (osoby fizyczne chcące założyć działalność gospodarczą, w tym osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji)	konkurs (PS WPR)
€ 200 000,00	P.1.2 Rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej	Podmioty gospodarcze (mikroprzedsiębiorstwa i małe przedsiębiorstwa) posiadające siedzibę lub oddział na obszarze LGD Nasze Bieszczady	konkurs (PS WPR)
€ 700 000,00	P.1.3 Rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, turystycznej oraz społecznej i zwiększenie estetyki obszaru	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	konkurs (PS WPR)
€ 200 000,00	P.1.4 Wsparcie jakości edukacji	Uczniowie szkół z terenu LGD Nasze Bieszczady	projekt grantowy (EFS+)
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
€ 50 000,00	P.2.1. Realizacja inicjatyw na rzecz aktywizacji lokalnego środowiska, w tym osób w niekorzystnej sytuacji poprzez organizację wydarzeń o charakterze integrującym	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	projekt grantowy (PS WPR)
€ 80 000,00	P.2.2. Kultywowanie lokalnych tradycji poprzez wyposażenie organizacji społecznych, artystycznych, zespołów folklorystycznych i innych organizacji życia społecznego	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	projekt grantowy (PS WPR)
€ 300 000,00	P.2.3. Rozwój zdolności uczniów poza edukacją formalną	Uczniowie szkół z terenu LGD Nasze Bieszczady	projekt grantowy (EFS+)

€ 196 894,00	P.2.4. Usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej	Zdanie z Programem FEP	projekt grantowy (EFS+)
€ 10 000,00	P.2.5. Kształtowanie świadomości ekologicznej - animacja lokalnej społeczności, w tym osób w niekorzystnej sytuacji	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	projekt grantowy (PS WPR)
€ 10 000,00	P.2.6. Wymiana wiedzy w zakresie realizacji dobrych praktyk związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji	Mieszkańcy obszaru LGD Nasze Bieszczady, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji	operacja własna (PS WPR)

Załącznik nr 2: Plan Działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Poprawa warunków życia na obszarze LGD Nasze Bieszczady													
P.1.1	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,0%	6 szt.	100,0%	6 szt.	100,0%	6 szt.	100,0 %	6 szt.	100,0%	6 szt.	100,0%	PS WPR
P.1.2	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,0%	3 szt.	100,0%	3 szt.	100,0%	3 szt.	100,0 %	3 szt.	100,0%	3 szt.	100,0%	
P.1.3	Liczba wybudowanych/ przebudowanych/ zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczne, kulturalne, rekreacyjne, turystyczne.	0 szt.	0,0%	5 szt.	71,4%	7 szt.	100,0%	7 szt.	100,0 %	7 szt.	100,0%	7 szt.	100,0%	

P.1.4	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	0 szt.	0,0%	0 os	0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0 %	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.	0 szt.	0,0%	0 os	0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0 %	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0,0%	0 szt.	0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0 %	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	
Wskaźnik rezultatu W.1.1 oraz W.1.2.(R.37)	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 szt.		9 szt.		9 szt.		9 szt.		9 szt.		9 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3 (R.41)	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu w WPR	0 os.		250 osób		350 osób		350 osób		350 osób		350 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.4	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 os.		0		80 osób		80 osób		80 osób		80 osób		EFS+
C.2	Wzmocnienie kapitału społecznego i aktywizacja mieszkańców obszaru LGD Nasze Bieszczady													
P.2.1	Liczba zrealizowanych zadań	0	0	0	0	0	0	5 szt.	100,0 %	5 szt.	100,0%	5 szt.	100,0%	PS WPR
P.2.2	Liczba zrealizowanych zadań	0	0	0	0	5 szt.	100,0%	5 szt.	100,0 %	5 szt.	100,0%	5 szt.	100,0%	
P.2.3	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne	0	0	75 os.	50,0%	150 os.	100,0%	150 os.	100,0 %	150 os.	100,0%	150 os.	100,0%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.	0	0	75 os.	50,0%	150 os.	100,0%	150 os.	100,0 %	150 os.	100,0%	150 os.	100,0%	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0 %	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	

P.2.4	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	0 szt.	0,0%	50 os.	50,0%	50 os.	50,0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego.	0 szt.	0,0%	50 os.	50,0%	50 os.	50,0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	100 os.	100,0%	
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 szt.	0,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	
P.2.5	Liczba zrealizowanych zadań	0 szt.	0,0%	0 szt.	0,0%	0 szt.	0,0%	5 szt.	100,0%	5 szt.	100,0%	5 szt.	100,0%	PS WPR
P.2.6	Liczba zrealizowanych działań	0 szt.	0,0%	0 szt.	0,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	1 szt.	100,0%	
Wskaźnik rezultatu W.2.1 (R.42)	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0		0		0		50 osób		50 osób		50 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.2 (R.41)	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu w WPR	0		0		200 osób		200 osób		200 osób		200 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0		60 osób		120 osób		120 osób		120 osób		120 osób		EFS+
Wskaźnik rezultatu W.2.4	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	0 szt.		1 szt.		1 szt.		2 szt.		2 szt.		2 szt.		
Wskaźnik rezultatu W.2.5 (R.42)	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób		0 osób		0 osób		100 osób		100 osób		100 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.6 (R.1)	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób		0 osób		25 osób		25 osób		25 osób		25 osób		PS WPR
--------------------------------	--	--------	--	--------	--	---------	--	---------	--	---------	--	---------	--	-------------------

Załącznik nr 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	€ 1 250 000,00	€ 0,00	€ 696 894,00	€ 1 946 894,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	€ 312 500,00	€ 0,00	€ 158 190,66	€ 470 690,66
Razem	€ 1 562 500,00	€ 0,00	€ 855 084,66	€ 2 417 584,66
<p>* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.</p> <p>** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.</p>				

Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR

FUNDUSZ	ŚRODKI ZAKONTRAKTOWANE (W EUR) DO:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzy stania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzy stania budżetu LSR	Kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzy stania budżetu LSR
EFROW	0	0 %	€ 900 000, 00	72%	€ 900 000,0 0	72%	€ 1 190,000	95,2 %	€ 1 250 000,00	100,0%	€ 1 250 000,00	100,0 %	€ 1 250 000,00	100,0 %
EFS+	0	0%	€ 248,447, 000	35,65%			€ 598 447,00	85,9%	€ 696 894,00	100,0%	€ 696 894,00	100,0 %	€ 696 894,00	100,0 %
EFRR	€ 0,00	0,0%	€ 0,0	0,0%			€ 0,0	0,0%	€ 0,0	0,0%	€ 0,0	0,0%	€ 0,0	0,0%
RAZEM	0	0%	€ 1 148,447, 00	58,99 %			€ 1 788,447, 00	91,86 %	€ 1 946 894,00	100,0%	€ 1 946 894,00	100,0 %	€ 1 946 894,00	100,0 %